

Rodoljubje na deželi.

Povest. — Spisal dr. Fr. Detela.

I.

Počasi, ženske, počasi! Mašino nam boste prevrnile,“ je vpil meglenega jesenskega popoldne na ljubljanskem kolodvoru izprevodnik, obdan kakor ladja sredi razburkanih valov od množice, ki je drla v smešnem strahu, da zamudi vlak, proti vagonom, se prerivala po stopnicah in gnetla skoz vrata. „Kdo je izgubil to culo?“ je zavpil zopet, pobral malovredno culo in jo vzdignil kvišku. „Kdo je izgubil to ameriškansko culo, polno tolarjev?“

Na strani sta gledala to nepotrebno vrvenje dva gospoda, eden mlad, v eni roki kofar, v drugi lok za gosli, pod pazduho dežnik, se je smejal prostosrčno in dobrodušno, drugi, ki mu je že sivela brada, s ščipalnikom na nosu, smotko v ustih, je prezirljivo in porogljivo nabral čelo in stisnil usta, češ, bedaki, ki ne vedo, da ne odide vlak brez njih, kakor da bi bili prihiteli oni na kolodvor zaradi vlaka, ne vlak

zaradi njih. Počasi in dostojno je stopal v oddelek drugega razreda, kamor se mu ni bilo treba riniti. Mladenič, ki očitno ni imel pravice do tako gosposke vožnje, je čakal potrpežljivo, da se je napolnil tretji razred, in žel sad svoje potrpežljivosti, ko mu je pomignil izprevodnik, naj stopi kar v drugi razred.

„Bogomir Janež, učitelj v Podlomu,“ se je predstavil, ko je odložil v vozu prtljago, gospodu, ki je že sedel udobno na mehkem sedežu.

„Takorekoč učiteljska tovariša,“ je odgovoril gospod, ga bistro pogledal s svojimi sivimi očmi in mu podal roko tako milostno, da je čutil mladi učitelj, da besedica „takorekoč“ ni nepotreben pristavek. „Jaz sem dr. Osat, umirovljeni profesor, ki živim že dalje časa v Podlomu. Jako me veseli seznaniti se z našim novim učiteljem. To ni Vaša prva služba?“

„Ne, druga. Dosedaj sem bil v hribih; zdaj pridem nekoliko med ljudi. Učitelj Meglič mi je na-

redil prostor, ki je umrl pred dobrim pol letom, mislim.“

„Da. Končal se je z delom, čudak je bil, nekaj idealen norec, ki se je brigal mnogo manj za sebe nego za druge. Vse proste ure je letal za starinami, pisaril, poročal na vse strani in se zadovoljeval s pohvalo, ki mu jo je zdajpazdaj izrekel kak sotrudnik znanstvenih listov, kadar je imenitno razkladal, kar mu je bil preprosto napisal Meglič. Slavni strokovnjaki so ga kar pošiljali semintja, tu pregledat staro zidovje, tam popisat zanimivo sliko, poleti in pozimi, dokler ni poginil. Potem v par listih lepe osmrtnice, s katerimi je prislužil Meglič še po smrti pisalcem po deset kron, in genljiv nagrobni govor. Družina pa strada dalje. No, vsa ne.“

„Ali je zapustil več otrok?“

„Dva sina in dve hčeri. Starejši, Konrad, je že več let na univerzi; a živi samo za narod — saj ga boste spoznali — ustanavlja društva, prireja veselice in zapravlja denar, ki bi ga morala mati drugam obrniti. A ta je vsa zaljubljena vanj in preverjena, da se brez Konrada ne more zvršiti nobena narodna slavnost. Hči Danica je na učiteljsku v tretjem letniku, sin Ernest v šestem gimnazijskem razredu; a ne moreta naprej, ker pobere navdušeni gospod Konrad sproti ves drobiž. Prav zdi se mi, da sem videl v gneči gospodično Danico, in zdelo se mi je tudi, da se mi umiče. Najbrž se vrača domov in jo je nekoliko sram.“

„Reva!“ je dejal nehote Bogomir in sočutno pogledal sopotnika v sive oči, ki so kazale vedno isto prezirljivo mirnost. „Ne zamerite mi gospod doktor; a Vašega imena dosedaj še nisem bral v domačih novinah.“

„Jaz, gospod učitelj, sem živel vedno v velikih mestih, v Gradcu, Brnu. V domovini, hvala Bogu! nisem služboval; zatorej se tudi nisem udeleževal smešnih domačih prepиров.“

Bogomir je vzdihnil nekaj o neslogi, starem slovanskem grehu in Svetopolkovi oporoki.

„Ah, Svetopolk,“ se je nasmehnil Osat, „ta je pravi tip slovanskega lopova, tip hinavskega rodoljuba, ki zavpije po slogi, kadar se mu posreči kakšna lopovščina in se sam zboji za svoj plen. Le pomislite! Iz častihlepja je izdal ta rodoljub Nemcem svojega strica, poštenjaka vojvodo Rastislava; s svojim ljubim Wichingom v zvezi je potem pregnal nadškofa Metoda in srečno izgnal naposled vse Metodove učence, Gorazda, Klementa, Angelarja, iz svoje države. Kruto je pustošil leto za letom slovensko Panonijo, in ko je tako oslabil, da ni mogel več dajati slabih zgledov, je pričel z dobrimi nauki; torej povoda dovolj, da ga navdušeno opevajo naši pesniki.“

Presneta reč! Ta mož pa ne nosi po krivici svojega imena, si je mislil učitelj Bogomir in obrnil pogovor zopet na razmere v Podlomu, ki so ga, kakor naravno, najbolj zanimala.

„Kakor v vsakem kraju,“ je dejal dr. Osat, „tako imate tudi v Podlomu vso domovino v malem: par oblastnih kričačev, ki vlečejo vsak svojo tolpo za seboj; sicer zanikarnost v vseh oblikah, lahkomišelnost v vseh različkih; tu malenkosten trud, tam važna lenoba; kdor čuti količkaj razuma v sebi, temu preseda vsako delo, in kdor je priden, temu preseda razumnost; zaostalost na vseh koncih in krajih; umevno; v tujini ni bil nihče.“

Učitelju Bogomiru je bilo na jeziku vprašanje, zakaj da gospod doktor sploh živi v tem zaostalem kraju, ko si lahko izbere kot umirovljenec najnaprednejše bivališče; in ko mu je zvedavo in vprašalno pogledal v sive oči, ki so se tako lepo skladale s sivimi nazori, se je proti svoji volji namuzal. Gospod doktor, ki je zaslužil te nespoštljive misli, je nagubančil čelo; mladi mož mu je začel manj ugajati.

„Kraj vleče človeka,“ se je nekako opravičeval, „domač kraj. In potem, ali se niste tudi Vi smejali nespametnemu drevenju na kolodvoru? Tako ima razumen človek povsod svojo zabavo, samo spuščati se ne sme v metež.“

„A v Podlomu imate vendar precej inteligence.“

„Prosim Vas lepo, ne imenujte po nemarnem tega imena. Tu imate sodnika, živ corpus juris, v usnje vezan, z zlato obrezo, ki govori samo o pravnih stvareh, temeljito in dolgočasno. Adjunkt, ta se ženi, pije in poje, vse na upanje, prava jugoslovanska duša. Krčmar Mrak — to je prva gostilna v vasi — pravzaprav sta dve prvi, Mrak in Berus, brata, oba denarna moža — ta Mrak ima poleg drugih otrok tudi hčerko Julko, ki je takorekoč nevesta adjunkta Bregarja. Po poroki bo, mislim, stari Mrak vrnil mlademu Bregarju dolžna pisma, in dota bo izplačana.“

„Težko je pač izkopati se iz dolgov,“ je pri-trdil Bogomir, kakor da bi imel že kaj izkušnje.

„Dolgov in bolezní se je treba varovati,“ je učil dr. Osat, „zlasti na deželi, kjer so zdravniki redki in upniki hudi. Mraku plačuje veseli gospod adjunkt velike direktne in indirektne obresti, direktne v denarju, indirektne, ker mora pri njem piti, jesti in se ženiti. Vendar mu te skrbi ne grené življenja. Naj-duhovitejši ud naše družbe pa je brez dvoma gospod davkar, ki pravi vsakih deset minut: „Preklet hudič!“ ako mu ne seže pravočasno soproga v besedo.“

„Kaj pa moj nadučitelj?“

„Prazen klas, ki stoji zelo pokoncu.“

Zdaj pa se ni mogel več zdržati Bogomir, da se ne bi bil na glas začudil, kako da more živeti

dr. Osat v takem krogu, brez bodrila in izpodbude. „Ali Vam ni dolgčas?“

„Izobražen človek ne sme poznati te bolezni,“ mu požuga Osat. „Čemu pa so knjige na svetu! Te nas tolažijo in odškodujejo za vse, kar nam ostane družba na dolgu. — Seveda bi se človek katerikrat tudi rad zgovoril in pomenil resno o resnih stvareh.“ Osat se je zamislil v žalostno svojo osamelost v Podlomu, edini mož takorekoč, ki dela na znanstvenem polju, in zadovoljen je slutil, da imponira Bogomiru, ki je tudi radoveden vprašal, kateri oddelek znanstvenega polja da obdeluje.

„Jaz sem sicer zgodovinar,“ je dejal Osat malomarno, „toda za kratek čas se pečam z jezikoslovjem.“

„Latinščino in grščino?“

„Ne; to polje je požeto, in kar je strnišča, ni vredno zanimanja.“

„Torej s slavistiko,“ se je nasmehnil Bogomir.

„Kakor toliko šušmarjev? — Ne. Moje polje je keltščina, oni slavni jezik, ki ga je govorila nekdanja polovica Evrope, ki je zapustil tudi po naših krajih znatne sledove. Kadar preiščujem zanimivo sprego: ‚carub, cairfe, cairfed, estar, rofestar‘, takrat pozabim, da bivam v Podlomu, prosto razpne duh peroti in splava visoko čez nizki svet.“

Osat se je zopet zamislil v svojo učenost, obrisal z zagrinjalom rosno okno in zrl v megleno hosto, ki je hitela mimo, in po oddaljenih selih, ki so se počasi sukala za vlakom. Bogomir pa je natihem obžaloval, da se peča takšen učenjak s tako oddaljeno tvarino, ko bi dobil na domačem polju toliko dela, in zamerjal mu je, da bogati s svojim umom tuje slovstvo, ko je domače tako potrebno.

Vlak se je ustavil na postaji, kjer je zopet čakalo mnogo ljudstva, burno zahtevalo prostorov v napolnjenih vozovih in se jezilo na izprevodnika, kakor da bi bil on kriv, da je uprava zanikarna. Odpreti pa se je moral drugi razred tudi tretjerazrednikom.

„Prosim, gospodična, semkaj pojdite!“ je odprl izprevodnik vrata in prinesel iz oddelka tretjega razreda kofer gospodični, ki je vstopila za njim.

„Gospodična Danica, dober večer!“ je pozdravil dr. Osat. „Zdelo se mi je, da se peljete tudi Vi s tem vlakom. — Tukaj naš novi učitelj, gospod Bogomir Janež.“ — Bogomir je bil nekoliko zmeden, ko mu je podala gospodična roko; zdelo se mu je, kakor da bi mu kdo skrivaj očital, da je kot naslednik takorekoč izpodrinil svojega prednika in postal nekak sokrivec dekličine nesreče. Boječe je pogledal v lepe srnje oči.

„Sožalje, gospodična,“ je dejal, „ki ste izgubili dobrega očeta. Tudi jaz sem ga poznal, po imenu.“

„Da, po imenu so ga poznali mnogi,“ je ponovila Danica in sedla na drugo stran k oknu.

„Gospod Konrad je pa doma,“ je pričel zopet Osat. „Na dijaških shodih je bil v Mariboru, v Trstu in v Gorici in zdaj prireja doma veselico.“

„Da, veselico,“ je prikimala Danica in se obrnila zopet k oknu, in še tesneje sta se stisnili drobni ustnici. Osat bi bil gotovo še kaj povedal, če bi ne bil dobil tako kratkih odgovorov; a tudi Bogomiru je presedalo njegovo govorjenje, ker je slutil, kako neprijetno je sopotnici. Neka tiha žalost se je širila po prostoru, oprijemala se src in težko legla na misli. Sočutno se je ozrl Bogomir po tihi tovarišici in nehote začel primerjati njen fini, nekoliko črnkasti obraz, ki ga niso kar nič kazile stroge, odločne poteze, z znanimi okrogloličnimi, okroglo-okimi obličji, in zdel se mu je zanimiv. Lepa se mu je videla tudi okusno narejena obleka; zakaj dan je bil tako meglen, da ni mogel zapaziti, kako je že obnošena. Vsi trije so molčali, Osat najbrž vtopljen v sprego keltskega glagola, sopotnika vsak v svoje misli. Bogomiru se je odpiralo življenje, in pol boječe, pol hrepeneče je kipel budočnosti naproti mlado srce; Danici se je zdelo, da je zgrešila pravo pot in zašla daleč, da ne more ne naprej, ne nazaj.

„Naša vas se že vidi,“ je pretrgal molčanje dr. Osat in pokazal precejšnje selo v znožju obraslega hriba, zavito v mrak in meglo. Odločila se je kmalu cerkev z zvonikom, par ponosnejših hiš, pokopališče, in razprostrta je ležala vsa vas pred očmi.

„Moj novi dom,“ si je dejal Bogomir, hitel pripravljat prtljago, da jo odnese, in vzdignil Danici kofer iz mreže. Zdelo se mu je, ko mu je prikimala, da ima solzne oči in ne more govoriti.

Vlak je obstal, in kdor se je peljal v Podlomo ali okolico, je izstopil.

„Ernest, ali si ti tudi doma?“ se je začudila Danica, ko je pristopil dijak kakih šestnajstih let in ji jemal kofer iz rok. „Pusti, pusti!“ mu je branila. „Jaz lahko nesem sama; ampak novemu gospodu učitelju tukaj pomagaj!“

„Prosim,“ je dejal dijak in prijel za Bogomirov kofer.

„Ne, ne,“ je branil Bogomir. „To mi ponese do šole kak deček; gosli vzamem pa sam, da mi jih ne pretisne kmetska roka.“ Zahvalil se je gospodični za prijetno družbo, dr. Osatu za poučno zabavo in se obrnil proti izhodu. Danica pa je hitela z bratom naprej.

„Kako, da si vendar ti doma!“ ga je ogovorila nejevoljna.

„Iz istega vzroka kakor ti,“ je dejal brat; „plačevati ne morejo, ne za tebe, ne za mene; vse porabi Konrad.“

„Zakaj pa ni še šel na Dunaj?“

„Kaj jaz vem! Saj je tudi doma malokdaj, ker mora letati od veselice do veselice in reševati narod.“

„Kje pa zdaj stanujemo?“

„Kje? V šoli.“

„Ah, ah, in novi učitelj je tukaj, in stanovanje bi moralo biti prazno. Kaj bo pa zdaj! Hitiva! Hitiva!“

Kraj vasi je stala šola, veliko novo poslopje sredi vrta, v prvem nadstropju stanovanje za nadučitelja, pri tleh učiteljevo.

„Oh, mama, mama!“ je klicala Danica, ko je objela mater in sestrico Anico, „zakaj niste že dobili drugega stanovanja! Novi učitelj je tukaj.“

„Kaj res!“ se je zavzemala mati. „Mislila sem, da ne pride pred štirinajstimi dnevi. Nadučitelj mi tudi nič ni povedal.“

„Vsaj eno sobo mu moramo prepustiti. Oh, mama, da ste to pozabili!“

„Oh, ljuba hčerka, ker je naenkrat toliko prišlo name, nesreča za nesrečo, križ za križem.“

„Dober večer!“ se je slišalo skoz odprta vrata. V veži je stal novi učitelj s svojim nosačem.

„Pojdite, mama, pojdite!“ je priganjal Ernest, in vdova je hitela naproti opravičevati se, da ni še izpraznila stanovanja. Danica si je zastrla z roko oči, in Ernest je potegnil sestro Anico od vrat proč. Vrhu stopnic pa so stali nadučiteljevi otroci in gledali in poslušali, kaj se bo zgodilo. Zdajpazdaj je ta zakašljaj, oni se pritajeno zasmejajo, in zdajpazdaj je mati, ki je stala skrita v ozadju, potegnila tega za ušesa, onega za lase, da naj miruje, da se bo kaj slišalo. Bogomir pa ni bil nič manj v zadregi nego Megličevi. Hudo mu je bilo, da je napravil s svojim prihodom toliko neprilike, in kesal se je, da ni šel najprej v gostilno, kjer bi bil izvedel, če se more že vseliti.

„Eno sobo Vam odstopimo takoj, gospod učitelj,“ je prosila vdova. „Jutri bo prazno vse stanovanje. Ne zamerite nam!“

„Ne, ne,“ se je branil Bogomir. „Dovolite samo, da postavim v kak kot svoja dva kofra.“

„Ampak vstopite, prosim, da pijemo skupaj dobrodoščico.“ Peljala je nosača v sobo, kjer je odložil prtljago, in stopila k Ernestu. „Ernest,“ je dejala tiho, „skoči k Mraku po liter vina!“

„Tako, mama,“ je rekel sin tiho, zgrabil steklenico in pomolil roko, da mu odšteje denar.

„Ljubček moj, denarja jaz niman,“ je šepetala mati. „A reci Mrakovi mami, da ji plačam jutri ali pojutrišnjem.“

„Oh, mama, brez denarja me je sram iti,“ se je branil fant.

„Pojdem pa jaz,“ je dejala Anica, in mati je šla klicat in vabit novega učitelja.

Bogomir je bil že izginil. Obrnil se je bil po vasi, da si ogleda novo domovino in se pokaže strmečemu vaščanstvu, ki je bilo že zvedelo, kdo da je prišel v Podlom. Nekako nezaupljivo so ga ogledovali dečki na cesti; s svetim strahom so se ozirali za njim otroci na pragih; odrasli moški pa niso vedeli, ali bi že pozdravljali ali ne; nekateri so voščili dober večer ali premeknili nekoliko klobuk na glavi; drugi so si mislili, da je za tako vljudnost še čas. Da so se ženske tudi zanimale, se razume. „Čeden človek,“ je dejala polglasno ena. „Nadučitelj je postavnejši,“ je pripomnila druga. „Ali je že oženjen?“ bi bila rada zvedela tretja. „O nemarne ženske, kako ste radovedne!“ je karala ženica, ki je prišla mimo in slišala ničemurne besede. Od cerkve sem je prihajal nekako znan človek.

„Janez, ali si ti?“ je vzkliknil Bogomir.

„In ti, Bogomir? Bog te živi!“ mu je segel podlomski kaplan v roke. „Kakšna sreča! Stara sošolca skupaj. Ali si še tak navdušen goslar?“

„Še vedno. Kaj pa tvoj violončel?“

„V miru počiva; brez strun, če ni že pajek novih napredel.“

„A zdaj ga bova zopet nategnila. Nobenega ugovora!“

„Jaz sem že ves iz vaje.“

„Malenkost.“ — Gospod Janez je prijel prijatelja pod pazduho, da mu razkaže znamenitosti podlomske vasi. Pomenkovala sta se o starih časih in govorila o bodočnosti.

„Ker boš ti tudi orglal in vodil petje,“ se je nasmejal kaplan Janez, „glej, da se kmalu oženiš, da ne bo razprtij med pevkami.“

„Ali imaš že kakšno nevesto zame?“

„Eno pač in prav priporočno; toda kaj, ker je denar, ki ga ni, najhujši zakonski zadržek tega sveta!“

„Katero pa, prijatelj?“ je vprašal radoveden Bogomir.

„Tvojega prednika hčerko Danico, razumno, pridno in brhko dekle.“ In gospod Janez je jel pripovedovati, kar je Bogomir deloma že vedel, a še vedno rad poslušal.

Prehnila sta vso vas in napotila se skoz drevo-red, ki je bil tla že vsa posul z rumenim, rdečim, pisanim listjem, proti prijaznemu gradiču pod zaraslim gričem.

„Last gospe Radičeve,“ je razlagal kaplan. „Vdova; dva sina ima pri vojakih, hčerka Betka je pa doma, izborna partija. Naš sodnik, gospod Strnad, resen, miren mož, je tu kuhan in pečen.“

Od gradu je prišel s cilindrom, v rokavicah gospodič tako eleganten, da je kar sam od sebe vzdignil Bogomir klobuk.

„Gospod Konrad Meglič, visokošolec, medicinec,“ je predstavljal kaplan; „gospod Bogomir Janež, novi učitelj.“

„Imenitno!“ je dejal gospod Konrad in mu podal roko. „Imenitno, pravim. Slišal sem že, kakšen goslar ste Vi, gospod učitelj, in kakor nalašč pridete, ko pripravljamo imenitno veselico, imenitno veselico, Vam rečem, v dobrodelen namen. Baš prihajam od gospodične Betke, ki je tudi obljubila sodelovati. Samo pravega goslarja še nismo imeli. A zdaj smo na konju. Imenitno!“

Bogomir se je izgovarjal, da je hvala njegovega goslarstva pretirana.

„Nobene besede!“ ga je zavrnil Konrad. „Gospod Janez mi je že vse povedal. V par dneh imamo vajo. Vabilo pošljem pravočasno. Še lekarnarjevo Miro moram naprositi. Na zdar!“ Podal je eno roko Bogomiru, drugo gospodu Janezu in odhitel po svojih nujnih in važnih opravkih. Bogomir in kaplan Janez sta se sporazumno spogledala.

„Škoda ga,“ je dejal kaplan, „ker ne pomisli, kje se pravzaprav pričinja narod.“

„Pri svoji rodbini, misliš ti.“

„Še bliže, še bliže. Če si priskrbi vsak domačin svoj kruh, ali bo še stradal narod?“

„So pač mučenci svojega prepričanja, ki se žrtvujejo za svoje nazore.“

„Če bi le ne žrtvovali poleg sebe tudi drugih!“

Zamišljena sta se vračala proti vasi, kjer so se že prižigale luči. Bogomir je omenil, da si mora še preskrbeti prenočišča, in vprašal mimogrede, kakšen človek da je dr. Osat.

„Ali tega že tudi poznaš?“ se je začudil kaplan, in Bogomir je povedal, kako se je vozil z njim od Ljubljane.

„Da, da, je že on,“ se je smejal spremljevalec. „Carfam, cairfith. Ta je pa čudak, samopašen človek.“

„A učen.“

„In tudi v učenosti samopašen. Noč in dan žre knjige in tako dalje, popolnoma enak Prešernovemu dehorju, ki ne privošči, da bi imel kdo kaj koristi od njegove učenosti. Najbrž se tudi iz samopašnosti ni oženil. Nezadovoljen je z vsem svetom in zabavlja tudi čez ves svet; a pri vsem tem mu dobro tekne jed in pijača in podnebje in družba, ki prenaša dobrodušno njegove sitnosti.“

„Ali se nikdar ne razpre s svojimi znanci?“

„Oh, kolikrat! Zlasti, kadar ga kdo potegne. Adjunkt Bregar na primer ga na tihem vedno vleče; a se drži pri tem tako resno kakor pri obravnavah v sodišču. Nazadnje se skregata; a ne za dolgo časa, ker eden potrebuje poslušalca, kadar zabavlja, drugi pa koga, da ga vleče. Tako se vzajemno dopolnjujeta in izhajata še zadosti dobro. Druga družba

se je pa privadila. Če nastopi pri nas kdo grobo, odurno, sitno, osupnejo ljudje od začetka, in ne ugaja jim, nekateri se celo jezé; a če vztraja grobijan v svoji grobosti, se navsezadnje navadijo in vdajo vsi, češ, mora že tako biti, in prenašajo te neprilike kot naravne nadloge. — Tukaj sva pa pred Mrakovo gostilno. Zdrav! Jutri zjutraj se vidiva.“

„Lahko noč, Janez!“

Mrakova krčma se je košatila v kotu med okrajno in deželno cesto in vabila z enim koncem hribovce, ki so prihajali v Podlom, z drugim dolince. V prvi, veliki sobi, kjer so se tudi ob posebnih prilikah vršile imenitne veselice, predstavljale duhovite igre, prirejali sijajni plesi, so ostajali navadni ljudje, ki so pili, jedli, kar se jim je prineslo, in točno plačevali; druga, manjša je bila odločena boljši družbi, od učitelja in poštne odpraviteljice navzgor.

Ker sta smatrala krčmar in krčmarica za častno zadevo, da ostane Mrakova krčma prva v vasi in zbirališče boljše družbe, sta sprejela Bogomira vljudno in prijazno. Vendar je čutil Bogomir, da ni brez vseh pridržkov ta prijaznost, da zveni iz vljudnih besed samozavest: Lepo, da prideš najprej k nam; a ne smeš misliti, da izkazuješ s tem naši hiši posebno čast ali milost; vajeni smo boljših gostov.

Iz druge sobe, kjer so bili že razpeli imenitnejši Podlomci svoje šatore in obravnavali dogodke, ki so tedaj pretresali Podlom, se je čul smeh in glasen pogovor in vmes kak „preklet hudič“.

„To je davkar,“ si je mislil Bogomir, ko ga je peljala krčmarica pokroviteljsko v novo družbo.

„Naš novi učitelj, gospod, gospod — kako se že pišete?“ je vprašala svojega gosta, ki se je klanjal na vse strani.

„Bogomir Janež.“

„Bogomir, mladi puščavnik,“ je dejal majhen, debel gospod z debelo glavo med visokimi rameni in mu pomolil roko z debelimi, kratkimi prsti čez mizo.

„Vstani vendar in povej, da si davkar Muren,“ ga je dregnila s komolcem soproga, se nasmejala drugim gostom, češ, kako neroden je moj soprog, in stisnila roko Bogomiru.

„Midva se pa že pozna,“ je prikimal na drugem koncu mize dr. Osat, ves vglobljen v svojo večerjo. Izza novin je bistro pogledal novega gosta sodnik Strnad, črnobradat mož z veliko plešo, ki se je nekako podajala mladostnemu obrazu.

„Adjunkt dr. Bregar,“ se mu je predstavil živahen mladenič z drzno zavihanimi brčicami. „Ali ste pevec, gospod učitelj?“

„Da, gospod adjunkt. Bariton.“

„Dobro došli! — Godec?“

„Tudi. — Gosli.“

„Še enkrat dobro došli. — Ali znate keltski?“

„Ne, gospod doktor.“

„Obžalujem. — No, pri nas se lahko naučite.“

„Preklet hudič,“ se je slišalo zamolklo od drugega konca mize. Dr. Osat pa je porinil krožnike od sebe, umeknil se, da je sedel Bogomir zraven njega, premeril ponosno vso družbo, prezirljivo pil in šepnil Bogomiru: „Duhovito; kaj ne?“

„Ah, gospodična Julka,“ se je razveselil adjunkt, ko mu je prinesla domača hčerka večerjo, „Vi ste pa tudi dobro došla. Kako me veseli — ta prekrasni vizavi,“ je zapel. „Danes večerjamo imenitnega Kelta.“

„Preklet hudič,“ je dejal davkar, in vprašalno se je ozrl on v adjunkta, vsi drugi pa v Osata, ki je strupeno gledal po mizi.

„Namreč,“ je razlagal Bregar, „petelin se pravi latinski gallus, gallus pa je toliko kakor Kelt, in jaz pričenjam sedajle v božjem imenu svoj bellum Gallicum, boj, ne boj, mesarsko klanje s Keltom in upam, Julka, da ni to prestar Kelt. Ti so neprebavni. Ali je bil še nedoleten in pod varuhom?“

„Ali Vam nisem pravil?“ je dejal Osat tiho Bogomiru. „Navaden epikurejec.“ Krčmarica pa je razkladala, kako ni mogel novi učitelj prevzeti še stanovanja, ker se niso še izselili Megličevi, ki so v grozni stiski. „Nocoj, mislim, si niti večerje niso kuhali.“

„Torej, gospa Mrakova,“ se je oglašil adjunkt, ali imate še kaj večerje, kakšne pečenke, klobase, ali kar se obrača na ražnju okrog?“

„Nima še zadosti,“ je šepnil Osat.

„Zrezek bi Vam prav posebno priporočila,“ je dejala gospodinja.

„Torej, prosim, dva rekomandirana zrezka s pripadajočimi priteklinami pošljite takoj na moj račun anonimno Megličevim.“

„In na moj račun,“ je dejal sodnik, „dva litra vina!“

„Eno porcijo pa dodam še jaz,“ je rekla krčmarica in šla zvršit naročila. Dr. Osat pa se je čudil, kako da so učiteljevi v toliki bedi, ko ima vendar vdova pokojnino in trije otroci prispevke za vzgojo.

„Ves ta denar porabi gospod Konrad,“ je razlagala Murnova gospa. „Zdaj je prišel pa še Ernest domov, ker ne more šolnine plačati.“

„O Ernestu govorite, Megličevem,“ se je oglašil krčmar in prisedel k davkarjevi gospe. „Stvar je bila ta, kakor mi je pisal moj Rudolf, Ernestov sošolec. Cigarete sta kadila po trgu, in razrednik ju je zasačil. A Rudolf se je izvil. Tekel je nad ravnatelja in se pritožil, da ga razrednik po krivem dolži, in ker ga ni izdal tovariš, je bil razrednik najbrž vesel, da se je stvar na to stran potlačila. Ernest je pa obtičal in dobil slab red v nravnosti in bi moral plačati šolnino.“

„Saj smo vendar pred štirinajstimi dnevi zložili šolnino zanj,“ se je oglašil sodnik.

„To je že res,“ je dejal krčmar; „a izročil se je denar materi, ki ga je najbrž izročila Konradu.“

„No, in kaj naj počnemo zdaj?“ je dejal adjunkt. Krčmar je bobnal po mizi, Osat si prižigal smotko, Bogomir si ogledoval družbo.

„Preklet hudič,“ je prekinil tišino davkar, „oče Mrak, Vi bi morali plačati Ernestu šolnino, ker ga je gotovo zapeljal Vaš sin.“

„Kdor nima denarja za šolnino, naj ne kadi cigarete,“ je odločil Osat.

„Pošteno keltsko stališče,“ je pritrdil adjunkt; „toda ni porabno za naš slučaj.“

„Ah, gospod adjunkt,“ se je oglašila davkarjeva gospa, „kaj pomaga, če spravite Ernesta zopet v gimnazijo! Črez par mesecev zopet ne bo mogel naprej; stradal bo in kdaj pride do svojega kruha! Naj se obrne drugam, kjer bo prej preskrbljen!“

„Preklet hudič,“ se je razveselil davkar. „Roza, ti nisi samo moja lepša, ampak tudi razumnejša polovica. — Jutri pokličem Ernesta k sebi; prakticirat naj pride v davkarijo. Ostal bo lahko doma in prakticiral pri nas. Tako-le bomo naredili. — Roza, na tvoje zdravje!“

„Gospa, jaz tudi na Vaše zdravje,“ je dejal adjunkt; „toda ne tega cvička. Buteljko elegantnega, gospod Mrak! Buteljke se mojemu zdravju najbolj prilagodijo.“

„Fejak, ki nima zmisla za kaj višjega,“ je dejal Osat Bogomiru, nekoliko nejevoljen, da se ta smeje neslanim dovtipom in praznemu govorjenju.

Bogomir se je že odpravljaj, ko je vstopil zdravnik dr. Poljak in ga še zadržal. „Tak mladenič,“ je dejal, „pa hoče tako zgodaj spat hoditi. Mehkužnež, utrjujte se v mladosti! Jaz imam črez petdeset let, prihajam ravnokar s Strme njive, dve uri tja, dve uri nazaj, in še nisem zaspan. Gospod doktor, povejte mu kakšno prav keltsko, da ne bo dremal!“

„Ne bo dremal,“ je dejal adjunkt; „nocoj bomo še zapeli.“

„Ampak, gospa Mrakova,“ je prosil zdravnik in si brisal jesensko meglo iz osivele brade, „jaz sem lačen kakor Ezav in Vam prodam prvenstvo po isti ceni.“

„Saj Vi niste prvorojenec, gospod doktor, kolikor jaz vem.“

„Res je, gospa; torej za polovico cene. — Ampak, oče Mrak, nova cesta s hribov napravlja velikanski ovinek.“

„Kaj pa!“ je dejal Mrak. „To je ta sapramenski cestni odbor, ki jo je izpeljal naravnost na cerkev. Prej so hodili vsi hribovci z one strani mimo moje hiše in pustili marsikak groš. Zdaj ni nobenega več; naravnost gredo v cerkev, naravnost domov, ker je

cesta tako nerodno izpeljana. Zame je to škoda drugo k drugemu dvesto goldinarjev na leto. Tako se skrbi za kmeta.“

Družba je začela milovati ubogega očeta Mraka in se jeziti na hudobni cestni odbor; potem so zapeli in Bogomirov glas je tako navdušil adjunkta, da mu je ponudil bratovščino. Dr. Poljak je zabaval družbo s starimi in novimi dovtipi, potegnil zdaj tega, zdaj onega in nagovarjal Osata, naj prevede našega Prešerna v keltščino. „V vse jezike je že preveden,“ je dejal, „samo v keltščino še ne, kolikor jaz vem; in vendar bi to zaslužil naš prvi pesnik.“

„Če boste Vi založili prevod, gospod doktor,“ se je oglasil Osat.

„Čemu! Saj imamo razna društva. Za družbo sv. Mohorja najbrž ne bi bila ta stvar, ker je preveč ljubezni vmes; Matica bo pa rada sprejela.“

Prišel je nadučitelj Drobne, in Bogomir se je opravičeval, da se še ni zglasil pri njem, ker je došel tako pozno in nima še svojega stanovanja.

„Nič ne dé. Če ne pridete Vi k meni, pridem pa jaz k Vam. Tako je,“ je dejal Drobne z mogočnim glasom, hrupno sedel k mizi in začel govoriti o Megličevih, da Konrad in Ernest najbrž nikoli ne bosta zvršila šolanja in da je žalostno, da ni mogla ostati na učiteljsku Danica.

„Ali bi ne mogla poučevati Danica,“ je dejala davkarjeva gospa, „na Vaši šoli, gospod nadučitelj, ženskih ročnih del, vezenja, pletenja, kvačkanja?“

„Kvačkanje, to je imenitna beseda,“ je dejal adjunkt. „Čudno, da se je tako ogibljejo naši pesniki. Gotovo je keltskega izvira.“

Nadučitelj je menil, da to že poučuje njegova soproga in da ne kaže menjavati med letom učiteljskega objekta in kaj bi si tudi prislužila s tem poukom.

„Ah, to ni vse skup nič,“ je dejal zdravnik, ki je bil že precej dobre volje. „Ženska je preskrbljena, kadar se omoži. Mi imamo v svoji sredi tri imenitne fante.“

„Štiri,“ je popravljala gospa davkarjeva in pokazala na Osata.

„To je res, gospa,“ je dejal Poljak; „toda pri njem ima ženski spol samo še slovničen pomen. Vprašam vas torej, čemu naj bi Danica vse svoje življenje kvačkala. Rajši naj ti naši fantje čopkajo.“ Sporazumno je namežiknil sodniku in sunil z nogo adjunkta. „Saj poznate igro, gospodje. Jaz vzamem tukaj prtič; naredim na enem koncu vozle — tako — vzamem potem vse štiri konce skup v roko, da gledajo vun samo čopki — tako-le. In potem gospodje samci, če imate kaj korajže, boste vlekli. Kdor potegne čopek z vozlom, mora vzeti Danico v zakon.“

„Če pa ne bo marala zanj,“ je dejala gospa.

„Potem je ta gordijski vozle presekan in ne veže nikogar več. Ali bo marala zanj ali ne, to je njena stvar; a kdor potegne vozle, se zaveže, da bo snubil prihodnji predpust gospodično Danico.“

„Kaj pa, če nihče ne potegne, ker je vozle eden, čopki pa štirje?“ je vprašal nadučitelj.

„Potem naj ostane reva samica v božjem imenu.“

„Preklet hudič,“ je dejal davkar, „bom pa še jaz potegnil.“

„Ali mi boš tiho!“ ga je zavrnila gospa. „Da te le sram ni!“

„Torej,“ je dejal zdravnik, „jaz skrijem zdaj prtiček — hokus, pokus, invisibilis, invisibilis — pokažem vse štiri čopke — allez, changez — in sedaj, novi gospod učitelj, Vi ste najmlajši, Vi pričnete,“ in pomolil mu je vse štiri čopke.

Bogomir je prebledel; igra se mu je zdela nekoliko nedostojna in žaljiva, ne zanj, ampak za nekoga drugega, ki ga on ne bi hotel žaliti. Po drugi strani pa ni hotel kaziti vesele družbe in ne se zameriti ljudem, ki so ga prijazno sprejeli in mu ugajali skoraj bolj od resnega in učenega doktorja Osata. Ta premislek je odločil in nejasno čuvstvo, da ne bi smatral za posebno nesrečo, če bi potegnil vozle. Moško je zgrabil čopek in res potegnil vozle, ki ga je dr. Poljak zmagoslavno vzdignil in pokazal vsem gostom.

„Čestitamo, čestitamo. Bilo srečno!“ so vsi vpili in stiskali roko Bogomiru, medtem ko je Poljak skrivaj pod mizo razvozlaval vse štiri čopke na prtiču. Dr. Osat pa je godrnjal, da je to frivolnost, nedostojna frivolnost.

Drobne je sedel že dalje časa tih in razburjen za mizo, presedal se na stolu, strmel predse in se nasmihal brez povoda in potrebe.

„Govoranca ga tišči,“ je dejal zdravnik davkarjevi gospě.

Drobne je potrkal na kupico, zravnal se, povzdignil glas za kvinto više in začel, kakor bi imel sto poslušalcev: „Slavna gospôda, narod —“

„— ki svojih velikih mož ne časti,“ je dodal polglasno dr. Bregar.

„— ki svojih velikih mož ne časti,“ je kričal Drobne, „ni vreden, da se mu rodé.“

„Jaz sem rekel, da je to prazen klas,“ je dejal tiho Bogomiru Osat. „Primeri velja, če ga vidite; a kadar ga poslušate, je votel sod.“ Drobne pa je govoril o zaslugah rajnega Megliča za Podlom, češ, kakršen učitelj, takšna šola; kakršna šola, takšen narod, ki bi podivjal brez šol, usoda, ki bi bila takorekoč lahko zadela vse Podlomce, da niso imeli tako dobrega učitelja. „In tak mož še nagrobnega spomenika nima!“

„Gospa, plačat!“ je zaklical dr. Osat, in preden je bil še Drobne končal svoj govor, se je bil že Osat dostojanstveno poklonil vsemu omizju in ponosno odkorakal. „Nič me tako hitro ne prežene,“ je dejal zaupno Bogomiru, „kakor dolgovezni govori.“

„Jaz zapišem deset kron —“ je dejal adjunkt, oddehnivši si, ko je končal Drobne —

„Iskrena hvala!“

„— v zahvalo, da ste pregnali Osata.“

„Jaz petnajst,“ je rekel sodnik, in tako se je nabrala precejšnja vsota.

„In kadar se bo odkril spomenik, bom govoril jaz,“ je dejal zadovoljen nadučitelj.

„To se razume,“ je pritrdil adjunkt, „kratko in jedrnato kakor vselej.“

Pozno je že bilo, ko je prišel Bogomir v posteljo, a zaspati ni mogel; toliko novih predstav se je gnetlo in prerivalo, kakor množica na kolodvoru, v njegovi zavesti; zdaj so silile te v svetlo ospredje, zdaj druge in ovirale in motile jasne misli. Sprejem v Podlomu ga je navdajal z neko radostno samozavestjo in z lepimi nadami za bodočnost. Dr. Osat mu je imponiral s svojo učenostjo, s svojo resnobo in premišljenostjo; a nekak neprijeten mraz ga je prehajal v njegovi družbi. Nezadovoljnost in zabavljiva sodba Osatova se mu nista zdeli utemeljeni po vsem tem, kar je videl in slišal in doživel. „Ti ljudje imajo svoje vrline in svoje napake,“ si je mislil, „torej so človeški in simpatični.“ Smeh ga je posilil, ko mu je padlo v glavo, kakšen bi bil pač človek brez vrlin in brez napak. Skozi gnečo vseh teh predstav pa se je prerilo v zavest čopkanje in čuden izid, in kaj bo posledica. Prav ogrele so ga te misli, in mučil se je dognati, kakšen bo konec; a ni se mu posrečilo; karkoli mu je prišlo na misel, se mu je zdelo neverjetno ali mu ni ugajalo. Kaj bo iz vsega tega, kaj bo! Kakor siromak, ki je tarnal in vzdihoval: „Oh, kako bo na onem svetu!“ in na posled sklenil: „E, bo že kako,“ je sklenil tudi Bogomir in zaspal in čul še v polusnu z ulice: „Kako me veseli — ta prekrasni vizavi!“ —

Pri Megličevih pa se niso zabavali tako prijetno in tako prešerno kakor pri Mraku. Ernest se je jezil, da morajo trpeti vsi zaradi brata, ki se bolj briga za vse druge nego za sebe in za svoje. „Koliko let se že vozi na Dunaj in baha in zapravlja po svetu; izpita pa še nima nobenega.“

„In kaj boš ti zdaj počel?“ ga je vprašala Danica.

Ernest je zmignil z rameni: „Kaj boš pa ti?“ Mati pa je tolažila nejevoljna otroka, da naj le še počakata in potrpi par let; potem postane Konrad velik gospod, ki bo pomagal vsem svojim, in vsi se bodo veselili njegove slave; zakaj če je že zdaj

tako imeniten, da ga vabijo v svojo družbo prvi veljaki, kaj bode šele pozneje! „Vidva se pa nič ne bojta; saj vidita, kako so ljudje dobri. Kakšno večerjo nam je poslala Mrakova mama. Jaz prav slutim, da zaradi Konrada. Julka bi menda rada premenila ženina. Toda Konrad je pameten; zanj ni neveste v Podlomu.“

„Bahač, kolikor ga je,“ je dejal Ernest in se spravljaj spat. „Jaz ga ne bom čakal.“

Tiho sta sedeli mati in hči pri svetiljki in šivali. Zdaj si je pomela ta, zdaj ona pekoče oči in jih pobesila, kadar sta se srečala pogleda. Danica je premišljevala, koliko se je trudil rajni oče za tuje ljudi, ki so ga hvalili in vabili in obiskavali, a nimajo sedaj nobene dobre besede več za ostalo družino, in brat Konrad živi tudi za druge ljudi in išče povsod naroda, ki ga ima doma pred seboj, in ne vidi skoz narodovo blaginjo, ki mu zastira oko, domače revščine. Mati pa je bila na tihem nejevoljna, da se Danica in Ernest tako malo veselita Konradove imenitnosti; vsaka sestra bi bila ponosna na takšnega brata; kako ga tudi objema mala Anica, kadar pride domov; škoda, da je postala Danica tako samosvoja in samoljubna in Ernest nevoščljiv. Domišljija ji je začela vprizarjati lepe čase, ko bo sin imeniten in slavljen mož in si bodo ljudje za njo šepetali: In to je njegova mati. Prebivala bo v mestu, v lepi veliki hiši in se veselila sreče in slave svojega sina; takrat bo tudi Danica zadovoljna, da so se toliko let trudili in mučili, toliko let si pritrgovali in trpeli; vse bo pozabljeno.

„Jaz ne vidim nič več,“ je dejala Danica, odložila svoje delo in pritisnila dlan na oči. „Kar miglja mi. Odvadila sem se že šivanja. Mislila sem, da ne bo treba.“

„V par tednih se zopet privadiš in dela boš dobila dosti, upam.“

„I kje pa dobimo stanovanje? Nocoj je bilo res mučno, ko je prišel novi učitelj in našel še vse navlečeno. Oh, kako me je bilo sram! Jutri pa moramo vendar iz hiše.“

„Nekaj sem že govorila z Berusom,“ je tolažila mati. „A ga težko dobi človek doma, ker je dan na dan na lovu ali na kupčiji. Gledati moraš tudi, da izpregovoriš z njim, kadar je količkaj pri volji. Saj se ga še domači bojé, ker je tako nagle jeze. Dve ali tudi ena sobica nam bo dovolj, ker bomo Konrada kmalu izgubili in bo moral ubožec zopet na Dunaj, v tuji svet, med tuje ljudi, oh!“

„Kaj pa imamo od njega, tudi kadar je na počitnicah! Na polnoč že gre, in ni ga še.“

„Ljuba moja,“ je mirila mati, „on ne more sedeti doma kakor medve. Saj veš vendar, da je on duša vsemu javnemu življenju v našem kraju. Kdo

prireja veselice, predstave, plese? Konrad. — Saj veš, kako je, kadar ga ni doma. Vse dremlje, nikomur se nič ne ljubi, in vsak le povprašuje, kdaj da pride zopet Konrad.“

Medtem je nekdo potrkal na okno.

„On je; pojdi odpirat!“ se je razveselila mati in hitela v kuhinjo, da prinese kos pečenke, ki ga je bila prihranila.

„Dobro došla, Danica!“ je vzkliknil brat in jo objel. „Slišal sem že, da si doma; a nisem še utegnil priti, da te pozdravim. Čemu, čemu! Jaz sem že večerjal.“ Odložil je klobuk, rokavice, suktnjo in sezul črevlje, ko mu je prinesla mati copate, in pripovedoval, kako fino vino da ima Berus, kako dobro se je tam zabaval in da se nadeje, da dobi tam par dobitkov za srečkanje prihodnje veselice. Mati ga je poslušala vsa zamaknjena, nalivala mu kupico in omenila mimogrede, da je bil novi gospod učitelj že tukaj.

„Sem govoril ž njim,“ je dejal Konrad, „pripraven človeček, poje in igra, torej pridobitev za naše družabne razmere. Da se le ne bi skisal v našem kraju! Naši filistri nimajo zmisla za narod; osebne malenkosti se jim zdé najvažnejše zadeve tega sveta, vpliv majhnega kraja in majhnih razmer.“

Oh, kako prazne so se zdele vse te besede Danici, ki je s stisnjenimi ustnicami nema zrla predse! Kaj bi bila tudi mogla reči, ko je videla brezuspešen vsak ugovor ob toliki navdušenosti na eni, toliki zaslepljenosti na drugi strani! Tiho je voščila materi lahko noč in odšla v spalnico, da bi se sama nemotena razjokala nad razvalinami mladih nad.

„Nazadnje sem bil še na pošti,“ je nadaljeval Konrad, „pri svoji Milki, kjer smo pili izboren čaj, imeniten čaj. Rum iz Martinika je res finejši, bolj aromatičen in močnejši od onega iz Jamajke, mama.“

„Na pošto morda malo preveč zahajaš, Konrad, ne zameri,“ je dejala mati, nekoliko v zadregi. „Ljudje že govoré, da jo boš vzél.“

„Ah,“ se je nasmehnil Konrad, „na to ni misliti. Nedorolžna šala in malo zabave. Ampak imenitna igralka je Milka, in če si hočemo vzgojiti dame za narodno delo, se jim moramo pač laskati, dvoriti in plese prirejati. To vse se vidi malenkostno, a je resno narodno delo. — Mama, na zdravje! To vino ni slabo.“

„Mrakova mama nam ga je poslala; ali pravzaprav tebi. — Kar ostane, boš imel še jutri, Konrad. Lahko noč! Meni lezejo že oči skup, in ti moraš tudi več spati, da ostaneš zdrav in svež.“

„Bom pa jutri nekoliko potegnil.“ (Dalje.)

Na težkih potih.

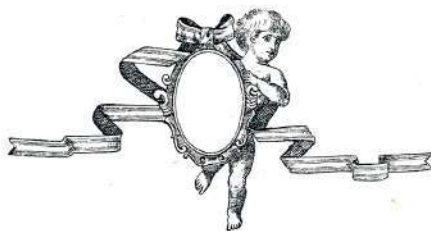
Zložil Vekoslav Remec.

Počasi prek poljane zasnežene
odšel je dan kot stavec trepečoč,
za njim je prišla kot kraljica noč,
temó razpela čez ravni meglene...

Jaz hodim težke poti izgubljene,
vihra mi v srcu boj in dvom pekoč,
popotniku enak sem, nevedoč,
kam pot na desno, kam na levo krene.

O zimska noč, da tak sem kakor ti,
da ne poznale bi mi solz oči
in ne srce nemira in bolesti!

Naj v meni bi še tak divjal vihar —
ponosen bi ostal, leden vsekdar,
kot ti si, noč, v kraljevi vsej prelesti!

Rodoljubje na deželi.

Povest. — Spisal dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

II.

Drugo jutro je sijalo solnce tako lepo, da je odprl dr. Osat, ki je stanoval v Mrakovi hiši, nastožaj obe okni svoje spalnice, da se nasrče svežega zraka. A namrščil je obrvi in nagubančil čelo; nekako mešan duh mu je nosil v nosnice lahni veter. Vohal je gospod doktor nekaj časa na vse strani in zapazil slednjič v daljavi kmeta, ki je trosil po njivi najvažnejše pogoje uspešnega poljedelstva.

„Nalašč takrat, kadar odprem jaz okno,“ se je jezil Osat in hitel zapirat.

Potrkala je postrežnica: „Gospod doktor, ali smem prinesiti zajtrk?“

„Kaj menite, da ostanem brez zajtrka!“ je odgovoril ljubeznivo in godrnjal sam zase, kako nerodni da so domači ljudje, koliko lepše da znajo postreči drugod.

Na stopnicah ga je srečala postrežnica z zajtrkom. „Kam pa nesete!“ jo je obrnil. „Kaj menite, da bom zajtrkoval v tem ričetu, v sobi, ki ni pospravljena! Človek mora vedno govoriti.“

Hitro je bila miza v spodnji sobi pognjena.

„Koliko časa že stoji ta voda?“ je vprašal Osat in nezaupljivo pokušal pijačo.

„Ravnokar sem jo natočila.“

„A sveža ni, sveža ni; tega mi nikar ne pravite! Prinesite druge! — In potem, kje so novine? Saj veste vendar, da hočem imeti pri zajtrku vedno novine.“ Postrežnica je odhitela izpolnit te želje, on pa je premišljeval nejevoljen, kako zanikarni da so naši ljudje, da bi najrajši samo plačo prejeli, ne storili pa nič, ali kar se dá malo in kar se dá površno; niti njemu ne morejo postreči, ki nima takorekoč nobenih potreb, ki živi tako skromno kakor navaden pisar; vse lepo jutro je pokvarjeno in izkaženo. Skrbno si je potem ogledal skodelico, obrisal

s prtičem žlico, vzdignil proti oknu kupico z vodo, da vidi, če ni kakšnih podlomskih bacilov notri, in zajtrkoval premišljeno in zložno kot človek, ki si je v svesti, da je zaslužil vso to udobnost in še mnogo večjo, da si sme po napornem uradniškem življenju privoščiti nekoliko počitka in užitka. Po zajtrku si je zapalil dehtečo smotko, razgrnil novine in se začel jeziti, da se tako malo važnega zgodi po svetu, da so zlasti uvodni članki tako plitvi, polemika tu tako robata, tam tako plehka. Vrgel je novine po mizi, vzel v roko drobno, a učeno knjigo in nastopil svoj jutranji izprehod. Sam s seboj zadovoljen, se je jezil, da so nekatere kmetske hiše tako raztrgane, po dvo-riščih in cestah toliko nereda in nesnage, otroci tako umazani in kričavi.

Naproti mu prideta lekarnarjeva Mira in Mrakova Julka. Gospodični sta se hodili šivati učit, navadno proti devetim, in proti devetim navadno je koračil tudi adjunkt Bregar proti pisarni, tako da je bilo slučajno srečavanje neizogibno. Iz vsakega srečevališča pa je nastalo malo postajališče. Učenega doktorja Osata pa se nista deklici tako razveselili, kakor bi bil zaslužil in je pričakoval.

„Oh, Osat gre; obrniva se!“ je šepetala Julka.

„Prepozno,“ je šepetala Mira. „Ne spodobi se več, ker naju je videl.“ Osat se je že klanjal, se jima takoj pridružil in ji začel zabavati s pripovedovanjem, kako slabo da je spal, ker je predolgo sedel po večerji.

„Jaz sem šla zgodaj spat,“ je dejala Julka. „Ali je bila zabava potem še tako živahna?“

„Fina in duhovita, kolikor dopuščajo naše skromne moči,“ je dejal Osat in jel pripovedovati, kako so se zabavali samci; tudi sodniku in adjunktju je odkazal vsakemu svojo vlogo in miloval ubogo Danico, ki so jo tako brezobzirno žalili.

„In koga je zadel žreb?“ mu je segla Mira v besedo. Osat pa jo je ostro pogledal. Pričakoval je, da bosta gospodični ogorčeni zaradi takšnega početja in hudi zlasti na lahkomiselnega Bregarja; zdaj pa za frivolno igro še frivolno vprašanje!

„Vendar ni potegnil gospod adjunkt!“ ga je osupila Julka. Osat pa se je začel zavzemati za Danico in grajati breztaktno vedenje prešernih samcev, ki so razžalili takorekoč vse ženstvo v Podlomu. Posrečilo se mu je naposled vendar spraviti v nekakšno nevoljo obe deklici, zlasti ko je imenoval ravnanje cinično-frivolno, kar sta smatrali obe za hudo keltsko besedo. Jezili sta se pa vendar jako previdno, vsaka pripravljena zagovarjati gospoda adjunkta, ako bi ga napadla tovarišica.

„Zvečer ne prideva k pevski vaji; naj pojó gospodje sami!“ sta sklenili skupno; vsaka posebej pa še, paziti, ali se bo držala tega sklepa res tudi prijateljica.

„Pojdiva, pojdiva!“ je dejala Mira, ko se je prikazal gospod Bregar, in vlekla tovarišico s seboj, ki je tudi menila: „Nič se ne ozirajva!“ in pristavila tiho: „Siten človek ta Osat; najzanimivejšega ni povedal.“

„Dve inferiorni goski,“ je godrnjal Osat, nezadovoljen z uspehom svoje zaupljivosti, odzdravil ponosno adjunktju in zavil proti gradiču h gospe Radičevi, najolikanejši ženi v Podlomu in daleč okrog, kakor je trdil dr. Osat.

In res je bila gospa bistrega uma in dobrega srca, zaradi tega naravnega, neprisiljenega vedenja. Pomenkovanje z gospodom Osatom je sicer ni zabavalo, vendar ni kazala nikdar nepotrpežljivosti ali naveličanja, dobrodušnost, ki se je večkrat bridko maščevala.

„Dobro došli, gospod doktor!“ je pozdravljala iz verande mladostno živa gospa. „Ravno prav pridete, da mi pomagata izbirati jabolka, voščenke in kosmače. — Betka, kupico vina!“ — S prijaznim nasmehom na zdravih, svežih licih je podala staremu znancu roko in ponudila stol zraven sebe. Osatu se je razjasnilo čelo.

„Kakor v pomladno jutro iz zadehle sobe pride človek k Vam, milostiva gospa,“ se je klanjal.

„Jesensko jutro, gospod doktor, jesensko,“ se mu je nasmehnila.

„Jesen je tudi krasna in prijetnejša od pomladi; ta nas kliče na delo, ona k veselemu uživanju. — No, in tu se bliža pomladno jutro,“ se je poklonil, ko je prišla s pijačo in pecivom Betka, drobnejša slika svoje matere, mirna, razumna deklica, kakršne ceni in čisla pameten mož tem više, čim bolj jih spoznava, in najviše vse svoje dni oni, ki jim jih mila sreča izroči za družice, da jim oživljajo in ogrevajo dom kakor žitno polje solnčni žarki. Osat se je zamislil; izpreletelo ga je čudno čuvstvo in stopilo mu pred oči vse življenje; pusta, prazna prošlost, pusta, prazna sedanjost, in kakšna bo bodočnost! Lotevala se ga je zavist, da bo ta sodnik, ta suhoparni jurist užival srečo, kakršno je on morebiti že zamudil.

„Danes pa ne veste nič novega, gospod doktor?“ ga je zdramila Betka.

„Oh, prijetnega nič,“ je dejal Osat. „Zakaj to ste najbrž že slišali, kako duhovito se zabavajo naši samci.“

„Medve nič,“ je zatrjevala gospa, in Osat je začel zopet ogorčen pripovedovati, kako nespodobno se norčujejo iz nesrečnih sirot prešerni mladeniči.

„Ah, to res ni prav,“ je dejala gospa. „A ni še pol ure, odkar je odšel gospod sodnik in mi pripočil Danico. Toda o tej zabavi ni govoril nič.“

„Pač ve, zakaj ne.“

„O, jaz mu izprašam vest, kadar pride zopet,“ je dejala Betka; „zakaj v takšnih stvareh smo vse za eno in ena za vse.“

„Gospodični Mira in Julka sta tudi odpovedali in ne prideta drevi k pevski vaji.“

„Kakor nalašč!“ je dejala Betka. „Jaz imam danes toliko opravka, da bi se prav težko odtrgala. Zdaj imam imeniten izgovor.“

Osat, ki se je nadejal silnejšega izbruha ženske nejevolje, se je kmalu poslovil. Pravzaprav so tudi najpopolnejše ženske inferiorna bitja, si je mislil; ker jih sodimo po zunanosti, jih cenimo mi navadno previsoko, one nas iz istega vzroka prenizko.

Pri Megličevih pa je ihtela Danica, da ne postane natakara, da bo rajši delala na polju, če ne dobi zadosti šivanja. Mati je bila šla namreč navsezgodaj k Berusu prosit stanovanja, in gospodar je bil res pripravljen prepustiti par sob s kuhinjo, toda ker potrebuje nujno poštene natakara, le, če prevzame Danica to službo. Materi je ugajala ponudba, toda ker ni vedela natančno, kako da misli hčerka, se ni takoj pogodila. A da se bo ta tako upirala, ni pričakovala mati.

„Koliko prijetnejša je takšna služba,“ je dejala mati, „nego šivanje ali poučevanje! Hiša je poštena, dela bo samo ob nedeljah in praznikih nekaj več, sicer se bo vse zložno opravilo; pomagala ti bom jaz in Anica. Kam pa hočemo iti, ker ni v vsej vasi nobenega stanovanja! Jaz sem mislila, da mi boš hvalo vedela za službo; zdaj pa takšno očitanje! Praviš, da je že ime tako čudno; kakršne uslužbenke, takšno ime; služba pa ni kriva. Kdor se vede lepo, si ohrani povsod dobro ime; razuzdanca pa razvpijejo, naj bo še tak gospod ali gospa. Ti pa ne smeš misliti vedno samo nase, ampak tudi na svojo mater, svoja brata in sestro. Anica že hodi v šolo in potrebuje črevljev za zimo; kje jih bom vzela! In kaj bo z Ernestom! Zdaj ga je poklical še davkar k sebi; Bog ve, kaj je zopet zagrešil! Oh, kar jemali bi otroci; prislužiti si pa ne zna nihče nič.“

„Čemu toliko besedi, mama!“ se je oglasil Konrad, ki si je zavezoval pred zrcalom ovratnico. „Saj ni nobene izbire. Izseliti se moramo; stanovanja ni drugega nobenega; kaj hoče torej Danica! Kaj pa je, če je natakara! Julka Mrakova ni nič več in nič manj. Večkrat se nasiti natakara nego učiteljica, in vsaka pametna natakara ima več ugleda in boljše ime nego razposajena učiteljica. In koliko se ti ponudi prilike delovati za narodno stvar! K Berusu pridejo vsake vrste ljudje, gosposki in kmetski, izobraženi in preprosti; kako lahko jih navajaš in navdušuješ, da kupujejo ali vsaj berejo knjige, naročajo novine, vstopajo v društva in podpirajo narodna pod-

jetja. Kar zavidal bi te človek za takšno torišče!“ Mrzela je sestri samoljubna hlimba, in jezno očitanje ji je bilo na jeziku; toda zadržala jo je zavest, da bi bila prazna vsaka, še tako razumna, še tako pristrčna beseda, prazen ugovor in prazna prošnja. Kakor toča rahlo cvetje so pobijale bratove fraze bolesterne vzdihne užaljene sramežljivosti in neizkušene ponosa, in nobenega razumevanja, nobenega sočuvstva, nobenega zavetja ni bilo najti pri materi, ki se še nikoli ni videla Danici tako otročja, tako onemogla in brez vsake volje, tako popolnoma pod varuštvo bratovim. Oh, ta reva! ji je šinilo v glavo, še same sebe ne bo mogla preživiti, kaj li otroke! Milosrčnost, ki jo zbudi v vsakem dobrem srcu pogled na človeško onemoglost, se je oglasila tudi v njeni duši, in ko je poklicala mati še mlajšo hčerko na pomoč: „Anica, prosí še ti sestrico, da se nas usmili!“ in se je oklenila miljena sestrice sestre krog vratu, je bil sklep storjen. „Da, jaz pojdem; potolažite se!“ je dejala.

„Oh, to je moja ljuba Danica,“ se je razveselila mati in jo objela. „Vidiš, tukaj imaš klobuček in rokavice.“

„Ne, klobuka ne denem na glavo in rokavic ne oblečem. Klobuk in rokavice naj nosi kdaj Anica; jaz ne več.“ Zavezala si je ruto in hitela od doma, preskrbet kruha sestri in bratu.

Berusova krčma je stala za streljaj od Mrakove, na drugem koncu vasi, bliže kolodvora. Gospodar je bil Mrakov brat in se je tudi pisal za Mraka, a se je bil priženil k Berusu in dobil v zakon bogato in bolešno ženko, ki se je hodila leto za letom zdraviti v Krapino, dokler je ni vzela zima. Zapustila je možu ljubkega, dobrega dečka Julčka, ki se je smilil vsakemu, kdor ga je pogledal, ker je bil revež pohabljen. Berus je bil velik, debel mož, rdečega, zabuhlega obraza in bodečih oči. Lovska strast mu je bila nakopala hudo skrnino, da je levo nogo komaj še gibal v kolenu. A kakor drugim lovcem tudi njemu to ni zagrenilo lova, in par psov je vedno nestržno pričakovalo, kdaj da vzame gospodar puško in zleze na voz, ki ga je moral peljati, če le možno do stojišča samega. Mož je bil bolj hudega obraza nego srca, in kadar ni bilo ljudi zraven, je vzel v naročje svojega ljubega Julčka, ga zibal in prenašal, mu gladil mehke belkaste lase in mehko, kakor prosojno lice, in kadar se ga je oklepal Julček z drobnimi, mehkiimi ročičami, ga vlekel za lase in brke in zrl vanj tako vzesto in tako ljubo s svojimi temnomodrimi očmi, se je obrnil oče proč, da mu skrije svoje solze. Saj ni pomagalo ubogemu dečku nobeno zdravilo in noben zdravnik. Dr. Poljak je bil skoraj vsakdanji gost pri Berusu, a bal se ga je še vedno mali Julček.

„Kaj ne?“ se je oklenil očeta, kadar je zagledal zdravnika, „ne več vleči in stiskati moje noge! Saj bom priden in rad bom pil ribje olje.“ In oče ga je miril in tolažil in sam pil z njim ribje olje, da bi se ga Julček tako ne branil, in mu prinašal slaščič in igrač.

„Ah kaj!“ je dejal zdravnik ta dan Berusu, ko sta sedela sama v veži, „gledati je treba, da se okrepi Julček. Grenadirja seveda ne bova zredila, ampak učaka ti lahko sivo starost, in ker mu bo zapustil oče dosti denarja, ne bo tolikanj pogrešal ravnih udov in nevesto bo dobil brhkejšo ko najčvrstejši fant.“

„A premalo mi je in ne redi se skoraj nič.“

„Ker ga vedno siliš s klobasami in mastno pečenko, ko težko prebavlja najlažje jedi. Mleka mu dajaj, ne vina!“

„Ker je pa tako bled.“

„Človek, ki slabo prebavlja, je kakor peč, ki slabo vleče; tej je treba preskrbeti duška, ne nalagati še drv in premoga.“

„Saj meni tudi nič več ne tekne jed kakor nekaj in pomalem me vedno ščiplje v kolenu.“

„Tudi premalo duška, dragi moj. Vodo, vodo! Med abstinence se zapiši!“

„Jaz! Med te krivoverce in prostozidarje? Nikdar. To so ljudje sovražni državi in socialnemu redu.“

„Zdravju so pa koristni.“

„Ampak ti, ljubi moj doktor, mi daješ sam pre-slabe zglede.“

„Ti me ne glej, ampak poslušaj!“

„Če boš preveč siten, se pritožim jaz na drugega zdravnika ali pa na zdravniško zbornico. Ali naj vino pijó samo barabe? Če bi hodil ti vsak dan krog takšnega semičana kakor jaz, bi se zdrževal še manj. — Počakaj, da ti ga prinesem!“

„Ne; dopoldne mi ne diši.“ Hropeč se je zmajal mož izza mize, s klopi poleg njega pa sta skočila jazbečarja haca in murče in kakor bi hotela oponašati gospodarja, hacala za njim, ko je šantal v klet z neenakimi koraki in vlekel neposlušno nogo za seboj in se jezil, da je bila odšla natakara. Črez precej časa so prikorakali zopet vsi trije, haca in murče naprej in za njima Berus z vinom in dvema kupicama. Zadovoljno se je širil možu obraz, ko je natakal zlato kapljico. Psička sta bila poskakala zopet na klop, vsak na eno stran svojega gospodarja in nejevoljna sta pogledovala zdaj gospoda Berusa, ki noče poslušati zdravnika, zdaj zdravnika, ki noče podpreti svojih naukov z dobrim zgledom.

„Vidiš, tale te bo uničil,“ je dejal dr. Poljak in pokušal močno pijačo.

„Ali pa jaz njega,“ je dejal Berus in pil počasi, s preudarkom in zbrano. „Takšne pijače se ne vzdrži noben živ človek, če jo ima pod streho.“

„Brez šale, Berus! Saj ti je ne prepovedujem popolnoma, ampak drži se tiste mere, ki sem ti jo odločil, in še dolgo boš pil na tem svetu.“ Berus je zmignil z rameni in natočil iznova. „Seveda, kako se boš varoval, ko zahajaš sam vedno v bližnjo priložnost. Daj v najem gostilno!“ Berus je odmignil z razprostrto roko. Vstopila je Danica.

„Moja nova natakara,“ je pokazal Berus. „Le bliže!“

„Oho, Berus, ta pa ni napačna. Kje si jo dobil? Ta bo vabila goste bolj nego deset smrekovih vršičkov.“

„Ali ne poznaš?“

„Kaj! Ali res? Danica Megličeva,“ je skočil zdravnik pokoncu. „Ne zamerite! Nisem Vas spoznal, ker ne nosite klobuka. Ali ruta se Vam poda še lepše. Ampak Vi natakara; ne!“

„Mama se je že dogovorila z gospodom Berusom.“

„To ni možno. Kako boste metali Vi pijance iz krčme! To ni vse skupaj nič. Glej, Berus, to se je pa naključilo kakor nalašč. Ti prepusti Danici vso krčmo; njena mati je izborna kuharica.“

„Potem bi se pa rajši pogovoril z materjo.“

„Ne, ne, z materjo pa ne. Danica naj prevzame sama. Gospodična, prepustite meni to reč! Pogodim se jaz z Berusom.“

„A mi bi se radi že preselili,“ je opomnila deklica.

„Aha,“ je dejal Berus. „Vidiš, Danica — jaz te ne bom vikal — tam-le na vratih ključ. Pojdi na hodnik gori, in prvi dve sobi na levo je vaše stanovanje. Mislim, da je vse pripravljeno, in France naj takoj pripelje sem vse pohiše.“ Vzdignil se je zopet z velikim naporom in šantal proti dvorišču; psička sta se valila zvesto za njim. „France, France!“ je klical, da se je oglasil iz hleva hlapec, „naprezi takoj veliki voz z legnarji in pojdi doli do šole; boš pripeljal Megličevo pohiše. Pa še Janeza vzemi; bosta nakládala.“

Prav ugodno pogodbo je izsilil zdravnik, ki je verjetno dokazal Berusu, da je taka rešitev ne samo koristna zanj, ampak tudi potrebna. Danica je hvaležno uprla oči v zdravnika in menila, da ne razume mnogo o krčmarstvu.

„To se Vam samo tako zdi,“ je dejal Poljak, „ker še niste poskusili. Kdor je razumen, je za vsako reč dober, naj se loti, česar se hoče. Samo poguma je treba. Dobro srečo, gospodična! Zdaj se bova videla večkrat.“

Dr. Osat je bil pa med tem časom že srečal Konrada in ga ustavil na poti, češ, ta si bo vsaj nekoliko bolj vzel k srcu zadevo, ki je vznemirila druge vse premalo.

„Oprostite, gospod doktor, da se ne utegnem razgovarjati z Vami,“ se je opravičeval Konrad; „toliko imam nujnega dela.“

„Torej Vas spremim jaz.“

„A meni se mudi, silno mudi. Premislite: pevke in igralke so se začele kujati.“

„Ali veste, zakaj?“

„Najbrž še same ne vedo. Zaradi kakšne malenkosti, ki jim je važnejša od svete narodne stvari.“

„Če Vam povem jaz vzrok, se začnete najbrž tudi Vi kujati.“

„Popolnoma izključeno, gospod doktor.“ Osat pa mu je začel pripovedovati in opisovati ves dogodek in je vprašal navsezadnje, ali se vendar ne misli potegniti za razžaljeno sestro.

„Po veselici, gospod doktor,“ se je branil Konrad, „po veselici. Zaradi osebnosti ne sme trpeti narodna stvar. Zdravi, gospod doktor!“ In odhitel je lahkomišelni mladenič in pustil Osata osuplega, da tako propada resnoba in nrvnost naše mladine.

Osupnil je pa tudi Bogomir, ko mu je povedal nadučitelj, kako ogorčeni da so podlomski veljaki zaradi snočnega dogodka. Očetovsko ga je posvaril, da naj bode previden znanprej, in menil, da se najmanj spodobi učitelju norčevati se iz rajnega učitelja sirote. Bogomir je zardel in prebledel, jezen zaradi ukora, ki ga po svoji sodbi ni zaslužil, in v dvomu, ali je pa morda vendar razžalil proti svoji volji siroto. Opravičeval se je, da ni on pričel neumne igre, ampak zdravnik.

„Gospod kolega,“ je dejal nadučitelj, „z zdravnikom Poljakom se ne smete primerjati. Njemu nihče nič ne zameri, ker si je vedno enak in so ga ljudje vajeni; učitelju se pa zameri, če se le enkrat izpozabi. Tako je.“

Nejevoljen se je napotil Bogomir h kaplanu.

„Kaj pa vendar počenjaš!“ ga je ta ogovoril in mu podal obe roke.

„Kaj že počenjam?“ se je zavzel Bogomir, in kaplan mu je začel zopet pripovedovati, kar je bil sam slišal ravnokar, in po očetovskem svarjenju svojega nadučitelja je moral poslušati Bogomir bratovsko opominjevanje svojega prijatelja.

„Kje si pa ti zvedel?“ je vprašal užaljen.

„Nadučitelj je pritekel nalašč zaradi tega navsezgodaj k meni.“ Lepo se pričinja moja služba, si je mislil Bogomir, in mnogo malodušneje se je zagovarjal proti svojemu prijatelju, ker njegovim besedam ni mogel podtekniti postranskih nagibov. Začel se je uverjati, da se je res hudo pregrešil. To ima človek od družbe, si je dejal, ko je razpostavljal doma po praznih sobah svoje pohišje. Naj bi bil razžalil kogarsibodi, ne bilo bi mi tako hudo. A kaj hočem storiti! Če sem jo razžalil, jo poprosim odpuščanja,

je sklenil in sedel k mizi, da napiše list, v novem kraju prvi list, ki mu je pa prizadel več težav nego pisanje vseh dosedanjih prošnja za razpisana mesta. Prijateljem je bil obljubil poslati razglednic; a pri taki volji se ne pišejo razglednice in prijateljem, ki lahko čakajo, celo ne. Spisal je list, ga prebral in raztrgal; ni se mu zdel pisan zadosti pristrčno. Pisal je drugega, grizel pisalo in premišljeval in pretehtoval besedo za besedo; pisanje se mu je zdelo zopet premoško, prevzetno, žaljivo; razburjen je raztrgal papir na drobne kosce in preudarjal zopet, kakšne izraze da bi rabil, da bi niti one ne žalil, niti sebe ne zavrnel. Vse zaman. Naveličan je napisal slednjič par besed, da obžaluje iz srca, če jo je količkaj razžalil s svojim ravnanjem, da je pripravljen dati vsako zadoščenje, če zahteva ona, tudi držati besedo, ki jo je dal dr. Poljaku. Hitro je zapечатil in nesel sam na pošto nesrečno pismo in prav odleglo mu je, ko ga je vrgel v nabiralnik. Prevzela pa ga je neka neutemeljena nejevolja proti vsemu prebivalstvu v Podlomu in zlasti še proti Danici, ki ne zamerja takorekoč drugemu nikomur nič, samo od njega se čuti razžaljeno in samo od njega zahteva zadoščenja. V tej nejevolji je srečal Ernesta, ki je prihajal iz davkarije. Fant se je ustavil, pozdravil nekako boječe, kakor bi hotel nekaj izpregovoriti, a si ne upa. Začel pa je vendar neodločno in pomišljavo, naj mu ne zameri, če ga nadleguje, ker se mora potegniti za svojo sestro.

„Ah, že zopet ta zadeva!“ se je rezko nasmejal Bogomir. „Kdo pa je Vas poslal?“

„Dr. Osat, ki mi je dejal, da mi je častna dolžnost braniti svojo sestro.“

„Dobro, gospod Meglič; če sem razžalil jaz proti svoji volji Vašo sestro, obžalujem in sem pripravljen njej dati zadoščenje, ker drugega ne briga to nikogar nič. Zdravi!“

Bogomir je hitel k Mraku, da odkosi, preden pridejo drugi gostje. Popoldne se je hitro nekoliko pripravil za drugi dan, ko bo pričel s poučevanjem, in vzel potem palico in krajepisni zemljevid, da preroma okolico podlomsko. Živo je začutil potrebo samote, da zbere zopet razvlečene predstave, ki niso bile sposobne za noben pameten preudarek. Ko se je skrilo za gričem domače selo, so se mu bila že tudi polegla burna čuvstva in se jele zbirati in urejevati misli.

„Kar sem pisal, sem pisal,“ si je dejal trmasto, ko je začel spoznavati, da se je zavezal, enostrano zavezal, brez vseh pogojev; ko je uvidel, da bi se pripetila velika nesreča, če bi ga prišla Danica za besedo, nesreča za njo in za njega, uboštvo pomnoženo z uboštvom in obteženo še z eno materjo, eno sestro in dvema bratoma. „Gospod Janez ne

razume teh stvari," je kimal trpkim mislim. „V romanih in povestih se tako sklepajo zakoni; a če bi moral pisatelj vsaki nevesti, ki jo tako nepremišljeno omoži, šteti doto, bi se ne končavalo toliko povesti tako poskočno. Naši kmetje so pametnejši, ki vse natančno preračunijo in se jim razbije večkrat zakon ob enem samem petelinu.“

Podobne misli so nadlegovale Danico, ki je dobila nujnejših skrbi čez glavo. Komaj se je bila pogodila z Berusom in začela spoznavati novi obrt, ki ga je tako malo razumela, je prišlo pismo, ki ga je razumela še manj. Neumevno ji je bilo, zakaj da se opravičuje Bogomir, ko bi se morala opravičevati ona, in vse drugo je bila uganka. Vendar ni pokazala pisma nikomur. Čemu tudi kazati otrokom! In otroci so se ji zdeli vsi, od matere do Anice, ali po letih ali po mišljenju; ona pa gospodinja, ki bo morala za nje skrbeti.

Ko pa so sedeli opoldne pri kosilu v novem stanovanju, se je Konrad ljuto jezil na vse takozvane rodoljube, ki ovirajo napredek in se ne le nič ne zanimajo za narodne prireditve, ampak jim celo natihem ali tudi naravnost nasprotujejo in brezsrčno duše vsako navdušenje. Mati je zadovoljno omenjala, kako je ljubi Bog in poleg božje dobrotljivosti tudi Konradova priljubljenost poskrbela, da sta se spomnila davkar in sodnik Ernesta, da je dobila Danica službo in vsi skupaj stanovanje. Ernest pa je pravil, kaj da mu je bil zjutraj pripovedoval dr. Osat o zabavi podlomskih samcev.

„Meni,“ je dejal Konrad, „je tudi vse to povedal ta sitni človek, ki samo pošte prenaša. Prav zdi se mi, da je on kriv napetosti po vasi.“

Danica je začela poslušati in razumevati pismo, ki ga je bila prejela; nekoliko je prebledela in se sklonila po prtič, ki ga je bila izpustila iz roke, a ni se čutila toliko užaljene, da bi ji bila ugajala Osatova gorečnost.

„Ubogi ljudje ne smejo biti občutljivi,“ je dejala mati. „Bog vse poravnava.“

„Zdravnik je dober človek,“ je dejala Danica, „in tudi sodnik in davkar sta nam izkazala veliko dobroto.“

„Novega učitelja,“ se je ponesel Ernest, „sem pa jaz prisilil, da je pripravljen dati vsako zadoščenje.“

Zdaj se je zdelo Danici še jasnejša vsa skrivnost; a nič prav všeč ji ni bilo to novo pojasnilo. Zaničljiv nasmeh je skrivil drobne ustnice; vstala je od mize in se lotila novega dela, ki so ga bile nekoliko premotile nove misli. Torej Ernest ga je prisilil, je dejala sama pri sebi, boječega reveža! Oh, nikar se ne boj! Zadoščenje velja, če je prostovoljno; prisiljeno je nova žalitev. In siromak misli, koliko

milost da bi mi izkazal, če drži svojo besedo in me spozna vredno, da delim ž njim vse življenje lakoto in uboštvo in preziranje. Oh, saj se niso norčevali iz mene prešerni naši samci; njega so imeli za norca; prvi večer ga je potegnil zdravnik in za njim vsa družba, in drugi dan ga je vzel v roke komaj odrasel deček. Kaj hočem v življenju s takim siromakom! Ali naj poleg matere in Anice skrbim še za njega? — Pisma vendar ni raztrgala; shranila ga je, da bi osramotila ž njim Bogomira, če bi se ji hotel katerikrat kazati drugačnega, nego ga je spoznala ona, ki ima že razbistrene oči, da hitro pregleda in presodi človeka.

Šla je pripravljat vse potrebno za zvečer, naročala materi, ukazovala dekli, kratko in odločno, kakor da ne trpi nobenega ugovora, gospodinja od vrha do tal. Tudi hace in murče sta že hodila za njo in jo pogledovala zdaj z enim, zdaj z drugim očesom. Julček se je še nekoliko bal, se skrival za vrata in gledal izza bangarjev. Takoj pa se je sprijaznil z Anico, ki je bila v njegovih letih. To je vodil po dvorišču in se opiral nanjo in ji razkazoval po hlevih konje in krave in znašal skup igrače, kakršnih še ni videla Anica. Zavidala mu jih je natihem, kakor je on njej zavidal, ko mu je kazala, kako zna skočiti z druge ali tudi tretje stopnice na tla.

Berus je gledal zadovoljen, kako pripravno družbo je dobil njegov ljubček, ki ga je moral poprej vedno prepuščati deklam, kadar so klicali njega opravki od doma, in zadovoljen je čutil, da ima v hiši poštene ljudi, na katere se lahko zanese.

Z isto pridnostjo in natančnostjo, kakor se je prej učila v šoli, je prevzela Danica novo delo in odganjala nepotrebne misli, kaj bi bilo in kako bi bilo, če bi se ne bilo zgodilo to in ono; zakaj izprevidela je, da so to prazne domišljije delomrznih ljudi, ki se ne zavedajo svojih dolžnosti.

Ravnotako resno in vneto je vršil Konrad svoje narodne dolžnosti. Takoj po kosilu je hitel k rodoljubni prijateljici Milki na pošto, da se posvetujeta, kako bi se poravnal nepotrebni razpor, ki je v toliko nesrečo sveti narodni stvari.

Nadejal se je, da dobi odpraviteljico samo; toda v prostoru, kamor je bil vhod prepovedan strankam in odprt le pismonošu in gospodu Konradu, je že sedel široko krepak mož, ki se je samozavestno oziral po pisarni.

„Gospod Šepec,“ je predstavila odpraviteljica svojega gosta, „poštar v Gabru — gospod Konrad Meglič.“

„Po imenu že znan,“ je dejal poštar in mu podal debelo roko. „Obiskat sem prišel gospodično koleginjo, ki ima tukaj jako prijetno službo in v primeri z menoj skoraj nič dela.“

„In v primeri z Vami skoraj nič plače,“ je dejala Milka in vzdihnila, „in Vi prihajate tudi s samimi neprijetnimi novicami.“

„Ni drugače, gospodična; pošta ne prinaša samo poročnih, ampak tudi smrtna naznanila.“

„Premislite, gospod Konrad! Ta mesec se je pobiralo najprej za venec, ker je umrl stari poštni uradnik, ki ga še po imenu nisem poznala; neki drugi, tudi neznan, je šel v pokoj, zato se je pobiralo zopet, da se nagradi, ker je blagohotno naredil prostor mlajšim močem; in sedaj nabira gospod Šepec za darilo tretjemu uradniku, ki bo slavil petindvajsetletnico svojega službovanja. A kaj vse to meni mar! Vsi trije so mnogo premožnejši od mene.“

„To je vse res, gospodična,“ je dejal poštar; „saj je tudi meni vsega preveč in vse odveč. A kaj hočemo! Nekateri sprožijo take stvari, ker se hočejo prikupiti in priporočiti; vsi drugi pa morajo za njimi, da se ne zamerijo in si ne škodujejo.“

„To bi se moralo vse prepovedati,“ se je jezila odpraviteljica, „ali pa vsaj tako urediti, da bi dajali darila višji uradniki nižjim, ne pa reveži bogatinom.“

„Tako misli večina,“ je dejal poštar, „a izgovoriti si ne upa nihče.“

„Ker ste sami junaki skupaj. Oh!“

„Pred komisarjem bi tudi Vi ne govorili tako. Saj veste, kako zna biti siten. Naj bo vse še tako v redu; ako ni dobre volje, mu ne ugaja. Tudi jaz se ga ustrašim, kadar pride. Ampak dobro ga je treba napasti in imenitno voziti okoli; tako ga pogovorim.“

„In pa kakšnega zajca treba poslati ali srno.“

„Ne vzame, on namreč.“

„Pa gospa. Jaz pa tega ne zmorem.“

„Pet kronic boste pa vendar dali. Za toliko smo se dogovorili pri sestanku.“

„Po dohodkih bi se bili morali dogovoriti, gospod Šepec; potem bi še pet vinarjev ne prišlo name.“

„Tako hudo Vas vendar nismo smeli žaliti. Enake pravice, enake dolžnosti, smo rekli. Nekdo, ki ga Vi tudi dobro poznate in ki rad malo pobaha, je predlagal celo po deset kron.“

„Ali jih je tudi odštél?“

„Samo pet jih je odrinil; za deset se je pa prikupil. Torej, gospodična koleginja, prazen vendar ne odidem, ko sem prišel nalašč zaradi tega prispevka v Podlom.“

„Saj bi se bilo to lahko opravilo s pismom.“

„I seveda; ker imam pa pri Mraku tudi nekaj opravka, sem se potrudil osebno.“ Odpraviteljica se je še nekaj časa ustavljala in jezila in naposled odštela s težkim srcem trdo prisluženi denar, znaten del skopo odmerjene plače.

„Gospod Konrad, zdaj boste pa Vi kaj prijetnejšega povedali,“ se je nasmehnila mladeniču, ko je odšel poštar.

„Premislite, gospodična,“ je dejal Konrad in se prijel za glavo, „še sedaj ne vem, ali pridejo dame k pevski vaji ali ne; še sedaj ne vem.“

„Jaz pridem vsekako.“

„Edina, ki mi je ostala zvesta, edina, ki me razume, ki hoče delati nesebično za narod.“

„Ali že imate dobitke?“

„Ne še. Julka je obljubila, da bo pobirala zanje; a ne vem še, pri čem da smo.“

„Julka je bila pač že pri meni; a ona naj bi rajši sama kaj dala, ne pa samo pobirala. Največji dobiček imajo Mrakovi od vsake veselice; koliko prodajo, koliko potočijo! Mi imamo pa samo delo in trud in vrhutega stroške.“

„Ah, ljuba gospodična, nesebičnost je redka čednost; tem više se mora ceniti. Torej ob sedmih nocoj! Na Vas se zanašam.“

„Ali se tudi jaz lahko na Vas?“

„Popolnoma. In pri veselici, prva četrterka in prvi valček je moj. — Mama, dober večer!“ je pozdravil mater poštno odpraviteljice. „Pošto sem prejel, zdaj pa odhajam.“

„Ali je prinesla kaj prida, kakšno denarno pismo?“

„Jaz se že ne spominjam več, kakšna da so denarna pisma. Gospodična Milka mi bo morala enkrat enega pokazati,“ se je smejal Konrad in odhitel po važnih svojih opravkih.

Sami sta ostali mati in hči. Milka je začela tožiti, kako je morala zopet prispevati za neko nepotrebno petindvajsetletnico in kako ljudje kar pobirajo za to in za ono brez ozira na siromake, ki morajo vedno le dajati.

„Samo kavo bova večerjali ta mesec,“ je dejala mati, „in malico lahko opustiva. Oh, da bi bila vendar že tudi ta veselica pri kraju!“

„In ta nesramnost! Julka pobira prispevke za dobitke, in najbrž pride še Mira.“

„Pokličiči takrat mene, Milka! Jaz jo odpravim, ker ti si vse predobra. Oh, da bi le še ta mesec ne umrl kak sorodnik ali znanec, ki bi mu morali kupiti venec! — Ali je tvoja obleka že narejena?“

„Pomerila sem jo že. Oh, koliko bo zopet to stalo!“

„In če bo nazadnje vse zaman, Milka! Vse premalo resen se mi zdi tvoj Konrad.“

„Kakšen pa bi bil resen človek v njegovih letih, mama! Star mladenič bi ugajal meni še manj ko mlad stavec.“

„Bog daj, da bi se ne motila!“ je vzdihnila mati, ker se je spomnila svojih mladih let, ko je tudi

njej bil ideal navdušen mladenič, iz katerega je zrasel učen in resen mož, tako učen in tako resen, da je njo čisto pozabil. Oh, kako nedosežni so ideali!

Mati je odšla v kuhinjo, Milka pa je sanjerala o svoji bodočnosti, dokler niso prišli vsakdanji ljudje priporočat pisma, oddajat zavitke in povpraševat, če ni že došlo naznanilo o kakšni pošiljatvi ali nakaznica iz Amerike. To jo je hipoma zopet postavilo na realna tla in spomnilo, da je navezana na pisarno in da mora z določeno plačo oblačiti in hraniti sebe in mater in prispevati k vsem narodnim, dobrodelnim, zabavnim in poučnim prireditvam v Podlomu in skrbno paziti, da se ne bo sramoval gospod Konrad pred Julko in Miro in Betko revnejše oblečene tovarišice. Ko je ostala sama, je začela računati in premišljevati, kako bi se mogli še zmanjšati stroški in kako bi se dalo postrani, z ročnim delom kaj prislužiti, in tolažila jo je nada, da bo vsaj po tej prireditvi za nekaj časa mir z narodnimi vesellicami.

„Oh, zakaj se kaj takšnega imenuje veselica!“ je vzdihnila, ko se je oblačila za pevsko vajo.

Te vaje so se vršile v šoli, in navada je bila, da so prihajale pevke pridno in točno in da je bilo treba pevcev iskati po gostilnicah. Pevovodja je moral biti vesel, če je vsaj parkrat prišel vsak pevec k vaji; hujše je bilo, če katerega ni bilo pri nobeni vaji, a je hotel vendar peti pri slavnosti.

Ta večer pa je bila že odbila ura sedem, a niti pevk še ni bilo, ne onih z lepimi glasovi, ne tistih z lepimi oblekami; užitek namreč morajo imeti pri takih slavnostih ušesa in oči. Po vasi je še vabil in rotil in navduševal Konrad trmaste rojakinje; toda spoznal je, da razžaljen rodoljub ne le sam ne podpira narodnih stvari, ampak celo druge odvrta. Takšni sta bili gospodični Julka in Mira; vsaka je obljubila, da pride, če pride tovarišica, in vsaka se izgovorila na tovarišico, da ni prišla.

Milko, ki je bila prišla edina, je spremljal proti domu Konrad ves obupan. Skupno sta se jezila na narodno mlačnost, ki razjeda ves slovenski rod in zlasti še Podlomce, in ne samo moške, katerim se to ne more tolikanj zameriti, ampak celo požrtvovalni, za vse lepo in blago vneti ženski spol.

„Ali sploh zaslužijo ti ljudje, da se človek žrtvuje zanje?“ je dejal Konrad in si je mislila Milka. „Ne zaslužijo,“ si je odgovoril ogorčen, „ampak za narod treba živeti, gospodična Milka. Moje srce bije le za narod — in za Vas seveda.“

In res, žalostno, kako malo se je brigala družba pri Berusu za narodno stvar!

„Novo gostilničarko vpeljavamo,“ so rekli gospodje sodnik, adjunkt, zdravnik, in sedeli trdno, vsi odločni, da ne gredo k pevski vaji, naj jih pride klicat, kdor hoče. Prišel je bil tudi lekarnar s svojo

soprogo in hčerko, in vsi so nazdravljali Danici. Mira jo je zadrževala, kadar je prinesla vina na mizo, in se ji umeknila, da naj sede k njej.

„Preklet hudič,“ se je umikal davkar od druge strani. Naravno, da ni sedla Danica k njemu; zakaj niti vsem moškim niso ugajali njegovi vzkliki, nikar nežnim gospem in gospodičnam. Največjo nepraviliko seveda dela ta grda razvada davkarjeva pisatelj, ki čuti bridko, kako se kolne ne samo brez vse potrebe, ampak tudi brez vsakega pravega povoda. Pisatelj se kar trese, kadar nastopi ta človek; zakaj bralci, ki niso zadosti objektivni — in kdo je danes objektivni! — stavijo vse te grehe na pisateljev račun. Po krivici. Če ni mogla navaditi tega moža finejšega vedenja niti zgledna družba dr. Osata, ki se ne izpozabi nikoli, da bi zarobantil, niti gospa davkarjeva sama, ki je odločna žena in ne skriva svojih misli, kako bi ga mogel izpreobrniti pisatelj! Tako se je bati še marsikakih sitnosti v teku naših dogodkov v veliko pohujšanje rahločutnih bralcev. Toda nikar naj se ne jeze; Boga naj zahvalijo, da so boljši od tega davkarja, ali pa naj si mislijo, da jim ga stavi pisatelj v svarilen zgled, kakor stari Špartanci pijane Helote svojim otrokom, da bi jih obvarovali pijančevanja.

V srednjem veku je bilo preklinjevanje pod ostrimi kaznimi strogo prepovedano, in marsikak hraber vitez se je hudo zadolžil zaradi te pregrehe. Da bi se pa preveč ne obremenila posestva, je vložilo nekoč viteštvo na deželno vlado ponižno prošnjo, da naj se to kaznovanje opusti ali vsaj kazni znižajo, češ, da je preklinjevanje tako združeno in spojeno s slabo človeško naravo, da se ga pošten človek nikakor ne more ubraniti; v dokaz naj služi dejstvo, da so prve besede njih otrok, še preden pridejo k pameti, vedno kletev in pridušanje. Davkar Muren, ki je sicer priženil lepo doto, bi bil prišel vsekako na boben, ako bi bil živel v srednjem veku. V sedanjih časih se mu pa, žal! ne more lahko do živenga. Škoda, da nima dr. Osat nanj več vpliva!

„Kako prijetno je pri Vas,“ je dejala gospa lekarnarjeva in pogledala Berusa, ki je sedel na oglu mize, da je lahko iztegnil hromo nogo, in Danico, ki se je zabavala z njeno hčerko; „prijetnejše nego pri Mraku, in lahko bi določili, gospod adjunkt posebne večere, da bi se shajali.“

„Rajši posebne večere, kadar bi se ne shajali, milostiva,“ je odvrnil Bregar.

„Kaj pa tvoja noga, Berus?“ je vprašal zdravnik.

„Kakor da bi jo ščipal s kleščami.“

„Tako je, moj dragi. Zajca ne ujame vsak star lovec, protin pa polagoma vsak.“

„Ah, kaj! To je vse od vode. Pri nas je voda takšna,“ je dejal adjunkt.

„Ali vsaj pijača,“ je dejal lekarnar. „In človek iztakne, če se pri pijači preveč nazaj drži.“

Govorili so seveda tudi o dr. Osatu in delali slabe dov tipe na njegove stroške.

„Samo gospa Radičeva ga rada posluša,“ je dejal adjunkt.

„Kaj ga bo rada poslušala!“ se je oglasil sodnik. „Potrpežljiva je pač in dobrodušna.“

„Kaj pa zahaja tako pogosto v gradič?“ je dejala davkarjeva gospa in pomenljivo namežiknila.

„Res je to. Kaj zahaja?“ je dejala lekarnarjeva.

„Milostiva gospa vendar ne mislite,“ je dodal adjunkt, „da bi mogel dobiti gospod sodnik, še preden je oženjen, tasta, ki bi ga keltski učil!“

Pozno so odšli veseli gostje, ko so se bili poslovili od Danice z zagotovilom, da so se zabavali prijetno in da pridejo kmalu zopet.

Berus je vprašal dekle, če sta dobila psa večerjo, in lezel potem, opirajoč in oprijemajoč se, na mostovž, kjer sta nad stopnicami že stala razkoračena haca in murče, ga pogledovala postrani in nekako milovala, ko jima je sopihal naproti. V spalnici je brlela nočna svetiljka, in v mehki postelji je spal mali Julček; lahno je rdelo drobno obličje in na smeh se krivila napol odprta ustca v mirnem spanju. Oprezno mu je pokrila oče ramo, ki se je bila odgrnila, poslušal ganjen enakomerno dihanje in tiho kolikor je mogel, legel k počitku.

Danica pa je zadovoljna preštevala izkupiček. Dan se ji je zdel srečen; Ernestu je preskrbel sodnik dela v svoji pisarni, dokler bi ne dobil plače v davkariji, in za Anico je lahko skrbela zdaj sama, na kar je bila posebno ponosna. Bogomirovo pismo ji še na misel ni prišlo več; toliko moč ima denar.

Kakor je pa opravljala Berusova družba Mrakovo, tako Mrakova Berusovo; zakaj vsak greh se kaznuje. Tam sta sedela pri večerji dr. Osat in Bogomir; prvi je govoril, drugi poslušal, Julka pa pri-tajeno zehala. Saj morebiti še Bogomir ni prav razumel učene razprave, kaj li reva Julka! Da jo je nekoliko preziral dr. Osat, je naravno; da je pa to ni posebno bolelo, je pa tudi umevno. A drugih gostov ni bilo, gospoda adjunkta ni bilo. Menda vendar ni zameril, da ni šla k pevski vaji! Kolikrat je bila že pogledala iz veže po vasi gori, po vasi doli; ni ga bilo odnikoder.

„Kje so pa danes vsi naši gostje?“ je prekinila Osatovo predavanje krčmarica.

„Pri Vašem svaku, gospa Mrakova, pri Berusu,“ je dejal Osat, „ali pravzaprav pri novi gostilničarki Danici. Berus se bo kmalu pomladil, boste videli. Star panj se hitro vname in rad gori.“

Neprijetno je dirnilo to govorjenje Mrakovo mater. Rekla je sicer, da bi se krave smejale, če bi se primerilo kaj takšnega; a da ni nemogoče, si je morala priznati, kakor tudi, da bi ne bila stvar zanjo nič zabavnejša, če bi se krave še tako smejale. Dr. Osat, izboren dušeslovec, je takoj spoznal, da je zadel pravo struno. Začel je torej hvaliti Danico in menil končno, da bi bilo častitati pravzaprav obema, Berusu in Danici.

„Julček je tako slaboten,“ je dejal, „da ne bo živel. Kaj čuda, da si želi Berus krepkega naslednika! In tudi to je, da potrebuje mož postrežbe.“

„I kaj pa! Postrežbe potrebuje,“ se je hudovala žena, „postrežnice potrebuje, ne pa soproge, in na smrt naj misli, dedec!“

Da Mrakovi mami ni bilo vseč Osatovo govorjenje, je umevno; bolj čudno je, da tudi Bogomiru ni ugajalo. Razumen človek bi pričakoval, da se bo veselil Bogomir tega cikanja in namigavanja; zakaj če bi res vzel Berus Danico, bi odvezal s tem njega nepremišljene zaveze. A mladi ljudje nimajo stalnih misli in se ne drže logike. Osat, ki je tudi to dobro vedel, je naprej razpletal svoje misli in dokazoval, kako je vse to ne samo možno, ampak tudi verjetno. Vsi poslušalci so se jezili natihem; a kar je Osata zabavalo še bolj, je bilo naporno premagovanje, s katerim so dušili nejevoljo.

Najprej se je naveličal Bogomir, se poslovil in šel.

„Najboljše bi bilo, da jo vzame ta-le,“ je dejal Osat in pokazal s palcem na vrata, skoz katera je odšel učitelj.

„Oh seveda, najboljše,“ je pritrdila krčmarica, malo pomirjena, in umolknila, da ne bi rekla kaj preveč.

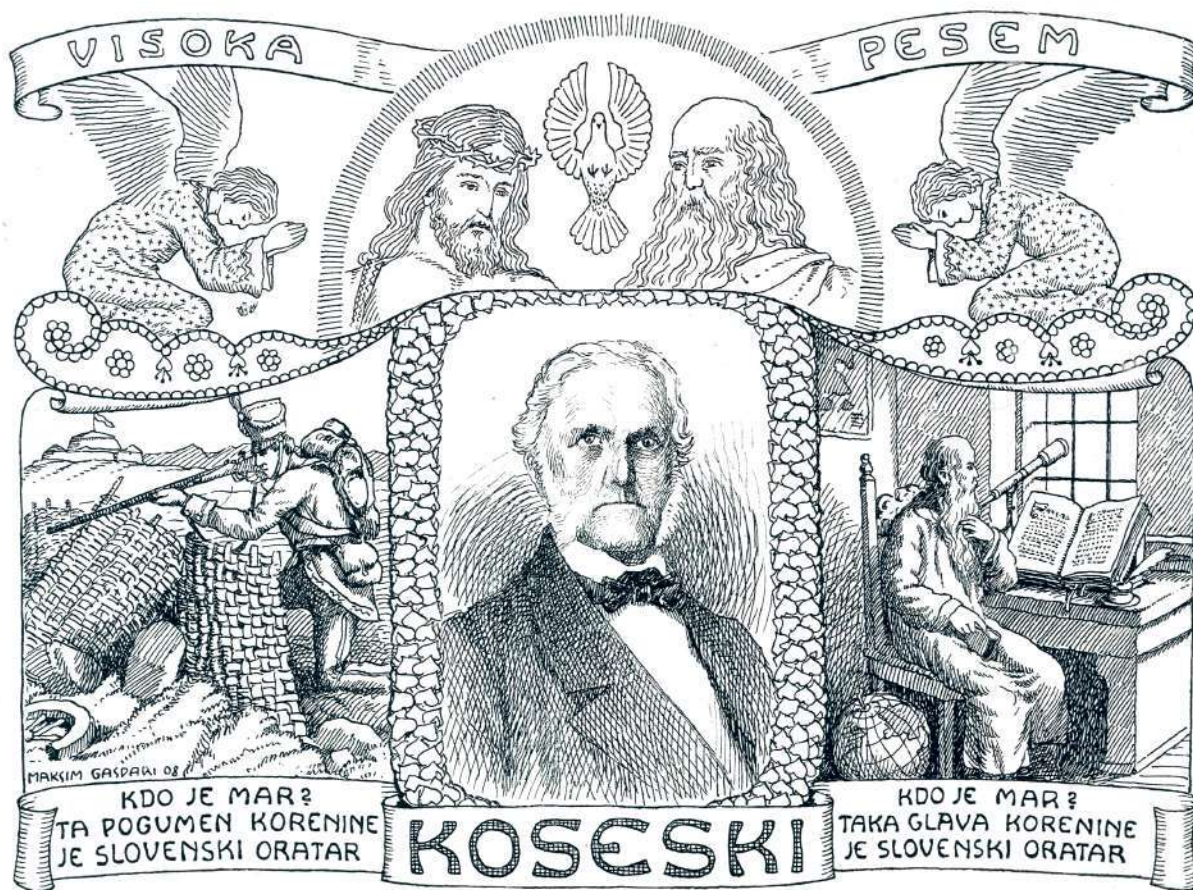
„Lekarnar je seveda tudi gori,“ je nadaljeval mirno Osat, „z gospo in gospodično. Skupaj so šli z adjunktom.“

„Temu je tudi treba omesti vse gostilnice,“ je dejala gostilničarka. Julka pa se je obrnila k oknu, da ne bi izdal obraz nejevolje, ki ji je polnila srce. A dr. Osata ni premotila. Po pravilu, da je treba variti železo, dokler je vroče, je pripomnil, kar naj pa med njimi ostane, da je morebiti vendar kaj na tem, kar govore ljudje in ne briga njega nič, da gleda adjunkt za Miro. Potem je prijazno podal roko krčmarici in Julki, ki mu je prižgala svečo, da je šel v svojo spalnico.

Bogomir je bil poskusil doma nekoliko gosti, da se raztrese in razvedri; a takoj se je oglasila iz prvega nadstropja noga gospoda nadučitelja, ki mu je parkrat trdo poploskal in poslal še dekle z opominom, da naj miruje, ker hočejo ljudje spati.

(Dalje.)

Rodoljubje na deželi.

Povest. — Spisal dr. Fr. Detela.

[(Dalje.)

III.

Bogomir je stal pred svojo učilnico, ko so začeli prihajati učenci. Boječe so ga pogledovali eni, kakor bi mu hoteli brati z obraza, bode li dobrega srca in imel potrpljenje z njimi; zvedavo so se ozirali drugi, češ, ali bomo smeli malo ponagajati, in koliko se bo dalo grešiti brez kazni; a precej miren je bil razred, seveda, učitelj nov in ne daleč. Velik hrup pa so gnali v prvem nadstropju, dokler ni prihitel razjarjen nadučitelj z grmečim glasom in dolgo šibo.

„Bodite tako dobri, gospod tovariš,“ je pričel s prošnjo Drobne, „in stopite semtertja tudi v moj razred! Jaz pišem neko nujno uradno stvar; ti paglavci pa razgrajajo, ker se je nadzornik nekoliko zakasnil.“

„Ali je nadzornik tukaj?“ se je zavzel Bogomir.

„Ali imate slabo vest?“ se je zasmejal nadučitelj. „Nič se ne bojte! Mojega nadzornika še ni, razrednega nadzornika. To je Mrakov Pavel, ki mi zapisuje tiste poredneže, ki razgrajajo.“

„Torej nekak jetniški paznik,“ se je muzal Bogomir. „Ali se ne bojite, da Vas nalaže ta nadzornik, da zatoži mirne učence, če mu niso všeč, in prizanesse potepuhom, ki se mu znajo prikupiti? Pavel je pač najboljši učenec?“

„Najboljši ravno ni, ampak najbolj navihan. Zato se ga tudi bojé najbolj. Kak pohlevnik bi se pa sam bal koga zapisati in naznaniti.“

„Po mojem mnenju se vzgaja s takimi nadzorstvi ovaduštvo, neti nezaupnost in budi sovraštvo in zavist že v najnežnejši dobi.“

Drobne je zmignil z rameni, ko je Bogomir zagovarjal svoje stališče. „Kako pa Vi ravnate?“ je dejal.

„Sam nadzorujem.“ — Zopet je nastal krik v prvem nadstropju, vabilo in poziv nadučitelju.

Posestnik Berus pa je sam pripeljal za roko svojega Julčka, ki je prišel zaradi bolehnosti sedaj šele prvič v šolo. Stiskal se je deček k očetu, tesno se oklepal njegove roke in plaho upiral modre oči v Bogomira.

„Oh, ata, ostanite pri meni!“ je prosil tiho. „Nikar me ne zapustite!“ In oče je držal klobuk v rokah in tudi gledal učitelju v oči, kakor bi prosil usmiljenja in milosti za svojega sina.

„Julček Mrak,“ je dejal Bogomir, prijel dečka za roko in odprl vrata v učilnico. „Ali vidiš, koliko imaš tukaj prijateljev? Katerega imaš najrajši?“ Deček se je oziral po vrstnikih, ki so sedeli kakor vrabci po brzojavnih žicah in mu veseli kimali, in dejal tiho: „Jožka Mlakarjevega.“

„Bosta pa skup sedela,“ je dejal učitelj in peljal v klop Julčka, ki se je še enkrat milo ozrl za svojim očetom.

Ta je bil obstal na hodniku, stiskal učitelju roko in ga prosil, da naj ravna lepo z Julčkom, in počasi odkorakal z gorečo željo, da bi bil učitelj dober njegovemu sinku.

V šoli pa so sedeli pred Bogomirom otroci in gledali, mnogi še vedno s svetim strahom, drugi na videz ravnodušno, zopet drugi v resnici malomarno in nekateri, ki so imeli že kaj izkušnje za seboj, trmasto izpod čela novega učitelja. Ta pa jih je začel povpraševati po domačem kraju, domačih opravkih, po znanih živalih in rastlinah, samo da so dobili pogum govoriti na glas pred toliko očmi in ušesi. Potem jim je kazal in razlagal par pripravnih podob, povedal par otroških zgodbic, in ko so še nekoliko šteli in jim je bil naročil učitelj, kako se morajo vesti zunaj šole, pozdravljati domače veljake, tudi gospoda župana in pred vsem svoje starše, sta minuli dve uri.

S težkim srcem je čakal zopet Berus svojega sina, ki so ga bili preplašili nespametni tovariši z neumnimi pravljicami, kako strog da je učitelj in kako huda šola. Kakor čebele iz panja ob solnčnem vzhodu so prišumeli učenci in učenke iz šole. Zadnji se je prikazal ob učiteljevi roki Julček, ki mu je od veselja žarelo lice. V veži ga je čakala Anica Megličeva, ki je hodila v višji razred; a sestra Danica ji je bila naročila, da mora Julčka vedno spremiti domov, da mu ne bodo nagajali dečki. Julček se je priklonil učitelju in pozdravil očeta, ki je hvaležen pokimal Bogomiru in prijel sina za roko.

„Kako prijetno je bilo v šoli in kako kratek čas!“ je pripovedoval Julček ves navdušen. „Učitelj je pa že tako prijazen! In kako učen, učen! On ve vse, čisto vse; on pozna vse živali in vse rastline

in zna tako lepe pripovedke, kakršnih jaz še nisem slišal nikoli. Ata, jaz postanem tudi učitelj, kadar dorasem.“ Milo se je storilo očetu, ki si je domislil, kako hudo bo siromaku, kadar dorase.

„Ali imaš kakšno nalogo, Julček?“ je vprašal.

„Oh, nič. Učitelj je rekel, da se bomo vsega naučili v šoli; samo paziti da je treba. Jaz sem bil tudi vprašan in sem vse znal. Učitelj me je pohvalil, da, pohvalil.“ In možko se je ozrl Julček krog sebe, češ, zdaj-le vedo že pač vsi v Podlomu, da sem bil pohvaljen. „Francetu doma porečem,“ je dejal, „da se ne bojim šole nič.“

Berus pa je vzel doma največji jerbas, šel v hram, kjer so bile police obložene z jabolki, odbral najlepših in poklical Franceta, da naj pelje na vozičku jabolka novemu učitelju.

Popoldne pa je povabil kaplan Janez oba tovariša na kupico vina.

„No, katere metode se boš držal, Bogomir, v šoli?“ je vprašal v veselem pogovoru; „stare ali nove?“

„Za učence je vedno najnovejše komaj zadosti novo,“ se je smejal Bogomir.

„Midva pa ostaneva, kakor sva bila,“ je dejal nadučitelj in napil kaplanu. „Tako je.“

„Ali boš izhajal brez šibe?“

„Upam.“

„A časi vendar dobro služi to vzgojalo, in tudi gospod nadučitelj seže semtertja po njem.“

„Po pravici, če zaslužijo učenci tudi potem še, ko je zadostil učitelj svojim učiteljskim dolžnostim, vestno nadzoroval, pravilno in zanimivo učil in sam sebi ne pregledal nobene napake. Če bi pa učitelj dobrodušno odpuščal sebi, da prihaja prepozno, nepripravljen, zaspan v šolo, da razlaga dolgočasno, popravlja površno in hvali in graja brez pomisleka, potem bi bilo pač krivično če bi učencem ne pregledal manjših napak. Zakaj učitelja veže dolžnost tem trdneje nego učenca, kolikor je starejši in modrejši in vrhutega plačan za svoje delo.“

„Sijajno plačan,“ je dejal nadučitelj. „A tudi najboljši starši rabijo šibo.“

„To je drugo razmerje. O ljubezni staršev je otrok preverjen in ve, da jim je dolžan hvalo; saj ga hranijo in branijo in oblačijo. Učitelj mora o svoji ljubezni učence šele prepričati in marsikaterega ne prepriča nikoli. In mlado drevo, ki se krivi, se mora nalahko naravnati; kdor rabi silo, je prelomi. Mladega konja izkazi in pokvari sirov hlapec, ki ga draži in tepe in suje. Koliko so pretepavali v prejšnjih časih uboge vojake! In vendar so bili takšni, da se jih ljudje niso mnogo manj balo nego sovražnika. Sedaj je boljše, in če bi se postopalo še mileje, bi bilo še boljše.“

„V jezi seveda bi se ne smelo kaznovati nikoli,“ je dejal gospod Janez.

„Gotovo. Toda ali kaže plemenitejša srca oni, ki tepe hladno, premišljeno in pretehtava kakor birič vsak udarec! Siromaki, ki jim žuga šiba, so tepeni takorekoč že ves tisti čas, kar jih čaka kazen.“

„To je vse lepo,“ je dejal kaplan; „toda kar je pretirano, ni pravo in skrajnost je povsod kvarna. Tako daleč ne sme priti, da bi postali učitelji mučenci svojih učencev.“

„Tako je,“ je potrdil nadučitelj. „Vi ste še optimist.“

„Pesimist bi po mojih mislih sploh ne smel postati učitelj. Kristus je imel korobač samo za odrasle.“

„Ampak nad hudobne otroke, dragi moj, ki so zasramovali proroka Elizeja, sta pa tudi pridrla dva medveda.“

„Postopati se mora vendar enakomerno. Ako pa Vi, gospod nadučitelj, udarite kmetskega dečka, ki se je pregrešil, prizanesete pa sinku okrajnega glavarja, ki je isto zagrešil, kje je pravičnost! In koliko bo trpel učiteljev ugled pred učenci! Toda ne zamerite, gospoda! Jaz sem trdno sklenil, da ne bom nikoli poučeval zunaj šole; a učitelju se primeri najrajše, da pozabi, da nima vedno učencev pred seboj. — Ampak, kar sem jaz zapazil — fin posluh imajo naši učenci, in snoči sem čul petje kmetjskih fantov, jako lepe, ubrane glasove. Prav lahko bi ustanovili mi domačo godbo. Nekaj bi nabrali mi za godala, in nekoliko bi prispevali godci sami, če se jim zbudi veselje.“

„Ne verjamem,“ je dejal nadučitelj.

„Poskusi!“ je dejal kaplan. „Jaz pristopim.“

Tako navdušen je bil Bogomir za godbo, da se ni ustrašil nobenih težkoč. Nagovoril je tega in onega fanta, če bi se hotel učiti godbe, ga preizkusil, če ima zadosti posluha, in mu naročil, da naj pripelje še koga, ki bi bil dober pevec. Nabralo se je nekaj denarja po darovih, dobilo po znižanih cenah godal in stari Peregrin, ki je godel svoje dni pri vojakih, je bil pripravljen pod Bogomirovim vodstvom poučevati za male krajcarje ob nedeljah preproste godce.

Kmalu so se začeli razlegati po vasi zjutraj in zvečer vsakovrstni naravni in nenaravni, možni in nemožni zvoki. Naj se je izkazilo še tolikokrat, ne-utruden godec ni prejenjal, češ, kdo se bo prej naveličal, jaz trobiti ali godalo nagajati. Psi, kar je bilo bolj muzikalnih, so tulili, hace in murče pa sta stisnila, kadar je stisnil po večerji France klarinet pod pazduho, rep med noge, vrgla ušesa po sebi in cvileč preskakovala kar po dve stopnici, da sta se rešila iz zvočnih valov Francetove godbe pod

streho v najskrivnejši kot, kjer sta zastokala in vzdihnila, kadar je dosegel ušesa grozni zvok. Prava turška muzika pa se je glasila ob nedeljah iz šolske sobe. Ljudje so se nekoliko jezili, da se potraji preveč časa s to umetnostjo, in tudi Mraku ni bilo všeč, da fantje ob nedeljah rajši godejo nego pijo, nekoliko so se smejali tej „novosti“ in čakali, kdaj da se naveličajo godci. Prav mnogim pa je ugajal brezplačni užitek, in godce je trdno držala skup Bogomirova navdušenost in lastno veselje, ko se je kazal polagoma napredek in se slišala že tudi kakšna ubrana. Ni jim zaman pripovedoval Bogomir, da se najiminitnejšim umetnikom od začetka ni godilo bolje.

Natihoma si je pridobival Bogomir srca starih in mladih. Učenci so se mu pridno učili in lepo vedli, ko je bil z dosledno resnobo ukrotil par porednežev. Zaupljivo in prijazno so se upirale vse oči vanj v šoli, kjer ni vladal vojaški strah, da bi se nihče ne smel premekniti, nihče si ne upal vprašati svojega učitelja, ampak obdajalo je vse neko toplo, prisrčno ozračje in blagodejen mir, posledica pazljivosti, ki se zanima za pouk, a si sme oddehniti, preden se utruji. Bogomir je postal ljubljenec svojih učencev in njih mater, ki so mu bile tem hvaležnejše, čim manj bi si bile upale potegniti se za svoje otroke iz strahu, da bi zameril učitelj ta znak ljubezni njim in otrokom. Župan pa se ni bal nobene zamere, ker ni imel nobenega otroka več v šoli, ampak je rekel naravnost, da loči prav lahko vse šolarje; tisti, ki ga pozdravljajo, se uče pri novem učitelju, tisti, ki se ne zmenijo zanj ali se mu posmehujejo, pa so nadučiteljevi.

Nadučitelju ni bilo to posebno všeč; a kaj je hotel! Nekoliko časa je preziral čudne nazore nezkušenega tovariša; a po resnem in treznem premisleku je spisal temeljit sestavek o takozvanih učencih nadzornikih, razvadi nekaterih šol, ki se ne da opravičiti niti iz npravstvenega niti iz pedagoškega stališča. Spis je izšel v strokovnem listu, zbudil precejšnjo pozornost in pridobil gospodu nadučitelju naklonjenost okrajnega šolskega nadzornika. Bogomir je bral spis z mešanimi čuvstvi, a pohvalil je tovariša, ki je osvetlil važno stran mladinske vzgoje.

„O, jaz jim bom še katero povedal, našim imenitnim nadpedagogom,“ je grozil Drobne in stisnil Bogomiru roko. „Jaz se ne bojim nikogar nič. Tako je. Ljubljancani ne smejo misliti, da oni sami vse znajo.“

In držal je mož besedo in pisal še temeljitejši sestavek, kakšna da bodi disciplina v šoli, kjer je pobijal krive nazore, kakor da bi morala strah in groza vzdrževati po šolskih sobah mir in red, da mora marveč pouk sam zbuditi spoštovanje in ljubezen, tisti čuvstvi, ki utemeljujeta učiteljev ugled v šoli.

Tudi ta razprava se je brala z zanimanjem, in Bogomir se je muzal, da je pridobil nadučitelja za svoja načela. Še bolj pa je bil iznenaden Bogomir—ali prijetno ali neprijetno, tega on sam ni vedel, nadučitelj pa se brigal ni — ko je potekel iz peresa istega, sedaj že priznanega pedagoškega pisatelja fulminanten sestavek proti telesni kazni, ki ne sramoti učitelja nič manj nego učenca. Zdaj pa je nadzornik pismeno častital gospodu avtorju, da zastopa tako odločno in sijajno edino prava načela, na kar je odgovoril Drobne v svoji skromnosti, da je, ne brez napora sicer, a vendar srečno odpravil iz svoje šole šibo in razredna nadzorništva in nezdravi strah učencev pred učitelji.

Čudno, da Bogomir ni bil popolnoma zadovoljen s temi svojimi uspehi na šolskem polju! Preveč se je pečal s svojo godbo.

Tako je potekal v mirnem delu teden za tednom, in po prijetni jeseni je nastopila mrzla zima. Zunaj je naletaval sneg, ki se je kopičil po slamnatih strehah, šibil kosmate veje smrek in borov in temnil še bolj medlo svetlobo zimskega večera. Tiho je dremala vas, ki jo je le tuintam izkušal predramiti kak Bogomirov godec, in tiho kakor prikazen je hitel zdajpazdaj kak človek po mehkelem snegu, izginil v kakšni veži ali v hlevu in zaprl vrata skrbno za seboj. Pri gospe Radičevi pa je bila zbrana vesela družba. Betka je igrala na klavir, kaplan Janez je sedel za svojim violončelom, Bogomir pa je stal zraven, in strune so pele pod njegovim lokom, kakor da bi oživele sočuvstvovale s svojim mojstrom. On je igral z vsem srcem, in zbolel ga je vsak zvok, ki je izkazil prijetno ubranost. Betka in gospod Janez nista bila niti tako vestna niti tako rahločutna; napake so jima bile le povod prešernemu smehu; ona je samo odkimala z glavo in zacepetala z nogo, ta pa je rekel za opravičenje: Oha! „Pazita vendar!“ je bolestno vzdihnil zdajpazdaj Bogomir. Poslušalstvo pa ni bilo tako strogo. Sodnik Strnad je sproti odpuščal vsako napako svoji nevesti; dr. Osat pa ni tolikanj poslušal, kolikor gledal prijazno gospo, ki je pripravljala na mizi pod svetilnikom čaj. Kakor spomladi na gorkem solncu se mu je zdelo v tej domači družbi, in mislil je, kako preprosta bi bila zabava v gostilnici in kako osamljen bi bil doma v svoji sobi. Tudi učen človek se naveliča samih knjig, ki ga sicer razsvetljujejo, a ne ogrevajo.

Godba je prenehala, in Strnad je ploskal.

„Še nekoliko vaje bi bilo treba,“ je menil Bogomir. „Janez, ti si malo zaostajal.“

„Ali pa ti prehiteval,“ se je smejal prijatelj. „Kar more, to mož je storiti dolžan. — Gospodična Betka je tudi parkrat pritisnila poleg pravih tipk.“

„Pa ne bo nikoli več,“ se je nasmehnila Betka in razdeljevala skodelice.

„Gospod doktor, ali ni to lepa zabava?“ se je obrnila gospa do Osata. „In za ves ta užitek se imamo zahvaliti gospodu učitelju.“

„Res je,“ je dejal Osat. „On je pretvoril naše mirno selo v pravo češko vas. Iz vsakega hleva, iz vsakega skednja done glasovi in zvoki, kakršnih še ni slišalo človeško uho. Davi je dobil gospodar Mrak enega hlapca v postelji, ko je trobil na rog, drugi je že kravam kladel in na piščal piskal.“

„Polagoma se bo dalo kaj doseči,“ se je smejal Bogomir. „Poglavitno je, da se sploh zanimajo ljudje za godbo.“

„Opaža se tudi lepše vedenje,“ je pripomnil sodnik. „Umetnost blaži človeška srca.“

„In je tudi duhovitejša,“ je dodal Osat, „nego marsikakšna druga zabava, recimo čopkanje.“

„Vse ob svojem času,“ je dejala gospa in obrčala pogovor drugam; zakaj sodnik je grdo gledal, ko mu je Betka strgala korenček, Bogomir se je presedal na svojem stolu in kaplan je kašljal. „Vsaka igra je lahko zabavna.“

„A ne za vsakega,“ je nadaljeval Osat, ki se je zadovoljen oziral po družbi. „Kaj bi rekli Vi, milostiva, če bi bil pri čopkanju potegnili voz gospod sodnik?“

„Čestitala bi mu k zali nevesti. Kaj pa hočete, gospod doktor? Kolikokrat ste mi že tožili, da človeku ni dobro samemu biti, in še nocoj ste mi priznali, kako prijetno da je pri nas. Zakaj? Zato, ker se radi imamo, kar nas je zbranih. Sam človek, prazna hiša. Mislite si, gospodarski dom brez otrok! Kako pusto in žalostno življenje!“ Osat si je priznaval natihem, da je to istina, priznaval si je pa tudi Bogomir.

„Umetnost res blaži človeška srca,“ je povzela gospa in nalila zopet čaja Bogomiru, „ker miri strasti.“

„A jih tudi razburja,“ je dejal Osat.

„Beseda, govor nam budi čuvstva časi prerezko, nam sega preostro v srce, in bleščeča svetloba nam jemlje dušne oči, zato si želimo semtertja nekakega somraka, ugaja nam lahko igranje tihih misli, ki se prelivajo druga v drugo, a ne dozore do popolne določnosti. Za opravičenje Vam moram, gospod doktor, seveda navesti, da živim s svojim srcem še v prošlem veku, da me še vedno navda sveža pomlad in jesenska milina, solnčni zahod in preteča nevihta z znanimi, meni vedno novimi čuvstvi. Jaz ljubim še vedno naravo in naravne ljudi in naravna čuvstva.“

„Zelo ste zaostali, milostiva gospa,“ je dejal dr. Osat. „Kdo se zanima dandanes za naravne ljudi!

Pisatelj je zdravnik človeških ran, in navihani zdravnik pretira bolezen, da pridobi za uspešno zdravljenje tem večjo slavo, za brezuspešno dober izgovor.“

„Meni se pa zdi,“ je dejal sodnik, „da pišejo ti siromaki samo po naročilih, v vednem strahu, kako bi bolj ustregli naročnikom, enkrat tako, da se zdi tretjerednicam prepobožno, drugič zopet, da se zgražajo najpriznanejši lahkoživci.“

„Res je tako,“ je dejal kaplan Janez; „in da jih ne teži vest, se norca delajo iz značajnosti, možatosti in kakršnegakoli prepričanja, češ, čemu naj bi se količkaj cenilo, česar sami nimamo. In če se posreči dokazati, da je le podel in brezznačajan človek častivreden poštenjak, koliko priznanja bodo želi sami!“

„Oh, saj niso ljudje tolikanj nenormalni,“ je dejal Bogomir.

„Kolikor pisatelji, hočete reči,“ je izpolnil Osat. „A vidi se, da nam že presedajo, ker se prehitro množe.“

„To je kakor s tisto romantično graščakinjo na Dolenjskem,“ je dejala gospa, „ki so ji bili domači reveži premalo zanimivi. Zazelela si je zanimivejših in prepustila ciganski družinici, ki jo je bila sreča zanesla na njeno posestvo, malo zemljišča. A za to družinico je kmalu prišlo dvajset drugih družin, in sedaj imajo teh zanimivih ljudi po Dolenjskem na preostajanje.“

„Kdaj, milostiva, boste pa začeli pobirati za božična darila revnim otrokom?“ je vprašal Osat.

„Prav kmalu, gospod doktor. Le pripravite denar!“ se mu je nasmejela tako nagajivo, da mu je postalo toplo in bi bil dal tisti hip petdesetak, proti vsem svojim načelom. „Nekaj deklet že imam,“ je nadaljevala, „ki bodo pomagale šivati obleko. Gospod učitelj in gospod kaplan bosta pa tudi prišla, da bomo šivale s spremljevanjem godbe.“

„Če ne boste prestrogo sodili, milostiva, naše umetnosti,“ je dejal kaplan.

„Prireditve v dobrodelfne namene razorožujejo kritiko.“

„Saj Vas, gospa, se ne bojim tolikanj; ampak ta-le Bogomir, ta je sitnež; nobene napake ne presliši, nobene ne prizanese.“

„Polagoma se vse izboljša,“ je tolažil Bogomir tovariša v umetnosti.

Gostje so se razšli s prijetno zavestjo, da so se dobro zabavali; saj je vso družbo oživljala prisrčna razumnost gospe Radičeve, ki ni nobenega gosta zapostavljala in zanemarjala, nobenega odlikovala na stroške drugih, redka umetnost ki ne izvira toliko iz bistrega razuma kolikor iz dobrega, plemenitega srca.

„Premalo ozirnosti ima dr. Osat,“ je rekla hčerka, ko je pospravljala posodo z mize.

„Nalašč je takšen,“ je dejala gospa, „čudak, ki se boji veljati za vsakdanjega človeka; tudi afektacija.“

„Ampak imenitno gode ta novi učitelj. Jaz se bojim, da ne bo ostal dolgo v našem kraju. Premisli, mama, kaj mu boš kupila za božično darilo. Par lepih večerov smo preživeli skup. — Toda ta misel Osatova, da bi ti pobirala za božična darila króg svojih gostov, da bi se v prihodnje vsak bal našega vabila! Originalno!“

Bogomir bi bil najrajši še zagodel doma; a zbal se je nadučitelja, ki ne bi mogel spati. Saj je bil Drobne itak že razdražen, da je zanesel Bogomir toliko hrupa v vas in v šolske prostore, in godrjal je, da zahaja tovariš preveč v družbo in v grad in se peča preveč z godbo, premalo z resnimi predmeti; naj bi prirejal rajši roditeljske večere ali predaval o umetnih gnojilih, ki so za naš narod veliko večjega pomena, ko ves ta cigumigu in vse divje trobenje. Bogomir je čutil, da narekuje nekoliko zavist tovarišu to modrovanje; a ni se menil dosti, ker ni precenjeval svojega tovarlša, ker je bil mlad in vesel in pozabil nase in na ves svet, kadar so mu zapele strune pod lokom. Opravičeval je tudi tovariša, ki je težko preživljal mnogobrojno družino in res ni imel razen spanja nobenega razvedrila. Hišo morajo oživljati otroci, je ponovil Bogomir besede gospe Radičeve in se nasmehnil; to je po eni strani res, po drugi naj bi pa prišla gospa pogledat k mojemu tovarišu. Spomnil se je samega sebe in svojega samskega stanu in vzdihnil iz vsega srca: Hvala Bogu!

Osat, ki ni bil tako lahkimi misli in ni znal tako lepo gosti, je korakal zamišljen po svoji sobi. Pod svetilko se je belila knjiga, debela in učena knjiga. Pisano jo je pogledal Osat, kadar so ga pripeljali koraki blizu. Ob nasprotni steni je stala dolga in visoka omara polna knjig, nič manj učenih knjig. Stanovanje se ni moglo imenovati prazno; in vendar se je zdelo Osatu prazno, prazno. Seveda, gledal je na knjige, mislil pa na prijetno družbo v Logu. A tudi te misli so se mu kmalu razpršile na več strani; zakaj učenih ljudi zanimanje je vedno mnogostransko, in vsak predmet se jim pokaže takoj od najrazličnejših plati; zatorej so jim večkrat predstave raztresene, sodbe neodločne, čustva slabotna, ker vsako čustvo, ki se jim rodi v srcu, vpraša takoj, zakaj in čemu se je rodilo, jeli opravičeno ali ne, kakšne bodo posledice. Med tem ko si odgovarja modrijan na ta vprašanja, je že prepustilo čustvo svoj prostor v srcu natihoma sodbi, previdni in neodločni sodbi. Tako ni mogel priti Osat do no-

benega pravega sklepa, in to ga je jezilo, kolikor se sploh sme imenovati jeza nadležno dušno stanje, ki se ga je zavedal. Napol jasno mu je namreč bilo, da bi dal morda vse te knjige za eno samo ljubeče srce; seveda ne bi smela izvirati iz te zamene zanj nobena neprilika in sitnost, izgubiti ne bi smel udobnosti, ki jih uživa sedaj; da, če bi dobil kar tako v dar, brez protidaru in odškodnine, brez dolžnosti povračila, takšno dobro in blago srce! Ali kaj, je vzdihnil, ko ni na svetu več plemenitih, nesebičnih src! Kaj da pravzaprav želi, tega ni vedel natančno, ker je bila tudi želja le napol želja; le toliko je čutil, da se mu godi nekaka krivica in da mu hudobni svet ne nudi tega, kar bi smel on po pravici zahtevati. Nejevoljen je zaprl knjigo, tako razumno knjigo. A kaj je potreboval on razuma; srca, srca je pogrešal. Še spati ne bom mogel, si je dejal nejevoljen nad brezuspešnim razmišljanjem.

Danica pa je izborno dokazovala, da je razumen, zdrav in priden človek za vsako delo poraben. Kako ji je šlo gospodinjstvo od rok, in koliko snažnost je bila vpeljala v hišo! Bila je namreč mnenja, da nesnažnost tudi v kmetskih hišah ni neobhodno potrebna in da ne izvira tolikanj iz delavnosti kolikor iz zanikarnosti. V kuhinji se je lesketalo posodje, v sobi je stala pripravljena čista steklenina, in razžalil bi jo bil dr. Osat, če bi začel pred kosilom brisati s prtičem krožnike in snažiti žlico in vilice. Spretno je že pretakala vino in kupovala tako, da je ni mogel zviti ne mesar, ne ženske, ki so nosile kokoši, jajca in maslo na prodaj. „Dobička ni pri Danici,“ so godrnjali, „ampak denar se dobi takoj.“ — Vedenja drugih ljudi proti nam sicer ne moremo sami vedno urejati, a nekoliko naj pa vendar pripíše vsak sam sebi, če se ne vedejo drugi proti njemu, kakor bi želel. Ker se Danica sama ni šemila, so jo spoštovali gostje, in ni ji bilo treba poslušati pustih šal prisiljeno duhovitih gostov in ne se bati neslanega bratenja. Mati seveda, ki je gospodinjala po kuhinji, je pripisovala njeno veljavo sreči, da je sestra Konradova; a Danica se je muzala takim besedam, ker je dobro vedela, kako govore ljudje o gospodu bratu. Ernest ji je stal zvesto na strani, in ker je v pisarni že nekaj služil, ji je hotel plačevati hrano; a sestra ga je opomnila, da naj si nabavi poprej obleke. Ko pa si je hotel Konrad izposoditi nekaj petakov, je naletel na odločen odpor, da niti materina prošnja ni pomagala nič. Danica je ostala neizprosna. „Kadar pojdeš na Dunaj,“ je dejala, „dobiš nekoliko podpore; tukaj pa nič.“

„Ljubezniva sestrica!“ je menil Konrad užaljen. „Ravnotako lepo in plemenito si ravnala včeraj, ko si zaračunala zapitek meni in tovarišema, ki sem ju bil jaz pripeljal v gostilnico.“

„K meni ne vodi nobenih tovarišev, ki ne mislijo plačati,“ ga je zavrnila.

„Vsa navdušena si res za narodno stvar!“

„Moja narodna stvar je Anica,“ je dejala sestra. „Pojdi k meni, Anica! Ti ostaneš moja; Konrad je pa vseh ljudi, samo naš ne.“

Kakšen dobiček je imel torej Konrad od tega, da se je dobro godilo Danici, in kakšen dobiček narodna stvar! Brez vsakega višjega poleta in zanososa je spravljal sestra denar in zbirala narodno blago, in najgorečejši narodnjak je slabo naletel v njeni gostilnici, če je prišel brez denarja. Pač so jo bolele večkrat zvečer trudne noge; a kadar je preštela izkupilo in ga varno zaklenila, je zadovoljna objemala svojo sestrico, ki se je stiskala k svoji varuhinji in se je oklepala in se zatekala k njej, kadar ji je prišlo doma ali v šoli kaj navskriž.

Stan in opravek vtisne človeškemu obrazu poseben izraz.

„Kakor bi me hotela z očmi prebosti, tako me gledaš,“ je dejal Konrad. „Stroga Minerva!“

„Boginja modrosti,“ se je nasmehnila sestra.

„In boja.“ — Trdemu življenju je zrla Danica v oči, ne da bi trenila, zavedala se je svoje moči in vladala odločno sebe in druge. Ker je spoznala, da rase zadovoljnost, kolikor pojemajo želje, je strogo krotila to stran svojega notranjega življenja. Romantičnega hrepenenja in koprnenja in sanjarjenja jo je bilo odvadilo življenje tem hitreje in lažje, ker ji je že kot učenki presedalo v knjigah opisovanje mehkoobnih in sladkoobnih čuvstev in čuvstvic, ki se je zdelo marsikateri tovarišici vrhunec lepote. „Pametna ženska,“ so dejali ljudje in jo imeli tem rajši, ker se ni povzdigovala nad druge, ne opravljala in raznašala pošt po hišah. O vseh gospodarskih stvarih se je že znala pametno pogovoriti in rada je poslušala pametne ljudi; s svojimi sveti pa ni nadlegovala nikogar in za prazno govorjenje ni imela časa. „Z denarjem rase lakomnost,“ je dejal Konrad, ki je čutil nezadovoljen, da mu raseta brat in sestra čez glavo, da ima le še mater za seboj, ki zna ceniti idealno mišljenje. Zakaj Danica ni genila niti prsta niti jezika, da bi pomirila razpor, ki je oviral prireditev narodne veselice.

„Kaj meni mar veselice,“ je dejala, „ko imam dela preveč!“

Z eno besedo, skisala se je bila Danica v tem kratkem času. Da, smešna in otročja se ji je zdela navdušenost brata Konrada, ki si je tolikanj prizadeval vzgojiti narodno ženstvo. Istina, s trnjem je še vedno posuta pot pravemu narodnemu delavcu.

Berus pa ni čutil nobene zavisti, ko je videl, da je krčma precej oživela; saj mu je bilo še prej, kadar ga je ščipalo po nogah, tem ljubše, čim manj

je bilo gostov, zlasti takih, ki so se hoteli zabavati z njegovo telesno nadlogo. Dovtipov na svoj račun se ljudje hitro naveličajo. Zdaj je bil prost. Kadar se mu je ljubilo, je šel v družbo; ali pa si je privoščil počitka in držal nogo toplo zavito na mehkih blazinah. Priljubljenega lova ni ovirala več nobena obrtna dolžnost, in Julčka je imel vedno krog sebe ali pa ga je videl v skrbnem varstvu. Zjutraj so dečka gorko zavijali, da ni mogel mráz do njega, in potem ga je peljala Anica v šolo; časi je pa stopil še Ernest za njima in razkropil vaše demokrate, če so hoteli kepati Julčka. Da mu v šoli niso nagajali vrstniki, za to je skrbel očetov ugled in učitelj Bogomir, ki je vedel, kako hitro vpelje, če ni nadzorstva, par samosilnikov v vsakem razredu kruto strahovlado, ki pokvari mnogo dobrih učencev s slabim zgledom in prikrivanjem. Doma pa se je držal Julček ljube družice Anice; saj je bil preslaboten in prerahločuten za divjo deško družbo, kjer je veljala samo srčnost in moč in utrjenost in se je zdel vsak izraz nežnejšega čuvstvovanja sploh nespodoben in moškega človeka nevreden. Pogrešali ga seveda dečki niso, kadar so se drsali in sankali in kepali in valjali po snegu; on pa jih je gledal skoz okno in se jim smejal, prepričan, da ima sam prijetnejšo družbo. Kadar pa se je zmračilo in ni imela Danica posebnega opravka, sta jo stisnila Julček in Anica vsak od ene strani k peči, ji lezla na kolena, jo objemala in silila, da naj jima pripoveduje povesti. Kako se je razhudil Julček, če je vstopil med povestjo kakšen gost, da je morala s pripovedovanjem prenehati Danica. Saj se je veselil ves dan, kako bodo sedeli zvečer skupaj in bo pričarala Danica pred svetle oči drug, nov, lepši svet. Oče Berus se je zadovoljen muzal, kadar je šel mimo, ne da bi ga zapazila zamaknjena otroka. Hace in murče, ki sta čepela na klopi z gobcema na otročjem naročju, sta ga pogledala mirno vsak z enim očesom, mignila parkrat počasi z repom in dremala dalje.

„Čudno, da ni novega učitelja nikoli k meni,“ je dejal nekoč Berus Danici; „tako ljubezniv in dober človek je, da bi se človek rad bolj seznanil z njim. Na prvo srno, ki jo ustrelim, ga povabim.“

Danica pa je slutila, zakaj da ni Bogomira blizu, in obhajala jo je precejšnja zloradost, češ, le boj se me, siromak; prešeren fant mora imeti več poguma. Dobro je vedela, kako drago in težko se živi tudi v najubornejšem selu, kjer se bije med proizvajalcem in potrebovalcem nič manj neizprosno boj ko v največjem mestu, in bolje je poznala gmotne razmere ljubega Bogomira nego on sam. Ponosno se je zasukala in hitro pogledala po sobah, če je vse v redu; zakaj ponosen sme biti, kdor si sam služi svoj

kruh, še ponosnejši, kdor ga služi tudi drugim. Strada pa človek sam zase že še; a kako bi mogla ona zdaj gledati in prenašati, da bi stradala Anica in bosa hodila pozimi in zavidala srečnejšim vrstnicam črni kruh! Neizbrisno se je bilo vtisnilo v njeno srce, kako sta roditelja računila in štela krajcarje in pritrgovala sebi in otrokom, ki so morali doma vselej sezuti črevlje in sleči boljšo obleko; kako so se muzale milostive gospodinje prvega dne vsakega meseca: „Danes kupuje gospoda;“ kako je očital sit in pijan gospodar očetu, da živi ob njegovih žuljih; kako so peli pod materinim oknom fantje:

Mesarja sem imela,
sem tolarje štela;
zdaj slibarja imam,
pa mokce pekلام.

„Ah, gospod doktor, vendar pridete tudi Vi enkrat k nam,“ se je prebudila Danica iz sanjarije, v katere je bila zašla proti svoji volji, in pozdravila dr. Osata.

„Seveda moram priti tudi jaz pozdravit svojo mlado znanko. Kaj pa imate za večerjo?“ In Danica je hitela naštevati, kaj da se vse dobi, deloma takoj, deloma v trenutju.

„In vina? piva, gospod doktor?“

„Vina, gospodična, in dobrega seveda. Kakšnega, to pa prepustim Vam. Toliko zaupanja imam v Vašo razumnost.“

„In ne bo Vas varalo zaupanje, gospod doktor.“

Osata res še ni bilo pri Berusu, odkar je krčmarila Danica. Držal se je zvesto Mraka in bahal, da mu je celo ljubo, da ga ne nadleguje navadna družba. Mrakovim pa to ni bilo ljubo; zakaj Osat je bil jako zmeren v pijači, iz česar pa se logično ne da sklepati, kar so pričakovali oni, da bi bil moral biti tudi zmeren v govorjenju. „Veliko godbe, malo plesa,“ je godrnjal sebični Mrak. Toda kaj pomaga človeku modrost, če je ne more pokazati in prodati! Blago obleži in spravi lastnika v konkurz. In če je že moral tožiti Osat, da ga ne razumeva takozvana inteligentna družba, kakšno sodbo je moral sam pri sebi izrehati o poštenjaku Mraku, kakšno o Mrakovi gospe, ki ga je nekoč med nekim razkladanjem pogledala tako bistro in tako čudno nakremžila obraz, da si je dejal Osat ogorčen: Ta ženska morda misli, da sem jaz prismojen. Z Julko se sploh ni dalo govoriti, ker je bila nespametnega mnenja, da pridejo modra leta sama ob sebi in zmeraj prezgodaj. Poslušalstva je pogrešal Osat in se v tem izkazal zopet tolikanj modrejšega od ostale družbe, kolikor ta ni pogrešala modrosti čisto nič. Tako je prišel za družbo k Berusu. Da bi bil tudi rad izvedel, kako se tukaj zabavajo, tega se ni

popolnoma zavedal in bi si tudi ne bil priznal, ker bi bila taka zvedavost nevredna pametnega človeka.

A če je mislil dr. Osat, da ga bo poslušala Danica, se je bridko motil; z izgovorom, ali morda pretvezo, da ima opravka v kuhinji, ga je pustila samega; očitvidno je precenjeval on njeno bistro-umnost; tako spoznava človek svet in ga nikoli ne spozna. Ignoramus, ignorabimus, si je dejal Osat, še bolj prepričan, da stoji gospa Radičeva visoko nad vsem podlomskim ženstvom.

„Ali je že kdo notri?“ je izpraševal v veži dr. Bregar Danico, in kmalu za njim se je oglasil iz teme davkarjev običajni pozdrav.

„Samo dr. Osat je notri,“ je dejala.

Gospoda sta se spogledala in stunila drug drugega s komolcem; grešna priložnost je rodila hudoben naklep. Polglasno sta se pogovarjala; ko pa je bil odprl adjunkt vrata v prvo sobo, je pridržal davkarja in povzdignil glas. „Kaj bo stara!“ je dejal. „Kakih petinštirideset let; za ženske večkrat naj-neumnejša leta. Boste videli, da ga vzame.“

„Če pa misli, da bo dobila pokojnino za njim,“ je dodal davkar naglas, „se zelo moti.“

„Na stara leta se bo učila keltščine,“ je dejal adjunkt in odprl vrata v drugo sobo. Kakor osupel in zmeden je ostrmel. „Ah, ah!“ je jecal, „gospod doktor, Vi tukaj? Kdo bi si bil mislil! Ravno o keltščini sva govorila z davkarjem.“

„Nič žaljivega, gospod doktor. Dober večer,“ je pozdravljaval davkar in hlinil zadrego na glasu in obrazu.

„Res, o keltščini? To me veseli,“ je dejal Osat mirno in pasel oči na plahih obrazih; čutil se je zmagovalca in pomagal dobrodušno sam nasprotnikoma prikriti zopet napol razodete načrte. „Kako ste spali, gospod adjunkt?“ je vprašal vljudno. „Ponoči, mislim.“

„Slabo, gospod doktor.“

„Ali se Vam je sanjalo kaj neprijetnega?“

„Seveda, o samih Dumnorigih in Orgetorigih in drugih keltških lopovih.“

„Grehi gimnazijskih let, za katere se zdaj pokorite. Toda Bog Vas živi!“ In Osat je trčil z njim, da bi mu pregnal misli na mučno zadrego, v katero ga je bila zavedla lahkomišelnost klepetavost. Čim manj jima je zameril nepotrebne besede, tem bolj je kazal, da jih je slišal in ne razumel.

„Kje pa je Berus?“ je vprašal Danico, da bi speljal pogovor na drugo polje.

„V postelji; zopet mora držati nogo na gorkem.“ Prišla je davkarjeva gospa in lekarnarjeva rodbina in vnela se je živahna zabava. Udeleževal se je tudi dr. Osat na veselo začudenje lepšega spola, kateremu je posvetil par laskavih poklonov.

„Gospod doktor,“ je dejala davkarjeva gospa, „za dvajset let ste se pomladili.“ S ceste se je začula poskočna godba.

„Županu za god,“ je razlagal lekarnar, in davkar je poklical hudiča za pričo, da godejo dobro.

„Ampak neka lopovščina se snuje proti novemu učitelju,“ je dejal adjunkt. „Natihem se nabirajo podpisi za pritožbo, da se briga novi učitelj samo za godbo, da odvrča mlade ljudi od dela, da hodi tudi po hišah gost, kar se vendar nikakor ne spodobi za učitelja.“

„Saj ne gre nikamor,“ so se zavzeli gostje.

„Pri gospe Radičevi je igral parkrat na gosli,“ je dejal lekarnar; „ampak gospod kaplan tudi.“

„In to stoji tudi v pritožbi, da hodi zdaj tudi kaplan po hišah gost, ki je bil prej bogaboječ mož.“

„In kdo je že podpisal tako neumno pritožbo?“ je vprašala lekarnarjeva gospa.

„To bi se moralo še poizvedeti,“ je dejal adjunkt, „in potem ustaviti prošnjo, da naj se zavrne ta pritožba. Marsikdo, ki je že podpisal pritožbo, bo rad podpisal tudi prošnjo.“

„Torej takšne spletke proti tako poštenemu možu!“ je dejala Mira.

„Kakšen pa se Vam zdi novi učitelj, gospodična?“ je vprašal nenadoma Osat Danico, ki se je očitvidno zanimala za razgovor.

„Dober in pošten,“ je dejala in mu mirno pogledala v bodeče oči.

„Predober, pravim jaz,“ je dejal davkar, „vse predober; zatorej se mu ne bo dobro godilo na svetu. Tega-le haceta in murčeta tam-le brcne vsak paglavce, ki gre mimo hiše, in komaj se sproti umičeta ljudem; kadar pa leži Mrakov samosov sultan sredi ceste in zapira pot, naredi vsak možak velik ovinek, da se ga ogne.“

„A paglavce je treba držati v strahu,“ je dejal lekarnar, „in zavzeti se za poštenega človeka.“

Ko pa so šli gostje iz gostilnice, se je čudila gospodična Mira proti gospodu adjunktju, da je bil dr. Osat tako dobre volje ta večer.

„Jaz Vam povem vzrok, gospodična,“ je dejal zaupno adjunkt, če ne boste nikomur nič povedali.“

„Tu moja roka!“ In skrivnostno ji je pripovedoval gospod Bregar, kaj da sta napeljala z davkarjem. Za roke se držeč sta se hihitala mlada človeka na stroške uglednega in izkušenega moža, za kar jima ne izostane kazen, če je še kaj pravice pri pisateljih.

„Gospodična, jaz stavim z Vami, kolikor hočete, da bo krasila jutri nova ovratnica gospoda doktorja,“ je šepetal adjunkt.

„Že velja. Jaz stavim, da ne,“ je šepetala ona, in oba sta se veselila svoje stave.

„Kakšne skrivnosti sta pa imela z gospodom adjunktom?“ je izpraševala doma mama. „Julka vaju je pa gledala skrivaj iz veže.“

„Vedno je na preži,“ se je nasmehnila Mira, ponosna na svojo skrivnost, ki je ni zaupala nikomur.

Vesel in ponosen je bil pa tudi dr. Osat. Še bolj pokoncu je korakal po svoji sobi, si vihal brke in gladil brado; da pa je zrcalo tako prašno in nesnažno, to ga je navsezadnje vendarle ujezilo. Istina, človeku ni dobro samemu biti. (Dalje.)

Mater Dolorosa.

Zložil Silvin Sardenko.

III. Spev.

Sama.

Doslej je leto sleherno
kot en trenutek sam hitelo,
sedaj trenutek sam je dolg,
kot da bi leto bilo celo.

Ni Ane, blage matere,
ni več očeta Joahima,
ni Jožefa — ni ženina,
in tudi Njega — Sina nima.

Nikogar ni, da v eni vsaj
besedi ž njim se duša sklene,
nikogar ni, da eno vsaj
mu težko misel razodene.

Imajo veje veter svoj,
da ž njimi dolgo v noč šepeče;
imajo viri bister val,
da bajke pravi jim šumeče.

In zvezda najde jezero,
da v njem se celo noč zrcali;
in da se morje pomiri,
zažene silno se k obali.

Le Porodnica božja, glej,
samotne sama dni sameva;
preblažena med devami —
in vendar kakor zadnja deva.

Le zlata ptica rajčica
na vrt ji včasih pride pevati
in o samoti tajnostni
visoko pesem razodevati:

— Samota, ljubljenska moja!
Ti brezno čuvstev globokih,
ognjišče misli visokih,
kraljica tihih noči,
družica blaženih dni!

Samota, ljubljenska moja!
Ko tebi javlja se duša,
naskrivnem Večni poslušaj;
ko duša sama molči,
pa Večni sam govori.

Samota, ljubljenska moja!
Trenutki tvoji so tihi
nevidni božji navdih.
Le še me, le še navdihuj!
O svet, kako si mi tuj!

In rajčica zbeži naprej
oznanjat spev po širnem sveti.
A kdo ga lepše bo imel
od Deve v tihem Nazareti?

Kar misli v srcu ji živi,
v samoti so se ji rodile;
kar ve skrivnosti vzvišenih,
v samoti so se ji razkrile.

In ve, zakaj je zabljena,
osamljena med vsemi:
Najzalse rože zacveto
najrajše v mirni nočni temi.

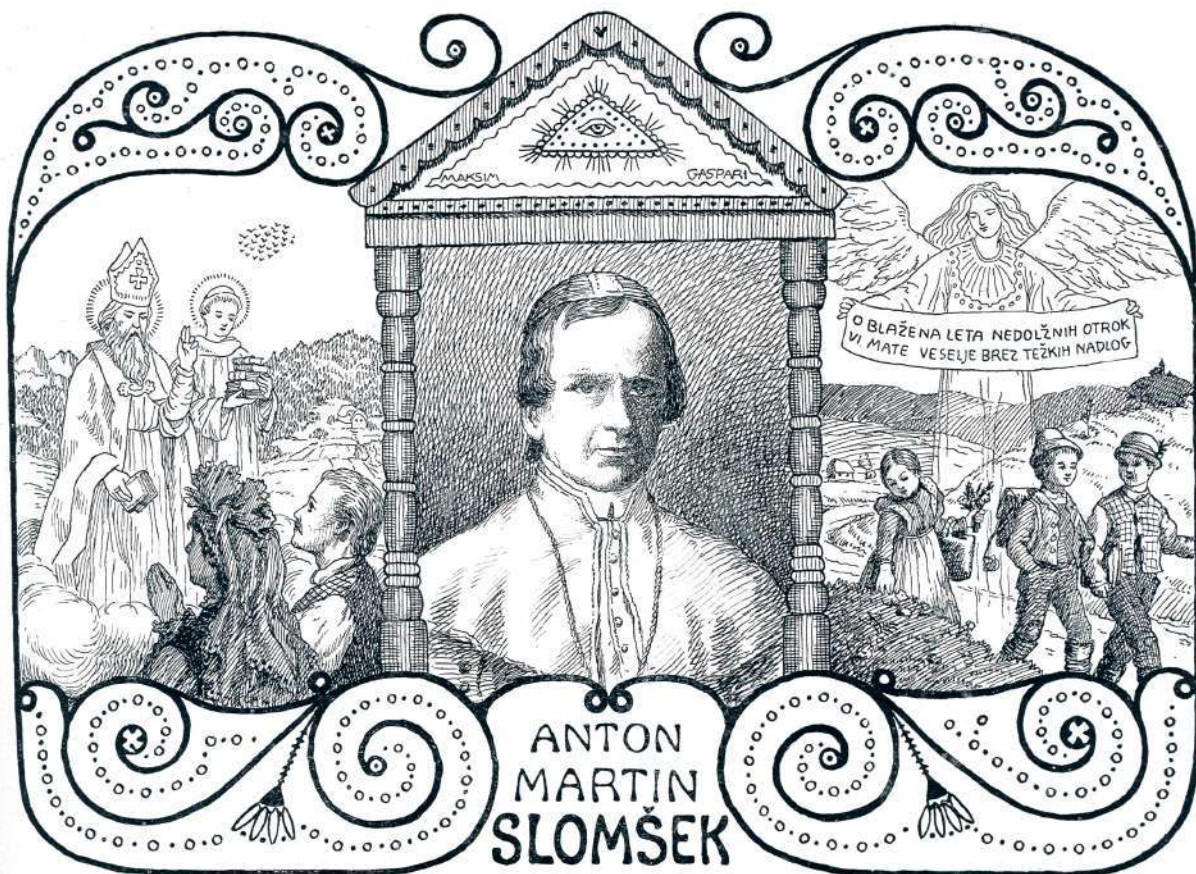
Zastrla si je okno spet.
Pogledi niso več sijali
drugam ko v dušo Devino,
kjer so spomini lepi spali.

Ko bila še je deklica.
Ko niso zanje znale tuge,
in ona zanje znala ni
drugače, ko je zrla druge.

Kako je bilo krasno
pomladno jutro tistikrat,
in solnce v čistem žaru,
kot bi žarelo prvokrat.

In čudotajni dihi
od libanonskih sli so palm.
A jaz na samem v sobi
molila jutranji sem psalm:

Mogočni Bog!
Daj srcu milosti,
užgi ljubezen vročo
s plamenom dvojnim v njem.

Rodoljubje na deželi.

Povest. — Spisal dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

IV.

Drugega jutra je pozdravil dr. Osat Julko tako prijazno, da se mu je začudena nasmejala in ga pohvalila, kakšno lepo ovratnico da ima.

„Ali Vam ugaja?“

„Seveda. Kako lepo se Vam tudi poda!“ Še enkrat se je pogledal gospod Osat v zrcalo, potem pa odkorakal mladostno prožno po snežni cesti proti Logu voščit gospe Radičevi dobro jutro. Videti je bil tako dobre volje, da je gospa takoj porabila priliko in ga poprosila prispevka za božičnico ubogim otrokom. Brez vseh težav je odštél dr. Osat petdeset kron in žel tako prisrčno zahvalo, da bi jih dal še petdeset, če bi ga bila še prosila.

„Zdaj pa še nekaj, gospod doktor,“ je dejala in mu natočila likerja. „Proti našemu učitelju se kuje grd naklep.“

„Sem že čul, milostiva gospa,“ ji je segel v besedo Osat in pripovedoval, kar je bil slišal pri Berusu.

„Ampak to se vendar ne sme zvršiti!“ se je vnemala gospa. „Vaš gospodar Mrak je predsednik krajnega šolskega sveta. Poskrbite, gospod doktor, da se potegne on za našega prijatelja. Prav hvaležna Vam bom.“

„A jaz sem izvedel, da je Mrak sam tudi podpisal pritožbo.“

„To nič ne de. Kaj se vse podpiše, da se izkaže usluga, ki nič ne stane!“

Bogomir ni dolgo nič slutil, kaj da se snuje proti njemu. Izpolnoval je mirno svoje dolžnosti in se veselil napredovanja učencev v vednosti in lepem vedenju in skromnih, genljivih izrazov vdane hvaležnosti. Prijatelj kaplan Janez mu je čestital k lepim uspehom, sladkim sadovom vestnega truda, in mu želel, da bi res mogel vzgajati le z rahlimi pomočki.

„Lepa beseda dela čuda,“ je dejal, „in limonada je zdrava pijača. A časi je treba pelina, da se izboljša kri; in če se kdo pogreza, mu treba pomoliti palico ali ga pa prijeti za lase.“

Bogomiru najljubši učenec je bil Julček. Usmiljenje in ljubezen sta se kar pulila v srcu za ljubega dečka, ki se je oklepjal z ljubečo spoštljivostjo svojega učitelja in užil toliko lepega veselja ravno v šoli. Kadar kak součenec ni vedel kakšne stvari, sta se sporazumno spogledala Bogomir in Julček, ki mu je utripalo srce od hrepenjenja, da bi pomagal in odgovoril, in kadar se mu je v priznanje nasmehnil učitelj, se je zaiskrilo dečku lepo oko in razširilo nežno lice in vroča hvaležnost mu je napolnila mlado srce. Krut in trdosrčen bi se bil zdel sam sebi Bogomir, če bi le osorno nagovoril rahločutno dete, ki se je prijokalo nekoč v šolo, ker je videlo, kako je udaril nadučitelj s šibo porednega paglavca. Kogar je pa rad imel Julček, temu je bil tudi oče Berus prijatelj, hvaležen prijatelj; saj je slutil, kdo je navadil Julčka, da tako lepo pozdravlja svojega očeta. Prej se je kar nekako sramoval pokazati svojo ljubezen; zdaj pa ni pozabil nikoli jutranjega pozdrava in zvečer je časi že v srajčici pritekkel očetu voščit lahko noč, da ga je oče tiho ganjen objel, pritisnil k sebi in nesel na rokah v mehko posteljico in ga pokrnil s toplo odejo. Zatorej je tudi vabil naprej in naprej Berus Bogomira, naj se pelje z njim na lov ali pride zvečer v goste. Bogomir je obetal in odlašal, ne zaradi Danice; zakaj ker ni dobil nobenega odgovora na svoje pismo, na vsak pozdrav pa prijazno odzdravljenje, se ni čutil več zavezanega; ampak godba mu je puščala malo prostega časa. In tudi to polje mu je lepo rodilo. Kmalu se je ponašal ves Podlom s svojimi godci, in če bi se bilo glasovalo takrat, kdo da je najpriljubljenejši v vasi, bi bil dobil največ glasov Bogomir.

Toda med demokratičnimi ljudmi je priljubljenost nevarno razmerje, ki rodi rado blede zavist. Polagoma je začutil Bogomir neko tajno nasprotovanje, ujel tuintam kakšno neprijazno besedo in namigavanje, da se nekako pritožujejo ljudje; da jim preseda nova umetnost. Nadučitelj, ki ga je bila v začetku navdušila Bogomirova gorečnost, se je ohladil prvi, začel govoriti tako, da ni rekel ne tako, ne tako, ali pa se je umikal vprašanjem; a komaj pa je čutil nekaj nezadovoljnežev za hrbtom, je že rad usekal po strani nepotrebno umetnost in smešil turško muziko. Bogomir se ni posebno čudil tem pojavom; saj je poznal ljudi toliko, da je vedel, da ne ustreže vsem nihče, naj počne kar hoče; tudi ni hrepenel po dvomni in sumni slavi, da nima prav nobenih nasprotnikov. A nikdar ne bi bil mislil Bogomir, da se bo skovala pritožba na oblastvo zaradi tega, ker

žrtvuje on svoj prosti čas in troši svoj denar za neobvezni pouk. „Kaj imam jaz od vsega tega!“ si je mislil malosrčen, ko je čul o zahrbtnih napadih. „Koliko prijetneje bi živel sam sebi! Šolska dolžnost po predpisih, in potem moj ves prosti čas! Če bi ga prespal, bi mi ne rekel nihče nič; če bi ga presedel v gostilnici, bi se zdelo vsem čisto naravno; če bi hodil na lov, na izlete, v vesele družbe, bi se ne zameril nikomur.“ Kaplan Janez ga je tolažil, češ, da ni napaden samo on, da obirajo tudi njega; a da ne mislijo ljudje tako hudo, kakor govorijo; izobraženec pa govori lepše. Podpisi se pa dobe za vse, kar kdo hoče, samo če preveriš ljudi, da si ne bodo pripisali novih davkov.“

Pri Mraku pa so bile napihale Osatove besede hudih oblakov in naredile slabo vreme. Gospoda Berusa razmere so vznemirjale vso rodbino. Kako lepo je bilo Berusovo posestvo, koliko je bilo prigospodarjene gotovine, in kako prav bi prišlo vse to kakšnemu Mrakovemu sinu, kadar bi siromaka Julčka, kar bi bila zanj skoraj največja sreča, ljubi Bog k sebi vzel! Čemu naj bi se potem Berus še mučil z nehvaležnim gospodarstvom! Izgovori naj si dober užitek in primeren kot, sitnosti in skrbi pa naj prepusti bratu Marku, ki ga je vedno bratovsko ljubil! Doktor Osat pa jim je bil toliko dopovedal o nestanovitnosti in omahljivosti celo pametnih vdovcev, da jim je zmešal račune, ki so bili že sklenjeni in so se lepo ujemali.

„Nesreča nikoli ne počiva,“ je vzdihovala krčmarica proti svojemu možu, „in človek se res ne sme na nič zanesti.“

„Meni se je takoj sumna zdela vsa ta reč,“ je pritrdil mož. „Pogodba s to gospodično je sklenjena tako neumno, da nima Berus prav nobenega dobička, ona pa šestdeset do osemdeset goldinarjev čistih na mesec; a rajše več, ker vse tja dere. To je zakrivil dr. Poljak, ki se vtiče v vse stvari.“

„In Danica se že nosi kakor gospodinja, in vse se ji klanja spred in zad. Zakaj nisi posodil ti Megličevki, ko te je prosila, tistih petdeset goldinarjev, da bi se preselila v Ljubljano!“

„Kdo pa je slutil kaj takšnega!“ — Nesrečna sta se čutila Mrakova dva. Človek se nadeje v strahu in veselju toliko in toliko let, vidi takorekoč, kako se izpolnjuje tiha nada; zdaj naj pa razdere neumno naključje v enem hipu stavbo dolgih let! To je bridko, in potrpežljiv bi moral biti, kdor bi molče prenesel kaj takega. Mrakovi niso bili te volje.

„Hvala Bogu, da še ni zamujeno!“ je dejala žena. „Pomisli ti, kako bi se dala odvrniti nesreča!“

„Saj mislim že cel teden,“ se je jezil Mrak. „Govoril sem tudi z gospodom župnikom in omenil,

kako hudobni da so ljudje in da že brusijo jezike, meni pa da je samo za dobro ime svojega brata. A namuzal se mi je gospod tako strupeno in pogledal me tako predirljivo, da me je bilo naravnost sram, in ko me je še potolažil, da ni dobro ime ljubega brata v nobeni nevarnosti, sem šel poparjen kakor od izpovednice.“

„Oh, da,“ je vzdihnila žena. „Gospodje pač radi zahtevajo uslug, a ne izkazujejo jih radi. Materi bom ponudila sto goldinarjev na posodo, če se hoče preseliti z rodbino v Ljubljano.“

„In če bo tako neumna, da sprejme, jo bom dal jaz na občinske stroške odpeljati in zapreti v blaznico.“

„Pa ti povej, če veš kaj boljšega. Jaz sem rekla, da naj jo vzame novi učitelj, da bo mir.“

„Kar poroči ju!“

„Kako, če ga hočeš ti spraviti stran in si tudi podpisal tisto neumno pritožbo! Kaj pa nam mar, če gode učitelj pri Radičevki! Saj nam ni treba plesati za njim.“

Konrad pa je spremljal tisti čas Julko proti domu in netil sveti ogenj narodnega navdušenja v njenem mrzlem srcu.

„Kaj prigovarjate vedno meni, gospod Konrad!“ je dejala prevzetna deklica. „Pojdite enkrat nad Miro, da se ona blagovoli nekoliko žrtvovati. Toda vedno je tako: petje, igranje, deklamovanje zadene mene; kadar pa se prične ples, nastane krog Betke in Mire direndaj; jaz pa sedim, če nočem plesati s kmet-skimi fantini. Hvala lepa! Ali nisem na Vodnikovem plesu lani presedela vso drugo četverko? Kaj se to pravi! Veselica se je vršila v naši dvorani; jaz pa sedela! To se pravi norce briti z narodno stvarjo.“

„Gospodična, saj veste, da to ni moja krivda,“ se je opravičeval Konrad in jo ustavljal pred hišo. „A jaz ne morem biti povsod, in kjer ni mene, gre vse navzkriž. Nič več se ne sme zgoditi kaj takšnega. Jaz sem pač mislil, da Vas bo zabaval ves večer gospod adjunkt.“

„Ah, gospod adjunkt!“ se je razčemerila deklica in stopila v vežo in za njo Konrad. „Enkrat je tukaj, enkrat tam, ves vihrav. Jaz sem se že res naveličala. Na Slovenskem ni mnogo deklet, ki bi bile toliko storile za narodno stvar kolikor jaz. Prodajala sem šopke, razglednice, svetinjice, raznašala šaljivo pošto in največ sem vedno nabrala jaz; po novinah pa se je imenovalo moje ime na zadnjem mestu ali pa celo ne; o Betki in Miri so se pisale cele litanije.“

„Pomislite, gospodična,“ jo je zadrževal Konrad in prijel za kljuko, „lansko leto smo imeli tri veselice; letos vendar ne smemo zaostati. Sram bi nas moralo biti pred vsem svetom. Toliko inteligence

imamo, toliko dražestnih, narodnih gospodičen; a nesrečna nesloga in bleda zavist, ki je razdrila velikomoravsko državo, razdejala srbsko carstvo, uničila slavno Poljsko, ta naj se torej razrase tudi med nami kakor bohoten plevel in zamori žitno polje! Ne, stokrat ne!“ Tako sta stopila v sobo, Julka naprej, Konrad tik za njo. Svarilni zgledi iz slovanske zgodovine so bili že nekoliko pretresli razžaljeno Julkino srce; a po nesreči sta bila v sobi oba Mraka, zatopljena v neprijetne misli, ozlovljena, da se je prekinilo važno posvetovanje.

Mrak se je takoj vteknil v pogovor mlade dvojice in povedal Konradu naravnost, da se Julka ta mesec ne more pečati z narodnim delom, ker ima drugega potrebnejšega preveč. „K Berusu pojdite navduševat,“ je pristavila žena, „k Berusu!“

„Saj res,“ je dejala Julka. „Zakaj pa ne pōje Vaša sestra?“

„Ker ne utegne; ima preveč dela.“

„Jaz seveda ga nimam in jaz naj utegnem!“ mu je oponesla Julka. Žalosten se je obrnil Konrad k oknu in zrl molče v enolično snežno ravan, iz katere so štrlela mrtva debela z golimi vejami. Inako se mu je storilo, ko je premišljeval, kako malo idealnega čuvstvovanja navdaja celo nežna ženska srca. Oj, da bi prodrli skoz težke oblake gorki žarki in raztopili mrtvi led!

V sobo je priropotal fant z velikanskim trobilom krog pleč, in za njim je vstopil dr. Osat, ki se je vračal od gospe Radičeve, goreč in odločen, da ustreže gospe in se potegne za Bogomira.

„Kaj pa ti?“ je nagovoril Mrak fanta, ki si je odkaval ob bangar snežene škornje.

„Novi učitelj me pošilja,“ je dejal godec. „Vajo bi morali imeti; a nadučitelj je zaklenil sobo, češ, da ne bomo več godli v šoli.“

Nadučitelj je bil namreč takoj, ko se je bila odposlala pritožba, ustrezajoč takorekoč javnemu mnenju, zaprl učilnico ukaželjnim godcem.

„No, ta je pa lepa,“ se je postavil takoj dr. Osat. „To je čisto nova vera. Učitelj naj bo hvaležen, da se hočejo odrasli ljudje še učiti v šoli; ne da bi jim zaklepal vrata!“ Prijel je Mraka za ramo, poklical še ženo in jima razložil, kako hočejo nekateri pregnati novega učitelja, češ, da bo vzgojil v Podlomu same godce.

Mrak je nekoliko zardel in zakašljaj, Mrakova žena pa je odločila: „Novi učitelj ostane tukaj.“ Mož je začel govoriti o nekaki pritožbi, ki jo je menda podpisal tudi on.

„Ker niste bili dobro poučeni,“ ga je ustavil Osat. „Preslepili so Vas, ker Vam niso povedali, kaj da lahko nastane iz vsega tega. Potem pa, ali je Vas kaj vprašal nadučitelj, ko je zaklenil šolo?“

„Nič.“

„Ali je šola njegova?“

„Kako bo njegova! Naša je. Mi smo jo zidali in še vedno plačujemo naklade zanjo.“

„Torej, če ravna on po svoji glavi, kaj bi se Vi vlekli zanj! Prekličite svojo besedo! Zdaj so razmere drugačne. On misli, da Vas ima že popolnoma v pesteh.“

„Ampak se moti. Ti, Jože, greš nazaj v šolo in reci, če ne dá nadučitelj takoj ključa, da pridem jaz sam ponj.“

„Oh, Janez, pojdi rajši ti sam,“ je dejala žena svojemu možu. „Kaj bo fant, ki ne bo znal povedati! Ti mu dopovej, da si ti načelnik krajnega šolskega sveta in čigava da je šola!“ Razjarjen je ogrnil Mrak suktno in vzel palico, in šla sta z Jožetom po vasi; Mrak je nekoliko robantil, Jože zdajpazdaj zatrobil na svoje orjaško trobilo, in stala sta pred šolo. Tu se je vnela glasna razprava, čigava da je pravzaprav šola in če jo sme nadučitelj svojevoljno zapreti. Nadučitelj je očital Mraku nedoslednost, ta onemu svojeglavnost, ki hoče celo krajnemu šolskemu svetu kljubovati. Konec je bil, da je preklical Mrak svoj podpis in izročil nadučitelj svoj ključ. Oblastno je odprl načelnik krajnega šolskega sveta učilnico in klical godce: „Le noter, fantje, in trobite, kolikor morete in kar se dá! Nadučitelja se ni treba nič bati. Če vam bo še nagajal, pridite k meni; jaz ga bom naučil.“

Še tisti dan se je sestavila prošnja do šolskega oblastva, da naj še ostane učitelj Bogomir Janež, ki je vesten in dober učitelj, ki se briga tudi za umetnost in uživa spoštovanje in ljubezen vsega kraja. Prvi je podpisal prošnjo Mrak in za njim drugi njemu na ljubo. „Godba je le godba,“ je dejal ta in oni; „in zakaj ne bi godli ljudje, če se jim ljubi!“

Proti večeru pa je obiskala Mrakova mamka svaka Berusa, ki je slonel v fotelju in držal nogo, gorko zavito, na blazini in prebiral novine. Pred seboj je imel steklenico semičana, v ustih dolgo pipo.

„Kako ti je, Martin?“ je vprašala obiskovalka sočutno. „Prinesla sem ti nekaj peciva in praženih jabolk.“

„Čemu, čemu, draga moja!“ je dejal Berus in ji natočil vina. „Saj veš, da ne maram za pecivo. Ampak ta vražja noga me zopet ščiplje, ker se obrača veter na jug; kakor hitro potegne sever ali krivec, bo bolje.“

„Nobene prave postrežbe nimaš, Martin.“

„Vse, kar želim, imam; zdravja mi pa še Poljak ne more dati.“

„Kje je pa Julček?“

„Pri Megličevih. Temu se še nikoli ni tako dobro godilo. Ves ljubi dan se igra z Anico. No, jaz mu privoščim.“

„Kako ga moreš izročati tujim ljudem! K nam naj pride in pri nas naj ostane čez dan, ker se ti ne moreš ukvarjati z njim.“

„Naj gre, če se mu ljubi. A ne bo hotel. Otrok se ne meni za sorodnike; vpraša samo, kdo da ga ima rad.“

„Oh, Martin, kar inako se mi stori, kadar stopim v tvojo hišo. Tujci ti gospodarijo in gospodinjijo, ti pa živiš kakor ubog zakotnik.“

„Imenitno se mi godi, ljuba moja, in ni me treba nič milovati. In čemu naj bi se trudil po nepotrebnem, to te vprašam. Jaz imam dosti, in Julček je preskrbljen; meni se ne godi slabo in njemu se bo godilo dobro, četudi ne prime nikoli za nobeno delo.“

„Toda, dragi moj, tak obrt, tako lepo vpeljan, se ne opusti kar tako. Čast zahteva, da ga držimo, kakor smo ga prevzeli, od roda do roda.“

„Saj ga prevzame Julček, kadar doraste.“

„Toda kakšno bo prevzel! To je, kakor če daš polje v najem: dobro obdelano, rodovitno si izročil; nazaj dobiš pusto in izžeto. Najemnik je najemnik. Zakaj nisi nama prej nič povedal, da bi se bili posvetovali skupaj! Saj bi bila Julka tudi lahko prevzela gostilnico. Kako si se prenačil!“

„Oh, pusti vendar tudi revežem košček kruha!“

„Saj jim ga privoščim, Martin; a skrbeti moramo vendar najprej za svoje, za svojo rodbino, za zlahto; ti so nam najbližji, ki nam jih je dal sam Bog. Prej sem prihajala k tebi kakor domov, zdaj kakor med tujce: to me gleda in meri z očmi, češ, kaj ima opraviti tukaj ta ženska. To nas žali, Martin, to boli. Saj je Janez vendar tvoj brat; a po pravici ti povem, da zastoče, če vzameva v misel, kako je zdaj pri vas. Res, da ne govori o tem, ker je premoški, ampak k srcu si žene, in ni prav, Martin, kar se je zgodilo; ni prav.“

„Če ni prav, se pa premeni; pogodba je sklenjena samo za pol leta. Poljak jo je hotel imeti vsaj za eno leto; a jaz sem se uprl, ker se res lahko veliko izpremeni v pol leta.“

„Oh, Poljak,“ je kimala Mrakovka, „tega je treba poznati. Zdravi te naprej in naprej, in kaj ti pomaga. Enega zdravnika in enega lekarnarja vzdržuješ že samo ti. Ljudje so nam nevoščljivi, ker imamo še nekaj krajcarjev in živimo, kakor se spodobi.“

Nad Danico pa je bila prišla Julka, češ, da ji je sedaj dvojna tovarišica. Hodila je za njo in iztikala po kleti, po kuhinji, po sobah, premeknila to, premeknila ono in povpraševala, koliko da iztoči,

kakšni gostje da prihajajo, kaj da počno, o čem se razgovarjajo in dokle da ostajajo. „Novi učitelj pride gotovo vsak dan dvakrat.“

„Še nikoli ga ni bilo.“

„Kako lažeš, Danica!“

„Če ti rečem.“

„Ni mogoče, ni mogoče. Saj vendar vse govori, da —“ prijela jo je za glavo in ji začela šepetati na uho in hehetati in žugati. „O ti, kako tajiš!“

„Jaz ne vem nič,“ se je branila Danica nejevoljna.

„Edina tujka v Jeruzalemu. Toda meni ne utajiš; jaz vem, kar vem. Sama sem prijela gospoda Janeža na kratko, da se mi ni mogel izviti. Ves je bil zmeden in rdeč čez ušesa.“ Danici je presedalo prazno govorjenje, a ni se mogla odkrižati vsiljive prijateljice, ki je hotela tudi še natančno vedeti, kako da živi stric Berus, če se kaj briga za gospodarstvo, če hodi zvečer v družino, če je prijazen z njo ali siten. „Jaz bom prišla vsak dan k tebi, Danica,“ je dejala, „da se malo pomeniva. Kdaj pa prihaja navadno gospod adjunkt?“

Prišla je po stopnicah doli Mrakovka, ponosna in nejevoljna. „Danica, ti si pa dobro ogrenila,“ je dejala, „terno si zadela. Seveda, mlada gospodinja in star gospodar. Ampak, kaj sem ti hotela povedati. Na posódo, na opravo moraš bolje paziti. Glej škap tam, ki se bo razsušil! Sklede morajo biti zložene tako, da se odtekajo. Oh, ko sem bila jaz mlada, kako hudi bi bili moja mati, če bi bilo količkaj razmetano in razvlečeno po sobah! Za posli je treba vedno hoditi, drugač se hitro naredi škoda — seveda ne tvoja.“

„Čigava pa?“ jo je ustavila Danica. „Nič se ne bojte! Kar se pobije in polomi, to je vse moja škoda.“

„Tembolj moraš paziti. — Oh, Julček, pojdi no k meni, revček, ubožec, pojdi k teti! Vidiš, kaj sem ti prinesla?“ Izvlekla je iz žepa rožičev in jih ponujala dečku, ki se ni posebno rad bližal. „Oh, kako si zapuščen! Ali ti je že kaj dolg čas?“

„Nič, teta,“ je dejal Julček.

„Vidiš! Zakaj pa ne prideš k nam v vas, da bi se igrala s Pavlom?“

Oddehnila si je Danica, ko sta se poslovili milostno prijazno mati in hči in si ogledovali samo še hlev in dvorišče, če je tod vse v redu. Spoznala je, da je dobila novih nasprotnikov, ki ji bodo po svoje grenili življenje, ker se ji godi bolje nego navadni dekli, in ji izkušali odjesti prisluženi kruh, ker ni ovsen; a ni je bila volja prenašati krivice in sitnosti; vsaj tega pol leta ne. Potem pa — oh, če bi se vendar potrudil Konrad, da bi ne bilo treba materi potrošiti zanj vseh dohodkov!

„Danica!“ je vstopil Konrad in jo prijel za roko, „lepo te prosim, ne odbij mi prošnje! Julka je rekla, da bo hodila pet samo tedaj, če prideš ti. Pridi vendar! Saj te nadomestuje za tiste ure mama.“

„Kdor ima dela in skrbi, se mu ne ljubi peti in igrati,“ ga je zavrnila.

„Kako navdušena si časi pela: Sem slovenska deklica: zdaj pa si trda in mrzla.“

„In tvoja navdušenost, Konrad, je zapravljanje časa in denarja. Kmet naj se navdušuje za svoje delo, vojak za svoj stan, dijak za učenje; vse drugo je slamat ogenj. Ali je pametno, če prepeva poljedelec po gostilnicah domorodne pesmi, doma pa mu strada živina in zarašča njive plevel! Če izginemo danes vsi Slovenci s tega sveta, vendar se ne bo moglo reči, da smo izginili, ker smo prirejali premalo veselice. Polovico gradiva našim novinam podajajo veselice in slavnosti.“

„Oh, Danica, če bi ti vedela, koliko požrtvovalnega dela tiči ravno v teh slavnostih!“

„Kaj bi ne vedela! Saj čutim sama na svojem telesu in vsa naša družina, in bojim se, da boš čutil tudi ti vse žive dni. Toda jaz se ne utegnem več razgovarjati; pripravljat grem večerjo, moje narodno delo, ki preživlja eno celo narodno rodbino.“

„Oh, sebično koristolovje!“ je vzdihnil sam pri sebi Konrad, ki se je spominjal, kako navdušena je bila sestrica v prejšnjih časih za sveto stvar, kako je gorela za vzvišene ideje. Zdaj pa ji ni drugega na mislih nego pridobivanje denarja, češčenje ničemurnega mamona. Žalostno! A da bi vsaj kaj žrtvovala od tega denarja v narodne namene! A ne bo, ne bo. Vsa je prevzeta od pohlepne grabežljivosti. Oj mladina, mladina, kam ploveš! V prejšnjih žalostnih časih je vzdrževala narod vsaj nada boljše bodočnosti, sušile so se in odpadale le stare veje; zdaj pa razjeda črv sebičnosti že mladike in brstje. Jed in pijača ideal možem in mladeničem, ničemurnost in lahkoživnost ženam in dekletom, igranje otrokom, oh, kje je kaj prostora narodnemu navdušenju! Zima v naravi, zima v človeških srcih, in ob tem mrazu naj živi in se okrepi ubogi, zapuščeni, prezirani narod.

Toda samo slabiče plaši ovira. Konrad ni obupal. Še je Milka na moji strani, si je mislil; a loteval se ga je že dvom; je-li njena domoljubna ljubezen popolnoma nesebična. O Julki in Miri še govoriti ni. Novi učitelj je vendar prefriganec. Adjunkt je bil naprosil, da mu hodi na kor pet, Julka in Mira sta pa prišli sami za njim. Takšen je mladi svet, in potlej naj se reši mili nam narod. O ženske, ženske! Ako ljubi v resnici katera mladenka pravega rodoljuba, zakaj ga ljubi? Zaradi njegovega in svojega rodoljubja? Oh kako pa! Zato, ker je adjunkt,

odvetnik ali posestnik, ker ima pisano uniformo in mehke brke. Teh postranskih priteklin se oklepa lju-bezen. Rodoljubje samo na sebi, čisto, brez gmotne primesi, to je ženskam pena, prazen nič. Zatorej ječi toliko pristnih rodoljubov v nesrečnih zakonih. Danica pa se vleče kakor branjevka za vsak krajcar, noče nič prispevati, nič posoditi. Oh, kako žalosten je rodoljub, ki nima denarja!

Oče Mrak pa je slavil naprej svojo zmago nad nadučiteljem, prihajati je začel kakor nekak nad-zornik h glasbenim vajam in občeval s sumno pri-jaznostjo z Bogomirom. „Le pritisnite, fantje!“ je navduševal godce. „Stena se mora tresti in opeka leteti s strehe.“ In kakor kapelnik jim je dajal zna-menja in mahal z rokami, in godci, ki niso pri-zanašali ne ušesom ne pljučem, so godli kakor za sodnji dan.

Bogomiru ni bil po volji novi kapelnik, a od-gnati ga ni mogel in vedel ni, ali naj bi se jezil ali smejal.

„Bomo pa še drugič poskusili,“ je sklenil vajo nekega dne, ko so ga že bolela ušesa in je uvidel, da se ne bodo naučili godci nič. Gosli se izkaze, si je mislil, trobila se pokvarijo, če jih dobi šušmar v roke; kaj bi se ne izkazili godci!

„Zdaj, gospod učitelj, greste pa z menoj,“ je odločil Mrak.

Bogomiru ni pomagalo izgovarjanje in obotav-ljanje nič; šla sta.

„Kam pa me peljete?“ se je zavzel Bogomir, ko je krenil Mrak na pot, ki ni držala proti nje-govemu domu.

„I kam že? K Berusu,“ je dejal Mrak in prijel tovariša pod pazduho, da bi pokazal ljudem, kakšna prijatelja da sta, in pa, da mu ne bi ušel.

„Jaz ne grem, oče Mrak,“ se je branil Bogo-mir. „Še nikoli nisem bil tam.“

„Ravno zaradi tega greva skupaj. Brat je že razžaljen, ker ne pridete nikdar k njemu, dasi Vas je vabil že tolikrat in Vas ima skoraj rajši ko svo-jega semičana. Mladi Berus je pa ves zaljubljen v Vas.“

Prijetna in neprijetna čuvstva so se vrstila in menjavala in mešala v Bogomirovem srcu, ko je hočeš nočeš korakal z Mrakom proti Berusu. Pre-verjal se je, da je odlašal zadosti dolgo in da se dalje ne more izgovarjati. Da se pa ne vsiljuje, je dokazoval spremljevalec. Delal se je zatorej ravno-dušnega in mirnega in se trudil nastopiti naravno in moško. Zavest nesigurnosti je neprijetna in kazi zabavo. Enkrat mora biti konec sitnega ogibanja, si je mislil odločno, in kaj se mi more zgoditi! In res se mu ni zgodilo nič hudega. Zavzela se je Danica bolj nad Mrakom, pozdravila je prijazneje Bogomira,

ki je takoj razodel, proti svoji volji, da se mu zdi Danica še brhkejša; iz drobne vijolice se je raz-vijala živobojna roža, ki se ponosno ozira po ze-lenem vrtu.

„Semičana, Danica, semičana! Kje pa je Berus?“ je klical Mrak, hodil trdo po sobi gori in doli, vzel izza zrcala novine in pisma, navil stensko uro in sedel moško za mizo.

„Še vedno je v sobi,“ je dejala Danica in šla po vina.

„Ho, Julček, pojdi sem k stricu!“ je vabil Mrak dečka, ki je pogledal skoz polodprta vrata. In Julček se je približal, se smehljal in zardeval v zadregi, koga bi prej pozdravil, ali strica ali učitelja.

„Koga imaš rajši, Julček, ali strica ali gospoda učitelja?“ je izpraševal Mrak, in deček je bistro pogledal zdaj tega, zdaj onega, pobesil oči in dejal tiho: „Oba.“

„Oj ti navihaneč!“

„Julček, ti si moj fant. Kdaj se bova začela učiti gosti?“ je dejal učitelj in mu pogladil mehke lase.

„Jaz bi se že zdaj rad učil,“ je dejal deček; „pa pravijo, da je še prezgodaj.“

„In kakšno orodje si izbereš, Julček?“

„Veliko trobento.“

„To se razume. Ta kaj zaleže.“ Julček je zbežal zopet k svojim igram, Mrak in Bogomir pa sta pila in se razgovarjala o važnih in nevažnih rečeh, in vedno je spravljal Mrak Danico z najrazličnejšimi vprašanji v razgovor.

„Koline imate prav dobre,“ jo je pohvalil. „Ali ste klali doma?“

„Kaj pa mislite!“ se je ponesla Danica. „Kolin vendar ne bomo kupovali.“

„Sosed Racmann je tudi klal.“

„Nekaj cviljenja je bilo slišati.“

„Če ni bilo otročje,“ je dejal Mrak. „Veste, gospod učitelj, ta Racman je nekak mrzel mesar. Če se kje kaj ponesreči, pokupi on; otroci morajo pa cviliti, kadar kolje. — Danica, ti pa prinesi še eno kupico!“ — Ko jo je prinesla, je natočil in po-sadil Danico zraven sebe. „Da bomo prijateljsko trčili, ker se imamo vsi radi.“

Potem je začel hvaliti Bogomira, kak izboren učitelj da je, kak umetnik in kako priljubljen pri vseh ljudeh.

„Jenjajte, gospod Mrak!“ je branil Bogomir, ki mu je bila hvala nadležna; tudi je zapazil, kako se je namuzala poslušalka. Danica pa je dobrohotno privoščila zadrego mlademu učitelju in moško trčila ob njegov kozarec, ko mu je napil navdušeni oče Mrak.

Komaj si je oddehnil Bogomir, je začel Mrak hvaliti Danico, kako čedna in pridna in razumna da

je. Muzal bi se bil sedaj lahko Bogomir; toda bal se je zamere in pritrjeval na tihem besedam. Danica je vstala od mize; a pridržaval jo je Mrak, ki je pil zdaj na njeno zdravje.

„Zdaj moram pa v kuhinjo,“ se je odpravljala.

„Še na moje zdravje se mora piti,“ je vpil Mrak, in vstali so vsi trije; „jaz sem ga bolj potreben, ker sem star. Vidva sta pa mlada in se imata rada, kakor ustvarjena eden za drugega. Gospod učitelj, podajte ji roko!“ In zgrabil je Bogomira in Danico za roki; a ona se mu je iztrgala in zbežala. Bogomir pa je posadil moža zopet na stol in mu prigovarjal prijazno, potem resneje in nazadnje prav odločno, da naj miruje. A mož se ni dal pomiriti, ampak gonil vedno svojo in vstajal kakor možiceljvstajač, da ga je Bogomir komaj sproti tlačil na sedež.

„Nekoliko preveč ga imava nocoj,“ je dejal Bogomir; „oditi bo treba.“

„Če ga imate Vi preveč, ki ga niste vajeni,“ je odvrnil Mrak; „jaz ga še nimam. He, še en liter!“

„Jaz ne pijem več.“

„Bom pa jaz,“ je udaril Mrak ob mizo.

„Nocoj si pa dobre volje,“ se je prismejval Berus ob palici v sobo, „gospod učitelj, veseli me, da ste vendar enkrat prišli k meni. Pa vendar še ne greste!“

„Kaj pa ti, Martin! Ali si prikrevljal?“ je govoril Mrak in klical pit. Bogomir pa se je poslavljajal z obljubo, da pride kmalu zopet; a zdaj da mora še plačati.

„Bog ne daj!“ je dejal Berus. „Plačal bo Mrak; sicer mu vzamem klobuk. Saj je skoraj sam on pil, kakor se vidi in sliši.“

Bogomir je prihitel za Danico. „Prav neljubo mi je,“ je dejal, „da se je kaj takšnega pripetilo nocoj.“

„Saj niste Vi nič zakrivili,“ ga je potolažila.

„Ali ste mi kaj zamerili?“

„Oh, nič. Takšnih gostov pa, kakor je nocoj Mrak, sem imela že več. Vam je bilo gotovo mučno, poslušati neumne besede,“ je dejala in ga pogledala po strani.

„Mučno, seveda,“ je jecal Bogomir, „ker se mi je zdelo, da je Vam mučno. Sicer in drugače, gospodična, to se pravi, da mi nikar ne zamerite.“

„Pridite še katerikrat,“ mu je podala roko, „čeprav ne v takšni družbi.“

Bogomir je šel, nekoliko pomirjen, nekoliko vznemirjen in ne tako hud na Mraka, kakor bi bila zaslužila njegova sitnost. Če mu Danica ni zamerila, si je mislil, zakaj bi mu jaz! Pred očmi pa mu je stala še vedno Danica, kako se mu je hudomušno muzala, in Danica, sama v zadregi, Danica gospodinja in Danica v družbi; in kakor je rasla ona v njegovih mislih, tako se je manjšal sam in njegova

služba in njegova plača. Oh, škoda! je vzdihnil nehotе in nekoliko pomislil; a kmalu se je zdramil in si začel preganjati nepotrebne misli, ki samo zadovoljnost kradejo človeku. Na popolnoma realna tla pa ga je postavil šele uradni dopis, ki ga je čakal doma in ki je z mnogimi besedami priznaval, kako vsega priporočila vredno da je gojiti tudi lepe umetnosti poleg drugih predmetov, ki so kmetu potrebnejši in koristnejši, in poleg prirejanja roditeljskih večerov, katerim posvečuje po vsej pravici učna uprava največjo pozornost, upajoč, da ustreže učiteljstvo po svojih močeh visokim intencijam; pri vsem tem in poleg vsega tega pa da ostane vendar prva naloga vestnega učitelja šolski pouk, ki ne sme trpeti pod gojitvijo kakršnegakoli drugega postranskega predmeta, zlasti takšnega, ki bi povzročal opravičene pritožbe.

Bogomir je shranil dopis in se izkušal preveriti, da se ne meni mnogo za to ploskanje svoji godbi.

Berus pa se je začuden smejal, zakaj da hčeta brat in svakinja po vsej sili omožiti Danico.

„Kaj imata vendar vidva!“ je dejal, ko je bila odšla svakinja in prišel za njo brat. „Prej mi je ona napovedala cele litanije, in zdaj si prišel ti prigovarjat dekletu in meni. A meni to nič mar, in kaj je pravzaprav mar tebi?“

„Tiho bodi, Martin,“ je govoril brat, „in mene poslušaj! Midva z ženo delava tako, kakor je dobro zate in za tvojo hišo. Ti si vdovec, samec; za gospodarstvo se ne brigaš mnogo — le počakaj in potrpi, da ti dopovem — o gospodinjstvu ne razumeš nič, dober človek, ki ga goljufa ves svet. Ali ni res? Ta pogodba z Danico je bila neumnost, oslarija. — Le počakaj! — Saj ne rečem dekletu nič. Pametna je in skrbi za sebe; ti bi moral pa za sebe; če pa nočeš ti, moram pa jaz, ki sem tvoj brat. Ali ni res?“

Berus je zamišljen gledal skoz okno in bobnal ob mizo. Nekoliko ga je jezila ta vsiljiva skrbnost; nekoliko se mu je dozdevalo, da je bil res opeharjen s pogodbo. Nejevoljen pa ni bil toliko zaradi izgube kolikor iz samoljubja in ničemurnosti, ki se je čutila razžaljeno. Tiha mržnja proti dr. Poljaku in proti Danici se mu je dvigala v srcu.

„Ali razumeš Martin,“ se je poslavljajal brat, „za kaj da se brigava jaz in moja žena? Za tebe nama je in za tvojo hišo in za Julčka, ki bo enkrat gospodaril za teboj. Ampak ti sam ne smeš izpustiti vajetov iz rok. Ali ni res? Zdaj si pa revež, Martin, pošteno so te zvile ženske. Lahko noč!“

Slabe volje je ostal Berus; bolela ga je noga, in glava mu je bila polna neprijetnih misli, ki sta jih bila zbudila brat in svakinja. Poskušal je hoditi in se zadeval kakor polomljen čmrllj ob mizo, ob

stol, ob omaro in rentočil, da so bežali hlapci in dekile in se poskrila hace in murče.

„He, gospod Berus, kaj pa je z dobitki za veselico?“ ga je zdravil Konrad in ga potrkal po rami. „Kislo se držite kakor lanski cviček. Revmatizem, seveda, neodpraven spremljevalec udobnega življenja.“

„Oh, ne govorite mi!“ ga je ustavil Berus in ga srepo gledal izpod nabuhlih trepalnic. „Meni prihaja slabo pri Vaših besedah in Vaših veselich in dobitkih.“

„Danes ste pravi sršen, gospod Berus.“

„Vi pa pravi trot. In ne samo danes. Mati in sestra Vas vzdržujeta. Ali Vas ni sram?“ Konrad se je izgubil, poparjen kakor poprej hace in murče. Za svojo osebo mu ni bilo toliko; huje je skelela rana, ki se je bila zadala narodnemu čuvstvu. In zdaj še ti, Berus, ki sem se tolikanj zanašal nate, tolikanj ponašal s teboj! Nič boljši nisi od drugih; trd in mrzel kakor zimska gruda. Konrad se je zdel sam sebi kakor Sisif, ki vali proti vrhu narodne zavesti okorne Podlomce, ki se mu neudržno zopet vale s hriba v dolino narodne mlačnosti. Vsiljevala se mu je samopašna misel, da bi popustil nehvaležno delo; toda hitro jo je pregnalo rodoljubno čuvstvo. Vzgajati treba ljudi, si je dejal, vedno vzgajati; saj tudi posameznik ni nikoli popolnoma vzgojen. In če imamo potrpljenje sami s seboj, zakaj

bi ga ne imeli s svojimi rojaki! Med takimi mislimi pa mu je plavala v nekaki poluzavesti slutnja, da je takšna narodna potrpežljivost navsezadnje vendar le prijetnejša ko pripravljanje na izpit.

Bridkeje je čutila Danica premembe svojih razmer, odkar se je bila zanesla nasprotnost iz Mrakove v domačo hišo. Prikrilo in očito, sladko in grenko se je žalil njen gospodinjski ponos, ko so jo jeli nadzorovati, ji svetovati in ukazovati Mrakovka, Mrak, Julka in Berus, vsak po svoji naravi in svojem okusu. Zbrati je morala večkrat vsò dušno moč, da je zatrla pikro besedo, ki je silila na jezik. A vzgojena je bila v trdi šoli, uspešno je brzdala svojo nejevoljo in mirno branila svojo pravico, sama; Anica je bila še otrok, mati bi bila pač žalovala z njo, svetovati ji ne bi mogla, Ernest je imel svoje opravke, Konradu pa bi se zdele smešne in malenkostne njene skrbi in stiske v primeri z vzvišenimi cilji, za katerimi se je pehal on in bi se moral pehati vsak pravi rodoljub. Da so splavale Danici katerikrat trudne misli tudi v lepše kraje, da se je spomnila Bogomira in njegovega pisanja in prijaznih besed, to se ni dalo zabraniti mlademu srcu; a kakor hitro ji je začela zidati domišljija gradiček v oblake, ga je takoj razpihal hladni razum. I seveda, si je dejala, iz dežja pod kap!

(Dalje.)

NASKOK NA CASINO VISCENTI V BITKI PRI NOVARI 23. MARCA 1849

Rodoljubje na deželi.

Povest. — Spisal dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

V.

Gospa Radičeva je imela zopet svoj večer. Mati poštne odpraviteljice je prirezovala oblačila za božičnico ubogim otrokom, gospodične pa so šivale in žvrgolele in se smejale. Bogomir je bil spravil gosli in prisedel k Julki, ki je začela tako goreče hvaliti njegovo umetnost, da jo je bistro pogledal, ali misli zares ali se šali. A tako gorke so bile njene oči, in tako prijetno so božale laskave besede njegovo samoljubnost, da se je hitro oglasil prijazen odmev v njegovem srcu. Zdaj vem, zakaj me vedno draži z Danico, si je dejal, siromak, ki ni zapazil, kakšne strele da leté iz Julkinih oči na ono stran, kjer sta adjunkt Bregar in gospodična Mira stikala glavi skup in šepetala zase in se kradoma ozirala po lepi ovratnici doktorja Osata, nedostojno vedenje, ki budi sum, da se opravlja družba. Po pravici se je jezila Julka in se začela tudi sama tiho pogovarjati

z Bogomirom, ki je bil hitro na krivem sledu. Ker je zastajala zabava, je poklicala gospodinjo na pomoč doktorja Osata, ki je moral povedati še kak dogodek svojega življenja. In gospod doktor, ki je bil dobre volje, je pripovedoval živahno in prijetno, brez pikrega cikanja na sodobne razmere. Smejal se je celo sam svojim slabostim in prizanašal drugim in tudi za Konrada se je potegnil, ko se je začelo govoriti o gospoda Megliča navdušenosti.

„Oh, mladeniči so si vedno enaki,“ je dejala gospa Črnetova, mati poštne odpraviteljice; „pred tridesetimi leti niso bili nič drugačni. Vse je vrelo in kipelo in šumelo; a polagoma se vse umiri in poleže; vendar pa ostane lep spomin, in človek se smeje v poznih letih tej navdušenosti tako milo kakor otroškim igram, ki so mu bile nekdaj najvišja sreča.“

„Tako nekako znan se mi zdi Vaš glas, gospa Črnetova,“ je dejal Osat, „kakor bi ga bil že kdaj slišal. A ne morem se domisliti.“

„O gospod doktor,“ je dejala gospa, „jaz Vas že poznam več ko trideset let.“

„Kako to!“ se je čudil Osat. „Saj sem vendar bival skoraj vse svoje življenje v tujini, zunaj domovine.“

„In jaz sem vedno vedela, kje da bivate.“

„Jako zanimivo.“

„Ali se nič več ne spominjate Milke Letarjeve, gospod doktor, ki je bila pred petintridesetimi leti nekako petnajst let stara?“

„Milke Letarjeve, Milke Letarjeve?“ si je povnavljal Osat, nekoliko osupel.

„Ali niste Vi poučevali tiste Milke Letarjeve?“

„Da, da, zares. In Vi ste tista Milka Letarjeva?“

„Jaz, gospod doktor, Vaša hvaležna učenka. Seveda imate Vi morda pred očmi samo tisto petnajstletno otročjo deklico. A postarala sva se oba, in iz Milke Letarjeve je postala Mila Črnetova, mamka druge Milke.“

„Torej stara znanca,“ je dejal Osat in stresel gospé roko. A mnogo več veselega iznenadjenja nego on je kazala gospa Radičeva, ki je začela proslavljati stara prijateljstva in staro ljubezen, sklenjeno v mladih letih, ko srce še ne pozna vseh pridržkov in zadržkov, s katerimi drži stari razum človeško družbo vsaksebi.

Osat bi bil najrajši šel; zadrževala ga je pa opravičena slutnja, da bo začela družba takoj, ko odide, povpraševati po njegovih nekdanjih razmerah, ki niso bile tolikanj romantične, kakor bi bil on želel. Priče mladih let so v resni dobi večkrat neprijetne. Ko pa so se razhajali gostje in je spremil gospod adjunkt gospodično Miro in Bogomir Julko, se je pridružil Osat gospe Črnetovi in jo začel nekako pokroviteljsko izpraševati, kako se ji je godilo v zakonu, kako se imata sedaj s hčerko, in omenjal šaljivo, kako nespametna in otročja sta bila v starih časih.

„Oh, gospod doktor, marsikdo bi dal par najmodrejših let za kratko radost nepremišljene mladosti.“

Osat se je poslovil in korakal zamišljen proti svojemu stanovanju. Zdelo se mu je, da ga je že sama preteklost, ko mu je oživljala domišljija obledele podobe davnih let. — Kako prijetno je živel kot mlad dijak pri Letarjevih, in kako so ga podpirali v Ljubljani in pozneje, ko se je šolal na Dunaju! — Ali je dolžan še kaj hvale? — Po pametnem in treznem premisleku se mu je zdelo, da ne; zakaj poučeval jim je otroke in s tem poravnal svoj dolg, prosil jih podpore ni in zvršil bi bil šolanje gotovo tudi brez njih. — Če je imela morda Letarjeva družina pri vsem tem kakšne posebne sebične namene, naj pripiše sama sebi prevaro! —

Seveda je bahal takrat on, kakor toliko mladeničev, da vzame le Slovenko za ženo, nedolžna šala, ki jo razume vsaka pametna Slovenka. O pravem času se je omejilo rodoljubno načelo z določilom, da le Slovenko, ki ima denar; zakaj Osat je bil tolikanj blagega srca, da ni hotel z zakonom brez denarja onesrečiti nobene Slovenke. — Tem neupogljiveje se je držal svojih nazorov nasproti tujkam; a godilo se mu je kakor navadno jeklenim značajem: čudakinje so odklanjale njegovo snubitev, brez pravega povoda; zakaj trdila je vsaka, da je ponudba laskava in častilna in mož vreden vse sreče. Hinavke, ki so same učile Osata prav spoznavati in pravično ceniti ženski spol! Par izpodletelih snubitvev, in Osat je bil preverjen, da bi postal tudi on nesrečen v zakonu. Saj je imel pred očmi toliko svarilnih zgledov, in vedno so se mu pojavljali novi in mu iztiskali zloradi vzklik: Zopet eden! Tako je človeku večkrat v veliko srečo, kar se mu je zdelo v prvem trenutju nesreča. Umevno, da bi bil človekoljubni mož najrajši videl, da bi ostale njegove snubljenke tudi samice; kadar se mu pa ni izpolnila ta želja, ga je potolažila misel, da se je sklenil zopet nesrečen zakon. Tako se je staral Osat v svoji modrosti, dokler mu ni zbudila gospa Radičeva spominov mladih let, ki so jih bila izkušena načela že zdavnaj spravila k pokoju, resen opomin modrim možem, da se ni zanašati na načela in da sega modrost le do prave prilike.

Ni sreče brez nesreče, si je mislil Osat, ki se mu ni videla prav nič dobrodošla stara znanka. Da, stara! Ali sem se jaz že tudi toliko postaral? je vprašal zrcalo na steni. Oh, kako različna je od tiste Milke, ki jo je on v svoji norosti celo opeval. — Predrta reč! če bi imela še shranjeno kakšno pesmico, to bi bila smola. — Sploh pa, če se je potolažila ona v srečnem zakonu, vendar ne more misliti, da čaka on še vedno nanjo. Kljubu vsemu temu je čutil Osat, da gospe Črnetove navzočnost ne povzdiguje njegovega ugleda in njegove zanimivosti. Saj ceni vsakdo više to, česar ne razume in ne pozna popolnoma, in zdravila ne bi toliko pomagala bolnikom, če ne bi bili pisani recepti latinsko.

V Mrakovi hiši pa je sedel med otroki Julček in pil kavo, ki mu jo je bila nalila teta.

„Le jej, Julček,“ ga je milovala, „da boš zrasel. Saj si tak revež, da ne vem, če bo kaj iz tebe. Seveda, kdo se pa briga zate! Kar k nam pridi in pri nas ostani, Julček! Mi te imamo radi; doma si pa kakor tujec. Oh, še po svetu boš moral iti za kruhom.“

Julček pa ni razumel teh besed in bi bil šel rajši domov poslušat pripovedke, kakršne je pripo-

vedovala Danica, in igrat se z Anico, ki ni bila tako glasna in prešerna kakor Pavel. A teta ga ni izpustila iz rok do poznega večera; potlej so ga morali spremiti domov domači otroci. Doma pa ga ni čakalo več prejšnje veselje. Danica je hodila žalostna po sobah in po kuhinji in ni se ji ljubilo pripovedovati veselih bajk. Julček in Anica sta jo prosila in vlekla za roke, da je sedla z njima in ju pritislila k sebi. Toda besede ji niso tekle gladko z jezika kakor nekdanj, in kar zamislila se je sredi povesti in obmolknila, tako da sta jo morala otroka spominjati, kje da je prenehala. Ko pa so se začeli težki koraki Berusovi, je planila pokoncu in zbežala v kuhinjo.

Čimdalje osornejši je postajal gospodar. Srepro je gledal, neprijazno odgovarjal in brez miru v vedni nejevolji kakor hudouren oblak se vlačil po hiši in dvorišču. Posebno hud je bil na dr. Poljaka in v družbi ni prenesel nobene šale, in ko je imenoval nekoč davkar Danico gospodinjo, je udaril razjarjen ob mizo: „Ne še!“

Jezile pa moža niso samo gospodarske razmere, huje ga je težila druga skrb. Videl je, kako mu blede in slabi Julček od dne do dne. Tako zamišljen je taval deček okrog, povešal glavo in stokal, kadar je mislil, da ni nikogar blizu; tako plaho in milo je pogledoval očeta, in na jok so se mu nabirala usta, kadar ga je ta ogovoril in pogladil po glavi. — „Kaj pa ti je, Julček?“ je povpraševal oče. „Ali si bolan?“ Julček je tiho odkimal in se obračal stran. — „Ali hočeš novih igrač? Kar povej!“ — Julček je odkimal, ne da bi pogledal očeta, in se kakor nezaveden oprijemal mize; potem je vzel knjigo in se skrnil v kot, da bi bral; a oči so mu uhajale čez knjigo skoz okno v nedoločno daljavo in žalostne zrle v mrzli svet.

„Ali ti je kdo kaj žalega storil?“ je naganjal oče. Julček ga je gledal in molčal.

Zopet se je sprijaznil Berus s Poljakom in ga prosil in rotil, da naj pove, kaj je dečku; da naj pomaga. A ta ni mogel spoznati nobene prave bolezni. „Slabotne otroke napadejo večkrat take otožne misli,“ je dejal. „Ni čuda; ko vidijo, kako krepko poskušajo vrstniki svoje moči; oni pa se ne morejo meriti z njimi. Razvedriti treba dečka, da se mu ne zagreni življenje. Gibanje v svežem zraku, lahko-prebavna jed, zdravo spanje, to so pomočki.“

Oh, saj je vse poskušal Berus, ki je sam silil Julčka dan na dan, da naj gre v družbo, k Mrakovim, med živahne bratrance; a čudil se je oče, da ni prišel deček nikoli vesel in zadovoljen iz družbe, vedno bolj otožen in zamišljen čez svoja leta. Govoril je čimdalje manj, a kar je povedal, je bilo slišati tako modro in zrelo, tako izkušeno, da

ni kar nič ugajalo očetu. Zavzet je ta tuči zapazil, kako goreče da moli Julček zjutraj in zvečer, kako se mu izvijajo med molitvijo trepetajoči vzdih iz mladih prsi in mu solze zalivajo oči. Tudi v spanju je revček vzdihoval in stokal. Neko noč pa zbudi očeta tiho klicanje.

„Kaj pa je, Julček?“ je vprašal oče.

„Tako me je groza. Ali smem k Vam v posteljo?“

„Le pridi, Julček!“ In deček je prihitel in zlezal v posteljo, se odel čez glavo in stisnil k očetu, ki je čutil, kako mu bije srce.

„Kaj pa imaš? Ali se ti je kaj takšnega sanjalo?“

„Sanjalo,“ je šepetal otrok „oh nekaj tako hudodega.“

„Povej vendar! Zdaj se ti ni treba nič bati. Jaz sem pri tebi, in dvocevka visi na steni; zunaj pa ležita hace in murče, da ne more nihče blizu.“

„Oh, ne to, ne to,“ je hitel deček; „nekaj drugega se mi je sanjalo.“

„Kaj pa?“

„Da sem imel pisano mamo.“ — Oče je osupnil; te besede še ni bil slišal iz Julčkovih ust.

„Kdo pa ti je pripovedoval o pisani mami?“ je izpraševal nejevoljen in radoveden, kdo da bi mu bil tako oplašil sinka.

„Teta mi je pripovedovala,“ je dejal deček.

„Kaj pa ti je vse dopovedala?“

„Pravila je, da je to druga, nepravna mama, ki sovraži in tepe otroke. Kruha jim ne peče iz moke, ampak iz peska, črevlje jim obuva, iz katerih gledajo žreblji, da se zapičijo v noge, in češe jih z železnim grebenom, da kaplja kri izpod ostrih zob.“

„Kaj pa se bojiš ti, Julček!“ je tolažil oče. „Saj ti nimaš pisane mame.“

„Oh, teta mi je rekla, da naj molim in prosim Boga, da je ne dobim, in da naj tudi Vas prosim.“

„Oh, le potolaži se, Julček! Ne boš je dobil.“ In deček je objel in poljubil očeta in miren zaspal v njegovem naročju.

Berus je izpregledal, in jasno mu je bilo, zakaj da je postal njegov ljubček tako žalosten in plah, jasno pa tudi, zakaj da ga vabi teta k sebi in zakaj da mu toliko dopoveduje o pisani mami.

„Lakomna ženska!“ je dejal srdit sam pri sebi, „torej tega se bojiš in zato hodite trije nad mene in nad otroka in nad Danico! Glejte, glejte! Oddaleč se že boje, na kar še mislil ni človek. A zakaj se bojé? Ali že komaj čakajo moje smrti in upajo morda, da pojde Julček kmalu za menoj? Ljubeznivi sorodniki! Kako že gospodarijo po moji hiši, kako se vtikajo v vsako stvar, in kako me šuntajo proti Danici! A ne bodo razdrli pogodbé,

ne bodo je! Premalo so bili prekanjeni, prehitro so odkrili svojo igro.“

Danica pa tudi ni mogla spati, v velikih skrbeh za svojo družino. Tako mirno so počivali mati in brata in sestra; ona pa je premišljevala, kaj bo počela potem, ko poteče pogodba. Če bi si mogla vsaj toliko prislužiti, da bi lahko pričela kakšno trgovino! Toda kaj bo, če se shujšajo razmere tako, da ji ne bo več prestajati! Koliko premagovanja in zatajevanja je bilo že zdaj treba, in nikogar ni bilo, ki bi mu mogla potožiti svojo bridkost. Vsako jutro se je bala, kaj da prinese novi dan, in vsak večer legla v skrbeh, da se bliža usodna odločitev.

Trudna je vstala, ko so še spali njeni ljubi, in šla klicat deklet in pospravljat po sobah. Umeknila se je, ko je slišala znane korake, da ne bi srečala neprijaznega gospodarja. Toda mož je prišel za njo in ji voščil dobro jutro, prijazno kolikor je mogel. Kar zavzela se je Danica, in ko jo je vprašal, kako je spala, je odgovorila: „Prosim?“ ker ni verjela sama svojim ušesom.

„Danica,“ je nadaljeval, „danes se popeljem malo na lov, ker obeta moj barometer boljše vreme. Varuj lepo Julčka in ne puščaj ga k Mrakovim!“

„Če pa pridejo ponj?“

„Reci, da sem prepovedal jaz.“

„Jaz tega ne morem reči.“

„Zakaj ne?“

„Oh, oče,“ se je nasmehnila Danica, „jaz imam za potrebo že dosti nasprotstva; več si ga ne želim.“

„Kakor hočeš; sporočim pa jaz svoji svakinji, da naj se ne trudi več z mojim Julčkom. — Potem, kaj sem že hotel reči? Najina pogodba ugaja meni; če ti je prav, podaljšajva jo še za eno leto in potem bova govorila naprej.“

„Meni je že prav,“ je dejala Danica razveseljena; „toda drugi se ne smejo vtikati v moje zadeve.“

„Nihče se ne bo vtikal; za to bom skrbel jaz.“

Prišla je Mrakovka povprašat, kako da se počuti ljubi svaki; Danico in njen pozdrav je prezrla v svojih rodbinskih skrbeh.

„Nikar se ne prestraši, ljuba svakinja!“ je dejal Berus in ji stresel roko. „Bil sem že čisto pri kraju, zdaj sem se pa zopet pomeknil na sredo.“

„To me zelo veseli. Kaj pa Julček?“

„Tudi dober in bo še boljši, če ga ne boste vi vabili k sebi in plašili.“

„Jaz te ne razumem, Martin.“

„Čudno, ko govorim vendar naravnost. Vas pa razumem jaz, če delate še takšne ovinke.“

„Mi ne delamo nikakih ovinkov,“ je porastla žena; „ampak tebi hočemo dobro in za tvoje dobro ime skrbimo.“

„Po nepotrebem.“

„O nič se ne boj! Ne bomo ti vsiljevali svoje bratovske ljubezni. Če ti kdo drug ne bo pohujšal Julčka, pri nas se ne bo; mi smo poštena hiša. Kdo pa da govori iz tebe, dobro slutim. — Kača pisana!“ je siknila proti Danici, ki se je bila stisnila v kot.

„Vun, vun! Izpred mojih oči!“ je kričal Berus in šantal za svakinjo, ki se je obračala in ozirala nazaj in žugala s pestjo.

„Vidiš, Danica? Zdaj bo za nekaj časa mir,“ se je začel krohotati Berus. Potem je ukazal hlapcu, naj pripravi sani in pozove soseda Racmana, če hoče iti na lov, snel kožuh v omari in izvlekel visoke škornje. Hace in murče sta začela skakati krog njega, se spenjati po njem in cviliti od veselja.

Mrakovka pa ni bila tako dobre volje. Tresla se je od razburjenosti, ko je prišla domov, tako, da ni mogla dolgo izpregovoriti nobene besede. Mož jo je izpraševal, kaj da ji je, prosil, da naj mu vendar pove; ona pa je sedla onemogla na stol in srepro gledala skrbnega soproga.

„Kupico vode mi prinesi!“ je dejala čez dolgo časa; potem so se pa usule besede kakor suha toča, ki se je nabrala v soparnih oblakih in tolče in mendra nedolžno žitno polje. Oh kakšne priimke je dajala Danici, kakšne Berusu! Prizanesla ni niti ubogemu svojemu možu, ki se je bil vendar pošteno potrudil, da bi spravil Danico iz bratove hiše.

„Koliko moramo prestati me uboge ženske,“ je vpila nad njim, „zaradi vaših neumnosti! Vi posedate okrog; me pa se trudimo in skrbimo in delamo za hišo.“

Mrak je čakal potrpežljivo, da se poleže nevihta.

„To je sitna reč!“ je dejal, ko je mislil, da je nehala toča in se bo dala ceniti škoda.

„Ti si sitna reč!“ je zakričala uboga žena. „Zakaj si pustil, da je prišlo tako daleč!“ Da bi jo pomiril in potolažil, je pritrdil mož, da ima ona čisto prav; ampak da je treba stvar vendar trezno premisliti in se ne prenagli.

„S tisto pisano mamo, mislim, nisva midva prav ravnala,“ je dejal in se obtožil tako tujega greha. „Preveč naravnost ni zmeraj najboljša.“

„No, da,“ mu je segla v besedo, „prav to nam očita tvoj ljubeznivi brat, da hodimo po ovinkih.“

„In vendar sva naredila še premajhen ovinek. Da le ne bi prav midva vdehnili Berusu tistih misli, ki sva mu jih hotela izbiti iz glave! Osata ni treba nič poslušati. Bodiva mirna! Martin je trmast in bi utegnil narediti kakšno neumnost nama vkljub. Po strani se bo dala odvrniti nesreča, naravnost nič.“

Danica pa je sedela zopet pogumna in dobre volje med Julčkom in Anico.

„Ali veš ti, Danica, kakšno povest o hudih mačehah?“ je dejal Julček zamišljen in jo zgrabil za roko.

„Kako ti pride to na misel!“ se je zavzela Danica in se tudi zamislila. „To so žalostne zgodbe, Julček.“

„Vem, in meni je tudi hudo, kadar mi jih pripoveduje teta,“ je šepetal deček. „Poslušal pa bi jih vendar rad. — Mačehe so gotovo vse hude.“

„Oh, ne, Julček. Nekatere so dobre in morajo trpeti zaradi svojega imena.“

„Jaz bi gotovo umrl, če bi dobil pisano mamo,“ je modroval Julček. „Pravo mamo sem komaj poznal. To vem, da je bilo lepo takrat, ker je bila vedno doma in vedno pri meni. Pisane se pa bojim.“

„Oh, nič se ne boj, Julček!“ ga je tolažila Danica. „Saj je ne dobiš, in tudi treba je ni.“

„Kaj ne, da ne!“ se je razveselil otrok. „Čemu naj bi jo jaz dobil! Saj imam tebe kakor svojo mamo in tudi tako rad te imam. — Zdravnik pravi vedno, da zrastem jaz še velik in krepak; toda ne vem, kdaj, in ne vem, če bo res.“

„Oh, tu sta pa hace in murče!“ je plosknila Anica z rokami in hitela v vežo, kjer sta cvilila in skakala psička. Pritekla sta bila samo naznanit gospodarjev prihod in oddirjala zopet naproti sanem, ki so peljale med veselim žvenkljanjem Berusa in soseda z lepo srno, ki jo je bil ustrelil gospodar.

Čez nekaj dni je bila velika pojedina in med povabljenimi tudi Bogomir. Pili so na lovsko srečo gospodarjevo, hvalili izborno kuharico in rešetal domače dogodke.

„Dva štefana plačam jaz,“ je dejal lekarnar, „za centralno kurjavo. Gospod davkar, kaj pa Vi tako zamišljeni?“

„Volitve mu gredo po glavi,“ je razlagal adjunkt, „volitve, ki se bližajo. Za kremenite značaje je to vedno zadrega in stiska.“

„Kaj veste vi, mladi ljudje,“ se je hudoval mož, „kaj so bile volitve v naših časih!“

„Prijetni so bili tisti časi,“ je dejal dr. Poljak; „prizadevljivemu uradniku takrat ni bilo treba beliti si glave s kandidati. To skrb je prevzel šef; ta je naročil voz, če je bilo treba, in peljal svoje moštvo z odkazanim kandidatom na volišče. Tam so oddali gospodje svoje glasove in se vrnili z zavestjo, da so zvršili svojo državljansko dolžnost. Pozneje so nastale sitnosti. Kaj ne, gospod davkar.“

„O sitnosti. Volitve proste, ampak šalo je bilo treba razumeti.“

„Saj vas je vselej o pravem času razsvetlil kak duh v uniformi političnega uradnika.“

„Pojdite no! Kako razsvetlil? Reкло se je: Pričakuje se, da volijo gospodje korektno. Ampak kaj se to pravi, korektno! Korektno je vse in nič, korektno je preklet hudič, ki nastavlja zanke preprostemu človeku. Najbolje bi bilo, da bi sploh ne bilo treba voliti.“

„O siromaki!“ je miloval adjunkt. „To je pa vse drugačen mož gospod dr. Osat, ki ve že zdavnaj, koga bo volil.“

„Kadar bo kandidiral vreden mož,“ je dejal Osat, zaničljivo nabral usta in srepro pogledal adjunkta, „ga bom volil jaz.“

„To boste pa dolgo čakali, gospod doktor, ker nočete kandidirati sami.“

„Jaz? Da bi sodil potem vsak paglavec moje delovanje! Takšne smešnosti me Bog varuj. Za večino naših ljudi so še ti poslanci predobri.“

„Med Kelti bi bili Vi vedno pod policijskim nadzorstvom,“ je dejal zdravnik. „Kaj pa ti, Berus? Ti boš pa tistega volil, ki bo dal najbolj za vino.“

„Ne,“ je odgovoril ta, „jaz počakam, da vidim, koga da bo volil moj brat Mrak.“

„To-le je politična zrelost, gospod davkar.“

„Jaz namreč volim potem nasprotnika. — Tega mojega brata ali pravzaprav njo, svakinjo, je začelo naenkrat skrbeti, ali se bom jaz še ženil ali se ne bom,“ je nadaljeval Berus, in mirna beseda je prehajala v strastno jezo. „Kaj pa to njima mar! To je moja stvar, ki ne briga nikogar nič.“

Jezne besede so poparile veselo družbo, in niti zdravnik si ni upal pošaliti se z možem. Najmučnejša je bila nastala tišina za Danico, ki je čutila, kako se obračajo nanjo osupli, radovedni pogledi. S krepko voljo je ohranila videz popolne mirnosti, in prezirljivo hladno so odgovorile njene oči začudenim Bogomirovim. Splošna, skupna zabava je prenehala. Davkarjeva gospa je šepetala svojemu soprogu, da naj ne govori toliko o volitvah: „Ti voli kakor sodnik in adjunkt ali pa bodi tiho in ne razkladaj, kakšen junak da si.“ Gospodična Mira se je bila obrnila k dr. Osatu in vprašala poluglasno, če so imeli stari Kelti tudi že volitve, in s hinavskim zanimanjem je poslušala razpravo o keltskih vergobretih. Berus pa se ni menil za nobeno zadrego svoje družbe, za nobeno tišino, za nobeno razpravo; nabrana jeza je morala na dan.

„Kaj pa to koga briga!“ je dejal in trdo postavil izpraznjeno kupico na mizo. „Davi me je ustavila celo gospa Radičeva. Gospod Berus, je dejala, gospod Berus, ali niste že prestari za ženitev? E, gospa, sem dejal, če niste prestari Vi, zakaj naj bi bil jaz. Ta mi hoče biti že tudi varuhinja. Jaz pa kar pogledam na petelina, ki se vrti na Mrakovi strehi, in vem, odkod da piše veter.“

Z neprijetnim razglasjem se je končala vesela večerja. Gostje so se razhajali in ugibali med seboj, kaj da pomeni to razburjanje. Osat, ki je menil, da razume vse, se je tudi delal tako, toda skrivnostno molčal. Bogomir pa je čutil z veliko nejevoljo, da se preveč zanima za Danico.

To je zapazila drugega dne z zadovoljstvom tudi Mrakovka, ko ji je moral popisati Bogomir ves dogodek, dasi ji je bil oddrugod že znan. Pritrdila je njegovemu mnenju, da Danica sama sedaj res ne mara za starca. „Toda,“ je dodala, „če se ne zmeni zanj tisti, ki bi ga imela rada, kaj hoče! Marsikatera se naveliča pravega čakati in vzame kogar si bodi. Kaj šele, kadar snubi po eni plati denar, po drugi strah za vsakdanji kruh! O jaz vem, kar vem,“ je dejala in prijela za ramo Bogomira, „in milujem ubogo Danico, toda pomagati ne morem, in dekle ne more izpregovoriti prve besede. A kesala se bosta dva človeka, dva dobra mlada človeka.“

V srce so segale sočutne besede Bogomiru, in naprej in naprej bi bil poslušal blago Mrakovo mamo. Godilo se mu je pa tako kakor poprej Julčku. Vedno je odhajal otožnejši od Mrakovih, nego je prihajal. Presedati mu je začela družčina, celo Osatova, predsedati godba in godci; najrajši je negoval in objemal sam svojo žalost, ki mu je bila tako prirastla k srcu, da bi bil hud, če bi mu jo bil hotel kdo iztrgati. Oh, da bi vedel, kaj storiti! — Prazen vzdih, seveda. Saj mu je bila povedala Mrakova mama, da ima prvo besedo fant, če je za kaj. — Tako se je bil že tudi nekako odločil Bogomir, in v tistih časih je resnico govorila Julka, ko je zaupno lagala Danici, da bi ji rad nekaj povedal Bogomir, a si ne upa. Boječ človek pač ne sme dolgo premišljevati, če hoče kaj zvršiti. Stari pomisleki so bili kmalu izpodkopali novi sklep Bogomirov in se začeli celo rogati blagi njegovi žalosti, češ, da je samo namišljena in da ni kar nič nesrečen. „Srečen pa tudi ne,“ si je odgovarjal nejevoljen, kakor da bi slutil, da odganja premišljevanje in preudarjanje srečo in nesrečo. Sklenil je zopet odločno, da ne stori sam zase nobenega koraka, in naj ga preganja usoda, kolikor ji drago, in začel se je celo jeziti natihem nad sladkimi besedami Mrakove mame, ki se je še bolj jezila nad njegovo neodločnostjo; in ne samo natihem.

„Oh, saj ni nič s tem človekom, s tem učiteljem,“ se je hudovala zaupljivo proti dr. Osatu, kadar jo je ta izpraševal o Berusu.

Danici pa je bilo jako neprijetno vse to zanimanje. V svoji neizkušeni poštenosti si je mislila, da, če se sama ne briga po nepotrebnem za druge, jo bodo pustili tudi drugi na miru. Ta samoljubna nada jo je seveda temeljito prevarila; vendar pa je bila Danica toliko prebrisana, da je vedela, da ne ustavi jezikov,

če se še tako prepira in ugovarja. Potrpela je in čakala, da potegne drug veter in razprši puhle govornice. Kako ljubeznivo je tudi tolažil doma Berus svojega Julčka, da naj se nikar ne boji; on da ne dobi nikdar pisane mame. Danica pa tega ni mogla dati oklicati.

Gospa Radičevi pa je povedal pri prvi priliki sodnik Strnad, kako hud da je bil Berus zaradi njenih besed, ki so bile res odveč. Gospa je malo zardela; začela pa je živahno zagovarjati svoj blagi namen; zakaj tolika razlika v starosti, značaju, omiki vendar ne more roditi srečnega zakona. „Kaj menite Vi, gospod doktor?“ se je obrnila do Osata.

„Popolnoma Vaših misli, milostiva gospa,“ se je priklonil Osat. Tudi Betka je potegnila z materjo.

„Odkod pa veste, gospa,“ je dejal sodnik, „da Berus sploh misli na ženitev?“

„Iz najčistejšega vira,“ je dejala gospa in pogledala Osata, ki se je zopet priklonil. „Ker sem živela jaz v srečnem zakonu, želim in privoščim to srečo tudi svojemu bližnjiku.“

„Ampak, gospa, če hočete otvoriti v gradu posredovalnico srečnih zakonov, morate prositi pristojno oblastvo dovoljenja,“ je dejal sodnik in se nejevoljen poslovil. Betka ga je spremila in mirila in dokazovala, da ima mama prav in da se mlada, brhka Danica vendar ne more poročiti s takšnim možem.

„S kakšnim možem!“ se je jezil Strnad. „Prvič so to najbrž prazne marnje, ki jih je Osat raznesel, in potem je Berus poštenjak.“

„Hvala lepa za take poštenjake!“ je dejala Betka in stisnila usta. „Iz srca rade jih prepuščamo vam.“

Dr. Osat pa je prijel gospo Radičevo, ko sta ostala sama, za besedo. „Vi ste rekli,“ je dejal in jo pogledal zapeljivo, „da želite tudi svojemu bližnjiku zakonske sreče. Jaz sem tudi Vaš bližnjik.“

„In Vam je želim še prav posebno,“ je prikimala ljubeznivo. „In tudi potruditi se hočem zanj. — Betka, ti si nekoliko nezadovoljna z gospodom Strnadom,“ je ogovorila hčerko, ki je vstopila tiho in sedla k svojemu delu. „Mala nespোরazumljenja ne škodujejo nič. To so priprave k zakonskemu življenju, kjer vzgajata drug drugega mož in žena uspešno le tedaj, če varujeta vsak svojo osebnost. Po nevihti, ki izčisti ozračje, posije solnce še lepše. S potrpežljivim prenašanjem se časi res odpravijo tuje napake, časi pa tudi vzgoje.“

„Gospa, jaz Vas bom še spomnil Vaših besed,“ se je poslavljaj Osat in poljubil gospo roko.

„Če ne, Vas spomnim jaz,“ se mu je nasmehnila. — „Zakaj ne bi vzel ta Osat Črnetove gospel!“ je dejala Betki, ko sta bili sami in se začeli meniti o domačih dogodkih. „Ona bi dobila oporo na stara leta, in njemu bi ne bilo treba vedno zunaj doma iskati družčine.“

Berus pa se ni brigal za nobeno govorico nič, vesel, da se jeze Mrakovi. Kadar je slutil, da je kakšnega gosta nalašč poslala svakinja poizvedovat, kaj da se godi pri svaku, je govoril prešerno kakor kak razposajen fant, da se je križala potem Mrakova mama: „Oh, takšno pohujšanje bi se vendar ne smelo trpeti!“ In ko se je pripeljal nekoč neki fotograf na svojem popotovanju v Podlom, je takoj dobil dela pri Berusu.

„Predebel si; ne bo te spravil na eno podobo, Berus,“ je dejal sosed Racman, ki je pil v veži.

„Ne samo mene, ampak še par drugih,“ je odvrnil Berus, ko je pripravljala fotograf svoje orodje. „Danica, sem sedi, zraven mene, in Julček v sredo, Anica, ti pa tja in vsak na eno stran hace in murče!“ Veliko težavo je imel fotograf, preden je uredil vse te Podlomce v slikovito skupino; a najhujše je bilo, ker je zahteval Berus, da naj Julček in Anica jezike kažeta na podobi. Namenil je namreč fotografijo svoji svakinji. Samo ker je prigovarjala Danica, da bi se to ne spodobilo, se je vdal, toda preverjen, da bi bilo po njegovem več efekta. No, tudi tako ga je bilo dosti; zakaj Berus se je držal tako grdo, tako porogljivo in škodoželjno, da je krč zvil Mrakovo mamo, ko je zagledala podobo.

„Deset goldinarjev ne pogledam, če bi videl zdaj-le njen obraz,“ je dejal Berus, ko je bil poslal Racmana s fotografijo k Mraku. — Mrakovka pa se je hitro zavedla. Vsakemu gostu je pokazala podobo in spremljala razkazovanje s tako strupenimi opombami, da bi bila minila Berusa smeh in šala, ako bi jo bil slišal. Tako pa se je režal naprej na podobi nesramno in hudobno in jezil svojo svakinjo, ki bi mu bila najrajša izpraskala oči. Da je pokazala podobo tudi Bogomiru, ni treba praviti. „Le poglejte, kako se drži na jok uboga Danica!“ je dejala in se jezila natihem nad Bogomirom, ki je tudi skoraj jokal; oh, samo jokal!

Tako se je bilo vse zarotilo proti Mrakovki, in tudi dr. Osat je ni posebno potolažil, kadar je hvalil Danico, ki bo povzdignila Berusovo krčmo, da postane prva v Podlomu; zakaj tako izobražene in ljubeznive gostilničarke da ni dobiti daleč okrog. „Drugi govore pa drugač,“ je dejala nejevoljna, ker ni vedela, da imajo Osatove besede nekako znanstven namen. Kakor se namreč veseli zvezdoslovec, če mrkne solnce ali mesec, kakor je bil on izračunil in napovedal: tako je opazoval z zadovoljstvom Osat, kako je potrjevala vsakdanja izkušnja njegove posebne nazore o človeških srcih.

A kdor se hoče jeziti, najde povsod dosti povoda. Danica se je odpravljala v sosednjo vas po kupčiji, ker je bilo treba zopet klati za semenj.

„France, naprezi sani!“ je ukazal Berus. „Kaj boš gazila sneg!“ Mignil je Julčku, da naj se napravi, da se popelje na saneh, velel, takoj zavreti poldrugi liter vina in poiskal kožuh in škornje. Danico je bolelo srce, ko je videla to pripravljanje in je spoznala Berusov namen; a ugovarjati si ni upala. Čutila je, kako nakopava zavist in sovraštvo sama sebi proti svoji volji. Kaj je bilo mar Berusu, kaj da poreko ljudje! Neodvisnemu, premožnemu, brezobzirnemu možu niso mogli do živega nasprotniki; a Danice ni branil tisti sveti strah, ki obdaja bogastvo daleč okrog; njej se bo zamerila, njej se ne bo odpustila gospodarjeva trmoglavost, njej, ki so ji pridne roke vse obratna glavica in dobro ime edini kredit.

Berus ni slutil tega njenega strahu in tudi ne bi uvaževal teh pomislekov; za to mu je šlo, da razjezi zavistne sorodnike in jim pokaže, da se ne boji njih nasprotnosti čisto nič.

Danica je hotela sestiti spredaj, k Francetu. „Ne, zraven mene in Julček v sredo!“ je ukazal Berus in prižgal debelo s srebrom okovano pipo. „France, vozi skoz vas, mimo Mraka!“ je naročal hlapcu, ki je hitro razumel, kaj da to pomeni, si prižgal viržinko, vteknil slamo za uho, potisnil klobuk na stran in dlesknil z jezikom. Ponosno sta skrivila konja tilnike, da so zažvenkljali kraguljci, prhnila iz nozdrvi gosto paro in zdirjala gosposko, kakor istih misli z gospodarjem, da se mora pokazati strmeči javnosti, kdo da je Berus. Hace in murče sta se podila za vozom, da so jima odletavala ušesa, na ovinku sta udrla za njima Racmanova dva, malo naprej lekarinarjev, in sani niso bile še iz vasi, ko se je za njimi pojalo in valilo in prekucevalo deset vaških psov. Ponosno so drčali mimo Mrakove hiše in niti France se ni ozrl, češ, oni naj se ozirajo; slutili in čutili pa so razen dobrodušnega Julčka vsi, da so v gostilnici vsa okna polna.

„Kakor bi se peljal konjederec,“ je dejal Mrak in se obrnil od okna.

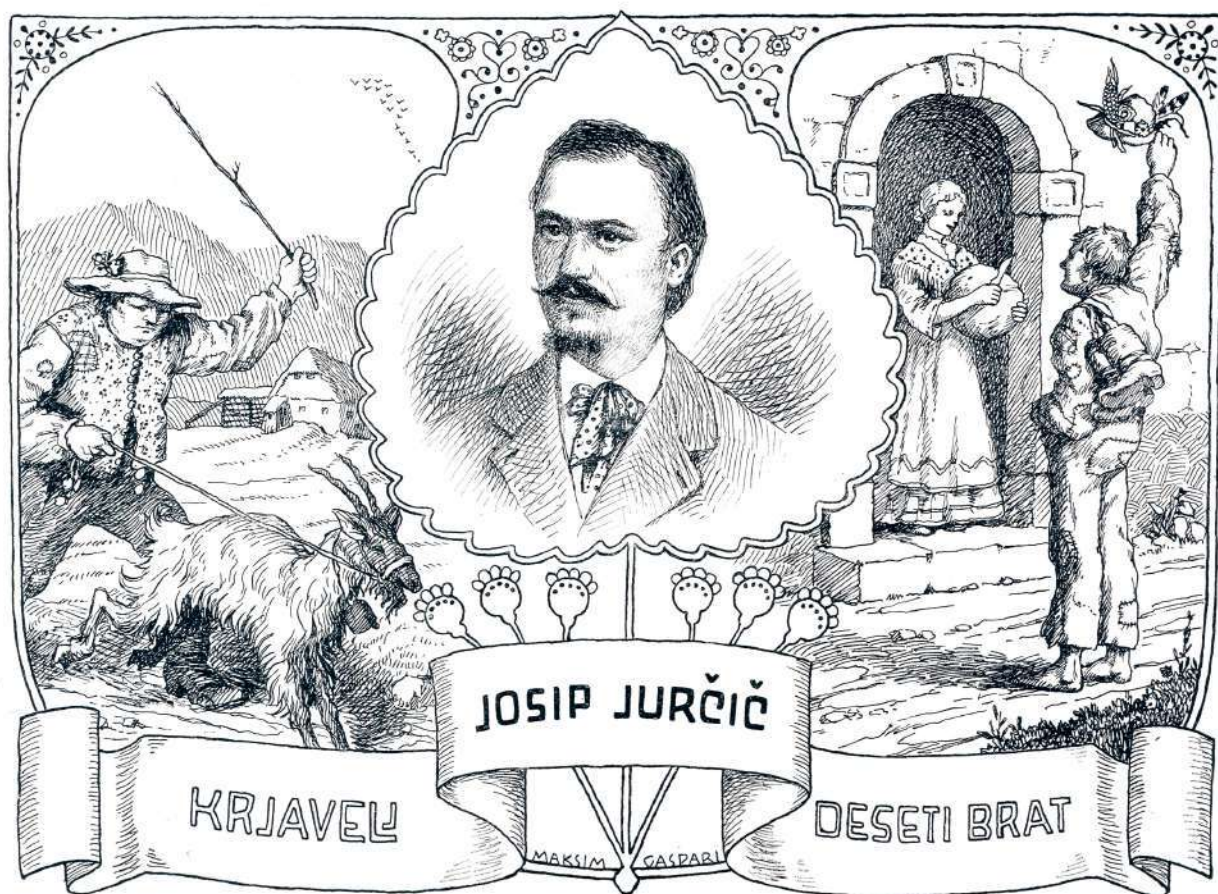
„Da ga le sram ni, starega norca!“ je vzdihnila žena, ogorčena, da se tako žali javna nravnost.

„Za ženitev,“ je modroval dr. Osat, „pa res ni ženin nikoli prestar.“

„Siromak Julček!“ je zastokala teta.

„Res je slab in ne bo živel dolgo,“ je tolažil Osat; „toda žalovati ni treba, Mrakova gospa, ker najbrž ne bo še izumrl Berusov rod.“ (Dalje.)

Rodoljubje na deželi.

Povest. — Spisal dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

VI.

Razmere po Podlomu so se bile napele; nekaka gluha sumežljivost je bila prevzela ljudi, in kakor težka sopara je ležala na vasi. V krčmi je utihnila glasna družba, in v vrata so se uprle oči, kadar je naznanjal korak v veži novega gosta; marsikdo je omolknil med govorjenjem in se ozrl po sosedah, in malokdo si je upal naravnost pritrditi ali naravnost prereči, če se je v misel vzel razpor med bratoma. Zdelo se je, kakor da bi hudoben veter raznašal ne samo besede, ampak celo misli po vasi.

„Jaz pričakujem cel kup tožba zaradi razžaljenja časti,“ je dejal sodnik adjunkt. Davkarjeva gospa se je veselila, da govori soprog tako malo, dasi krepko; ta pa jo je opominjal, da naj posnema tudi ona njegov zgled. Dr. Osata pa, ki je poznal skrite vire in sebične nagibe te splošne zadrege, je obhajala

tista tiha zadovoljnost, ki jo čuti zdravnik, kadar se tako razvija bolezen, kakor je bil napovedal on; bolnik naj magari ozdravi ali umre. „Ljudje se zavedajo,“ je razlagal trpko, „da nič ne vedo; odtod opreznost v sodbah, zdržljivost v govorjenju.“

„Strah pred pričevanjem je rodil to modrost,“ je ugovarjal adjunkt.

Premagovati se je začela proti tujim ljudem tudi Mrakovka, in ker jo je stala ta krepost več truda in napora ko vsa domača dela, si jo je štela v veliko zaslužnje, ki se bo moralo vsekako poplačati na onem svetu. Vzdihovala pa je pomenljivo in zavzetno, da so ji gostje, ki so se hoteli njej prikupiti, Berusu pa ne zameriti, sporazumno prikimavali ali tudi sočutno stiskali roko. „Ali je to kak pogum? Potuhnjenji, ki si ne upajo z resnico na dan!“ se je jezila ona natihem, na glas pa je tožila, da ni odkritosrčnosti, ni močatosti in značajnosti več na svetu. Kdor pa je bil kaj dolžan ali mislil prositi na

posodo, ta si je štel v dolžnost pokazati srce in zabavljati čez Berusa in Danico in lajšati ženi srčne bolečine; navadno ne zaman; marsikak liter vina je stekel po poštenih moških grlih. Da namreč čutijo vsi poštene ljudje krivico, ki se njej godi, o tem je bila žena prepričana; da je pa kremenitih značajev, celih mož dandanes malo na svetu, to je pa itak splošna tožba. Kadar jo je pa vprašal kdo, kako da je pravzaprav z Berusom, če je res, kar se govori, je zastokala presunljivo, da ona nič ne ve in se tudi ne briga za take reči . . . „Berus ne pride k nam, mi pa k njemu ne; tako si ostanemo dobri prijatelji. Kaj pa govore pravzaprav ljudje?“ Poslušala je brez pristranosti ne samo veljavnega moža, ampak tudi siromaka, če je kaj vedel ali vsaj kaj povedal, in ga plačala po važnosti in obsegu poročila, kakor urednik svoje poročevalce. Osatovega tolaženja in prorokovanja je bila pa sita. Kaj njej mar, če vzcete pod Daničino roko Berusova hiša, in kaj se briga Osat za to, kar mu nič mar ni! A dr. Osat ni bil tega mnenja. On je stanoval v Mrakovi hiši, bil je takorekoč ud družine in vsled tega skoraj v daljnem sorodstvu z Berusom; sreča in nesreča obeh rodbin je bila po pravici njegova srčna zadeva. Morebiti je pa žalilo Mrakovko ravno to, da Osat ni zabavljaj. A to bi bilo proti njegovim načelom. On je rešetal to rodbinsko razmerje hladen in miren in prorokoval samo toliko, kolikor se je dalo utemeljiti izkustveno, ogibal pa se je dokazov a priori; zatorej tudi ni zahteval, da bi se smatrale njegove besede za živo resnico, toda največja verjetnost bi se jim bila vendar morala pripisovati. Popolnoma naravno je torej, da je Osata začelo tudi skrbeti, kaj da se zgodi, če umrje Berus brez naslednikov, bodisi z oporoko, bodisi brez oporoke. Razpravljaj je v Mrakovi gostilnici temeljito o tej zanimivi zadevi, govoril o nujnih dedičih in dolžnih deležih in izpraševal sodnika in adjunkta, naj sta se še tako grdo držala in nerada odgovarjala. Čemu naj bi se oziral on nanja! Njega je zanimalo vprašanje, in Mraka in Mrakovko po njegovem mnenju še bolj.

„Pameten človek,“ je dejal, „mora biti na vse pripravljen, in nikakor ni izključeno, da ne bi prišla Berusovina v tuje roke.“

Javno in naravnost pa je zabavljaj Berus, ki se ni bal nikogar in ga je skrbelo edino to, ali pridejo vendar vse njegove žaljive besede Mrakovim do ušes. Skrb je bila odveč; še gorke so se donašale ljubim sorodnikom, in lahko bi bil tožil Mrak in bi bil tudi zmagal, kakor je zatrjeval Osat; toda Mrakova mama je rekla: „Potrpimo! Če ne ve svak, kaj je prav, vemo pa mi, in Bog bo vse prav obrnil.“ Zdelo se je sama sebi prava mučenka in Berus kak rrvoločen trinog iz prvih časov krščanstva.

Danica je skrivala svojo nejevoljo; a ko jo je vprašal Konrad, kaj da je na vseh teh govoricah in če je res že kaj izpregovoril Berus, ga je zavrnila tako odločno, da je ni več izpraševal. Materi pa je potožil Konrad, kako naduta da je Danica in kako nespametna, da beži sama pred svojo srečo. „In kako lakomna! Denar ima v hranilnici; pred menoj pa zaklepa skrinje in omare. Sramota!“ A naj se je Konrad tudi jezil doma, javno se je vendar ponašal s svojo sestro, in če je vzel kdo v misel pereče vaško vprašanje, ni rekel nič, ampak zmignil z rameni, češ, ali bi bilo to kaj posebnega.

Nejevoljna je bila tudi gospa Radičeva, ki se je kesala, da je bila stopila nekoliko predaleč; a zanimala je ni zaradi tega ta zadeva nič manj, in o vseh menah je moral točno poročati dr. Osat.

Ta napetost se je prijemala že tudi otrok, da, celo živali. Mrakov samosov je prihajal poprej redno pogledat na Berusovo dvorišče, če je kaj ostalo hacetu in murčetu, in ta dva sta ga samo iz ljubezni vlekla za ušesa ali za rep, in samo za šalo je vzdignil sultan časi šapo in položil enega ali drugega na tla. Zdaj pa so nastale drugačne razmere, in ozirov ni bilo nobenih več. Srdito sta planila psa iz veže, kadar se je prikazal sultan, in ga obskakovala in lajala in renčala, da jima je nasprotnik sicer pokazal zobe, a se vendar umeknil, v zavesti, da ni doma.

Julčka pa je začel sovražiti in napadati Mrakov Pavel. Sramotil ga je z grdimi priimki, oponašal njegovo hojo, in ker je hodil Julček vedno z Anico, mu je očital, da ga vodijo babe v šolo in iz šole. Julček pa je bil toliko dobrodušen, da ni povedal tega ne doma, ne v šoli. Mislil je pač, kakor toliko odraslih Julčkov, da pridobi paglavca z dobroto, in se tudi bal, da mu bo Pavel, če ga ovadi, nagajal še bolj in ga preganjal še huje. Začel se je sramovati pred sošolci in prosil Anico, naj ne hodi več z njim skupaj v šolo, da se ne bodo drugi norca delali iz njega; a pomagala mu ni tiha potrpežljivost nič. Kjer ga je srečal Pavel, ga je začel kepati ali ga je porinil gredoč v sneg ali mu izbil knjigo iz rok. In če je vprašal siromaka Bogomir v šoli: „Julček, kaj da si ves snežen?“ je Julček milo pogledal svojega učitelja, zardel in potihno odgovoril, da je padel v sneg.

Tako se je vračal deček nekega popoldne iz šole, počasi, sam; zakaj sošolci so bili že daleč pred njim, ker se jim je mudilo na drsalnico. Za njim se pridrevi Pavel z domačim sultanom. „Kam pa dirjaš, krevlja?“ kriči nad dečkom, ki je pospeševal neenaki korak, da bi ušel bratrancu. Kepa za kepo mu je letela ali v hrbet ali v glavo ali mimo ušes; deček pa se je sklonil in bežal tih in plah proti domu.

„Ne boš mi ušel,“ je zakričal Pavel. „Sultan, alo, primi ga, hop!“ Samosov je zalajal in udrl skokoma za otrokom. Smrten strah je prevzel Julčka, ko je začutil psa za seboj. Hotel je naprej; a odgovedale so mu noge, sapa mu je zastala in mrzel pot mu je oblil obraz. Misel: „Zdajzdaj bo pes nad menoj, in kaj bo potem!“ mu je krčila srce in zmešala razum. Padel je v sneg, skrnil glavo v roke in zakričal s tako groznim, nenaravnim glasom, kakor ga iztisne iz človeških prsi v smrtni nevarnosti onemogla groza.

Prihital je na pomoč Bogomir, ki je zavil izza šolskega poslopja po vasi in se zgrozil nad hudobnim početjem. Odgnal je psa, ki bi najbrž nič hudega ne bil storil Julčku, postavil dečka na noge in zgrabil potem Pavla, ki je trmasto gledal izpod čela, češ, kaj mi pa more. — Sedaj pa, o boginja pedagogike, ki stojiš vzvišena na formalnih stopnjah, zatisni oči ali snemi vsaj naočnice, da ne boš videla, kaj da počenja tvoj svečenik! — Bogomir je imel namreč palico v roki.

Kako je že deklamoval novi učitelj, ko je nastopil službo? Da sramoti tepenje učitelja bolj nego učenca? da je rabil Kristus korobač samo za odrasle? Kam pa so izginila zdaj ta zlata pravila! Kam so se skrila pedagoška načela, kam moško prepričanje? Pričakovali smo, da ostane Bogomir pravi junak, magari mučenec svojih nazorov; a resnica, da mu je izpodbil tak zanikaren paglavec, kakor je bil Mrakov Pavel, tako hitro in uspešno mogočne stebre najmodernejšega vzgojeslovja, mora vznemiriti in pretresti vsakega dušeslovca. Človek ne bi mislil, kako slaba stvar da je človek. Najboljši se brani, se brani z naporom in zmaga, obličje z mrtvaškim potom zalito, šele takrat, kadar mu iztisne smrt zadnjo solzo iz oči; mi drugi pa se od poraza do poraza komaj sproti pobiramo, in dal Bog in sreča junaška, da ne bi obležali!

Bogomir se je očitvidno premalo ogibal bližnje priložnosti. Bližnja priložnost zanj je bila palica, in poleg svojih načel bi je on nikdar ne smel vzeti v roke; zakaj palica sama vleče paglavca nase. Tako se je zgodilo, da je pozabil mladenič na sebe, na svoje dostojanstvo in svoja načela in tepel Pavla, da je bilo veselje gledati.

Pavel se je držal od kraja potuhnjeno in ni črnil, češ, najbrž ne bo sile. Bogomir pa je bil sovražnik vsakega polovičarstva in ni utrgal nikomur zaslužka. Tedaj pa se je naveličal Pavel in zatulil na glas; zakaj v srce se mu je zasmilil del telesa, ki je bil pri vsej tej zadevi pravzaprav nedolžen.

Kakor bi bil zvršil dobro delo, tako je bilo pri srcu Bogomiru, ko je prijel potem Julčka za roko, ga pomiril in peljal domov.

„Kaj pa mu je, da je tako bled!“ se je prestrašil oče in vzela sina v naročje. „In ves se tresesh. Kaj pa ti je? Povej!“

„Hudobna šala,“ je razlagal Bogomir. „Neki pobalin je bil naščuval psa, ki je nekoliko prestrašil Julčka. Oh, Julček, saj bi ti ne bil storil nič sultan, ki te pozna.“

„Jaz sem se tako ustrašil,“ se je nasmehnil Julček in se stisnil k očetu. „Gospod učitelj je potem pretepel Pavla.“ Tedaj pa je vzkipele oči in se zagrozil, da pretepe hudobneža tudi on, kakor hitro ga dobi v pest, in da bo ustrelil sultana, kadar se prikaže na dvorišče.

Pavel je bil pritulil domov s tako ihto, da ni mogel dolgo nič govoriti, nič povedati. Kolena so se mu šibila, in z obema rokama se je držal za boleči del svojega telesa; stokal in vzdihoval pa je tako turobno, zdaj tiše, zdaj glasneje, zdaj niže, zdaj više, da se je smilil naposled celo sestri Julki, ki mu je sicer iz tehtnih razlogov rada privoščila kakšno kazen. Po dolgem izpraševanju, ko se je bil nastokal deček, se je zvedelo, da ga je bil pretepel novi učitelj. To pa je izbilo sodu veho in čepinec, in jeza, ki je že vrela zadnje dni, je bruhnala na dan.

„Ruto, ruto! Kje je moja ruta!“ je vpila Mrakovka. „Pomagaj mi obleči kočemajko! Precej k zdravniku, ki mora spisati izpričevalo! Mojih otrok ne bo pretepal nihče, najmanj kak lačen učitelj. — Ti pa piši, piši pritožbo!“ Vlekla je Pavla k zdravniku in tožila tam, zasopla od hitre hoje in notranje razburjenosti, v pretrganih besedah krivico, ki se je bila storila njenemu otroku, njenemu nedolžnemu otroku. Pavel, ki je poznal sebe nekoliko bolje, se je držal poleg nje kakor kak polomljen greh.

Dr. Poljak je bil v precejšnji zadregi. Ker ni hotel škodovati Bogomiru, je začel pogovarjati mater in sina, češ, da ni hudega nič, da preide v par dneh bolečina in spomin, da bo govoril on sam z učiteljem in mu povedal, kar mu gre.

„Gospod doktor,“ je dejala žena, „jaz Vas prosim izpričevala. Vse drugo je moja stvar. Fant ne more sedeti, ne stati, in če se ne potegne zanj mati, kdo se bo? Ta učitelj ni učitelj, ampak birič.“

Zdravnik je moral izpričati pismeno, naj si je še tako blažil izjavo, da se res pozna Pavlu, da se ni šalil Bogomir.

Doma pa je pisal oče Mrak z okorno desnico pritožbo v treh izvodih, na krajni, okrajni in deželni šolski svet; pisal bi bil, razjarjen nad neslišanim postopanjem, tudi na ministrstvo, ako bi mu bil znan naslov; tolažil pa se je z nado, da spravi novi poslanec, ko bo izvoljen, zadevo pred državni zbor. Ko pa je prinesla mati zdravniško izpričevalo, je

hitro oblekel suktnjo, vzel klobuk in palico in hajdi v sodišče, preden se razkadi jeza.

A bilo je že pozno; na potu je srečal adjunkta, ki je spremljal gospo in gospodično lekarnarjevo, in ga takoj ustavil. Kaj se je brigal on za ženski! V moških besedah mu je začel pripovedovati, kam da je namenjen.

„Razžaljenje časti?“ je vprašal adjunkt in se spogledal s spremljevalkama.

„Ne, telesna poškodba.“

„Saprament! Kdo pa je poškodovan?“

„Moj sin. Učitelj Janež ga je pretepel.“ Adjunkt Bregar je nekoliko pomislil in pogledal možu v oči.

„Pavel je najbrž krvavo zaslužil svojo kazen,“ je dejal. — Na to razlago pa je odgovoril mož tako ostro, da je izzval še ostrejšo zavrnitev in nujno prošnjo gospoda adjunkta, da naj ga pusti na miru zunaj urada, ko ve, kdaj da so uradne ure. To ravnanje zopet se je zdelo Mraku tako brezobzirno, da je pikro ciknil na vzajemno denarno razmerje. Gospa in gospodična sta se hitro poslovili, da ne bi motili zaupnega razgovora.

Moža sta si v kratkih, jedrnatih besedah dopovedala, kar jima je bilo na srcu. Doma pa sta si tožila Mraka, da drže škrici vsi skup, vsi proti kmetu, in da morda sodnik še sprejel ne bo tožbe proti učitelju.

„Če jo pa spišem, jo mora sprejeti,“ je dejal mož in udaril ob mizo.

Srdito je škripalo pero po papirju, ko se je hudoval nevajeni pisalec nad učiteljem, nad adjunktom in celo nad Pavlom zato, ker je bil tepen in mu nakopal te sitnosti. Pisanje je nadležen posel celo pisateljem.

Da je pa povedala in opisala lekarnarjeva gospa soprogu zanimivi razpor med Mrakom in adjunktom, ni treba praviti. Gospa je bistroumno izvajala naravne posledice, in gospod, ki je izprevidel, da so soproginе besede uvaževanja vredne, je prestregel še tisti večer dr. Bregarja in ga izpovedal tako ljubeznjivo in tako obzirno, da se je zdelo obema, da izkažeta drug drugemu uslugo, če konvertirata dolg in izplačata Mraka.

Julček pa se ni mogel pomiriti. Ko se je stemnilo, si ni upal ne sam stopiti iz hiše, ne sam ostati v sobi. Plah je lazil za očetom ali za Danico, pogledoval skoz okna v temo in se stresel, kadar je kaj zaropotalo v veži, in povpraševal, kaj da je. Oče, ki se je norčeval z njegovim strahom, ga je spravljal spat.

„Jaz ne grem, tako me je groza,“ je šepetal deček.

„Ernest pojde s teboj in ostane pri tvoji postelji.“

V postelji je Julček hitro zatisnil oči; a ko se je vzdignil Ernest, da bi odšel po prstih iz spalnice, je pogledal prestrašen, ga zgrabil za roko in ga zadržal. Potem je zopet zadremal, zamežal napol, se zgenil zdajpazdaj in poškripal z zobmi.

„Prav nemirno spi,“ je dejal Ernest, ko je prepuštil svoje mesto pri postelji očetu. Zopet se je zdramil Julček, a ko je zagledal očeta poleg sebe, se mu je nasmehljaj, ga prijel za roko in jo poljubil. Pomirjen je zaspal sin v očetovih rokah. Ni pa še bil zaspal Berus, ko se je začel Julček zopet premetavati, stokati, govoriti pretrgoma, nerazločno, kakor v sili in stiski, in škripati pomalem z zobmi. Oče ga je miril in se tolažil sam, da preide polagoma nemirnost in razdraženost, posledica strahu. Naenkrat pa zavpije otrok: „Pomagajte! Sultan me bo, sultan, zdaj-le me bo.“ Oče je skočil k postelji, ga objel in dramil in tresel, da je on pri njem, da ni sultana nikjer; toda Julček se ni dal pomiriti. „Tukaj-le je; zdaj-le me bo,“ je vpil in zavijal oči, počen in trepetajoč, z groznim strahom na obrazu, potlej je zakričal preleteče, tako čudno, da so se zježili lasje očetu, in vtihnili v omedlevici. Berus je sklical hlapca, ki je tekkel po zdravniku. Dr. Poljak je takoj spoznal, da so prizadeti možgani, in težko mu je bilo tolažiti očeta, ki je prosil s solzami v očeh, da naj se usmili, da naj pomaga. Vse se je trudilo, da bi ohranilo drago življenje. Megličevka je nesla zgodaj zjutraj za maše, vsa družina je šla v cerkev in gospodar se je obljuboval na božja pota in molil za sina tako goreče kakor morebiti nikoli še za sebe. Pozabljeno je bilo sovraštvo in jeza, in le strah in skrb za ljubega sina sta polnila srce očetu. Julček se ni zavedel ves dan. Sosedje so hodili povpraševati, kako da mu je, in vsa vas je šepetala pomenljivo in zaupljivo, ko se je majala Berusova hiša.

Smrt pa je huda demokratinja; v tolažbo siromakom iztrga bogatino iz rok čašo veselja in uživanja in reveža reši nadlog, kadar se ji zdi, celo proti njegovi volji. Preden sta pretekla dva dneva, je ležal Julček kakor droben, bled angelček, pokrit s cveticami in zelenjem, na mrtvaškem odru.

Oče je obupaval v onemogli žalosti. Zaprl se je v sobo, da ni videl ljudi, ki so tihi hodili kropiti v tiho hišo.

Kako sta se spenjala po odru hace in murče in cvilila in mahala z repom in skakala na stol in gledala po strani mrlička, ki se jima ni oglasil in ju ni pogladil več!

Žalostinko so godli Bogomirovi godci Julčku za odhodnjo, sošolci so mu zapeli ob grobu za slovo, in sam se je vračal Berus domov in si brisal oči in se zopet zaprl v sobo. Še nikdar se mu ni videla hiša tako velika, tako prostorna in prazna.

Ta Berusova nesreča je Mrakove hudo pretresla in pobila. Takoj, ko so slišali, kako nevarno je zbolel Julček, so slutili, da bo obdolžil stric Pavla, in grozno so se jezili na svojega paglavca. Tožb in pritožb sicer niso umeknili, ker jim je branil moški ponos, tudi Pavla še niso pustili v šolo, češ, da je preveč raztepen, a doma ga je pretepla mati še enkrat, in fant ni čutil posebne razlike med materino in učiteljevo roko. Od strani so poizvedovali, kako se počuti Julček, in k zdravniku so pošiljali vprašati, ker so se bali Berusa. Proti znancem in prijateljem pa so zagovarjali svojega otroka, da še ni prizadel nikomur nobene krrvice, nikoli nič premeknil; nagajali seveda so si otroci vedno in se dražili za šalo in se bodo; in sultan, kako je dobrodušen! zalaja pač, ker ne zna govoriti, ne stori pa nikomur nič; ampak saj ni zbolel Julček zaradi tega strahu; psov je vendar vaje, ker imajo dva doma; toda zdrav še ni bil nikoli, zdrav, in če ga je prišlo zdaj nekoliko huje, mu gotovo kmalu zopet odleže z božjo pomočjo. In res so želeli vsi iz srca, da bi odleglo Julčku, kakor če bi bili slutili, da postane njegova smrt velika nesreča zanje.

Toda ni se jim izpolnila srčna želja. Za dvajset kron venec z genljivim napisom so naročili brzobjavno v Ljubljani, da bi izkazali svoje sožalje, in žalno obleko je morala urezati neutegoma šivilja Julki, ki je potem sama nesla krasni venec Berusovim. Toda stric je zgrabil venec in ga vrgel po cesti. „Vi ste ga umorili,“ je zakričal; „pustite vsaj mrtvega pri miru!“ Jokaje je pobrala deklica nesrečni venec in ga prinesla nazaj domov. Materi je vzkipela jeza, da si upa kdo nje imenovati morilce; toda oče, ki ga je bil prestrašil izbruh neizprosnega sovraštva, je miril, da je treba stvar trezno premisliti; zakaj preneljili da so se že zadosti.

„Kaj pa, če zatoži on našega Pavla?“ je pripomnila mati.

„Potem bomo tožili tudi mi,“ je dejal mož, ki se je že kesal, da je tožil učitelja; in če bi bil stopil takrat predenj Bogomir in mu podal roko, bi bil Mrak hvaležen preklical vse, kar je bil pisal proti njemu, in potrdil zopet pismeno, da je Bogomir najboljši učitelj tega sveta; kesal se je pa še bolj, da se je razprl z adjunktom, ki mu je sicer poplačal ves dolg, a tudi izpeljal iz gostilnice vso družbo.

„Kdo mu je posodil?“ je ugibala žena.

„Oh, kdo! Lekarnar,“ je dejala Julka, ki ji je segala stvar do srca. „Vse goste bomo odgnali.“

In res je potegnili vsa boljša družba z Bregarjem in Bogomirom in se na žalost Mrakove hiše preselila k Berusu.

„Kam se Vam tako mudi, gospod doktor?“ je zadrževala gostilničarka po večerji dr. Osata.

„Moram iti, gospa,“ se je poslavljaj Osat, „k Berusu. Stvar se zapleta jako zanimivo. Adjunkt je stavil z davkarjem, da bo še ta predpust poroka. Bogomir, ki je zdaj stalen gost, se je sicer tudi začel zanimati; a ne pride prav v poštev; zakaj Danica, ki je prijazna z vsemi in domača z nikomer, zna ceniti denar. Berus pa se bo oženil najbrž iz same jeze. Prej ga je zadrževal Julček; zdaj ni tega zadržka več. Toda to je moje zasebno mnenje in naj ostane med nami!“

Mrakovi si niso upali pokazati nobene nejevolje, ker so se čutili zadolžene pri Berusu; tiho so se tolažili z nado, da bo Julčkova smrt zadržala ženitev in da se med tem časom zopet sprijaznijo s sorodnikom, in naj bi se bilo treba še tako ponižati.

Bogomir, ki je hodil zdaj kosit in večerjat k Berusu, se je moral pohvaliti s hrano in s ceno. Gospodarju namreč, ki se ni nikdar učil vzgojeslovja in nikdar pohajal roditeljskih večerov, je tako ugačalo Bogomirovo protipedagoško ravnanje, da je namignil Danici, da naj mu računi za tri goldinarje na mesec manj; toliko da bo dodajal on. Danica je morala seveda molčati; molčal je pa tudi Bogomir, ki si je razlagal to ljubeznivo obzirnost jako samoljubno. Hvaležno ganjen je vprašal, ko je bil sam, brhko gospodinjo, če nima vendar izgube z njim.

„O nič,“ je dejala resno, „bodite brez vseh skrbi!“ Z velikim zadovoljstvom je premišljeval mladi gost ta priboljšek in vzrok in povod, in naj je obrnil stvar, na katero stran je hotel, zdela se mu je tako laskava, da bi bila Danica huda, če bi bila ugenila njegove misli.

Črez par dni pa je bil poklican učitelj v sodišče, kjer je plačal pet kron zaradi svojega prestopka, ki se ga ni kar nič kesal, prepričan, da bi storil v istem slučaju zopet isto. Kaplan Janez se mu je pomenljivo namuzal in menil, da je prišel nekoliko navzkriž s svojimi načeli. „Kaj ne, izjema, ki potrjuje pravilo?“

„Da morejo biti učenci tudi hudobni,“ se je smejal Bogomir, „tega ni pomislil moj sistem.“

„Nič se ne boj! Šiba o pravem času je otela marsikoga pogube.“

Pritožbe pa so hodile medtem svojo pot, in kmalu je preiskoval nadučitelj, v koliki meri da se je bil pregrešil Bogomir. Zagovarjal se je krivec trmasto, užaljen in nejevoljen. „Da bi le že došel ukor!“ si je mislil. „Ali pa naj me premesté! Kakor sem prišel, tako pojdem. Hvala Bogu, da nisem še oženjen!“

To so bile seveda prazne misli. Mladi ljudje že govore toliko brez premisleka, ne da bi se zavedali pomena in posledic svojih besedi; koliko več

pa se jim rodi nepremišljenih misli! Besedo si namreč ogleda pameten poslušalec na lice in na robe, preden jo vzame za gotovino in spravi v promet; pri mislih se pogreša ta prigled; zatorej se tudi misli vse vprek, budalosti brez vsake realne podlage, na veliko škodo; zakaj krive besede preslepe semtertja druge ljudi, krive misli vselej nas same.

Bogomir da bi bil rad šel iz Podloma? Kaj še! Največja nesreča bi se mu bila to zdela. On da bi bil komu hvaležen, da ni še oženjen? — Zakaj pa je pazil ljubosumen na vsak pogled, na vsako besedo gospodinje Danice; zakaj si je izmišljal vedno novih razlogov, zakaj da je nemožno in popolnoma izključeno, da bi vzela Danica Berusa! — Zaradi tega je bil tudi veselo iznenaden naš mladenič, ko ni dobil od šolskega oblastva nobenega ukora, samo nekako navodilo, glasom katerega je seveda telesna kazen vobče in sploh prepovedana, vendar pa se z ozirom na posebne okoliščine, na razburjenost in neizkušenos mladega učitelja za sedaj ne izreče ukor, pač pa nada, da bode Bogomir pod spretnim vodstvom gospoda nadučitelja, ki se popolnoma zaveda vzvišenega cilja šolske vzgoje, postopal zanaprej v zmislu pedagoških načel in dobro premišljenih naredb visoke učne uprave.

Tako se je izkazalo, da je bil Bogomirov strah prazen in odveč sentimentalna vdanost, ki bi se najrajši raztopila sama v svojih solzah.

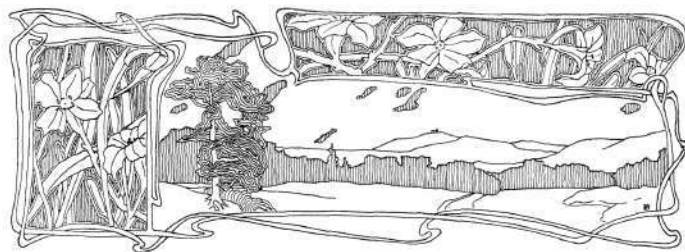
Nič manj žalosten ni razmišljal Konrad splošnih razmer. Malenkostna nasprotja, osebna sovraštva so bila skrhala vso disciplino v Podlomu, in Konrad, ki ga sedaj nihče ni potreboval, nihče pogrešal, je bil izgubil mnogo stare cene. „Tak narod,“ si je dejal trpko, „mene niti vreden ni. Kako češčen bi bil jaz povsod drugod; kako dobro bi se mi godilo! — Toda naj bode! Jaz ostanem zvest; morda

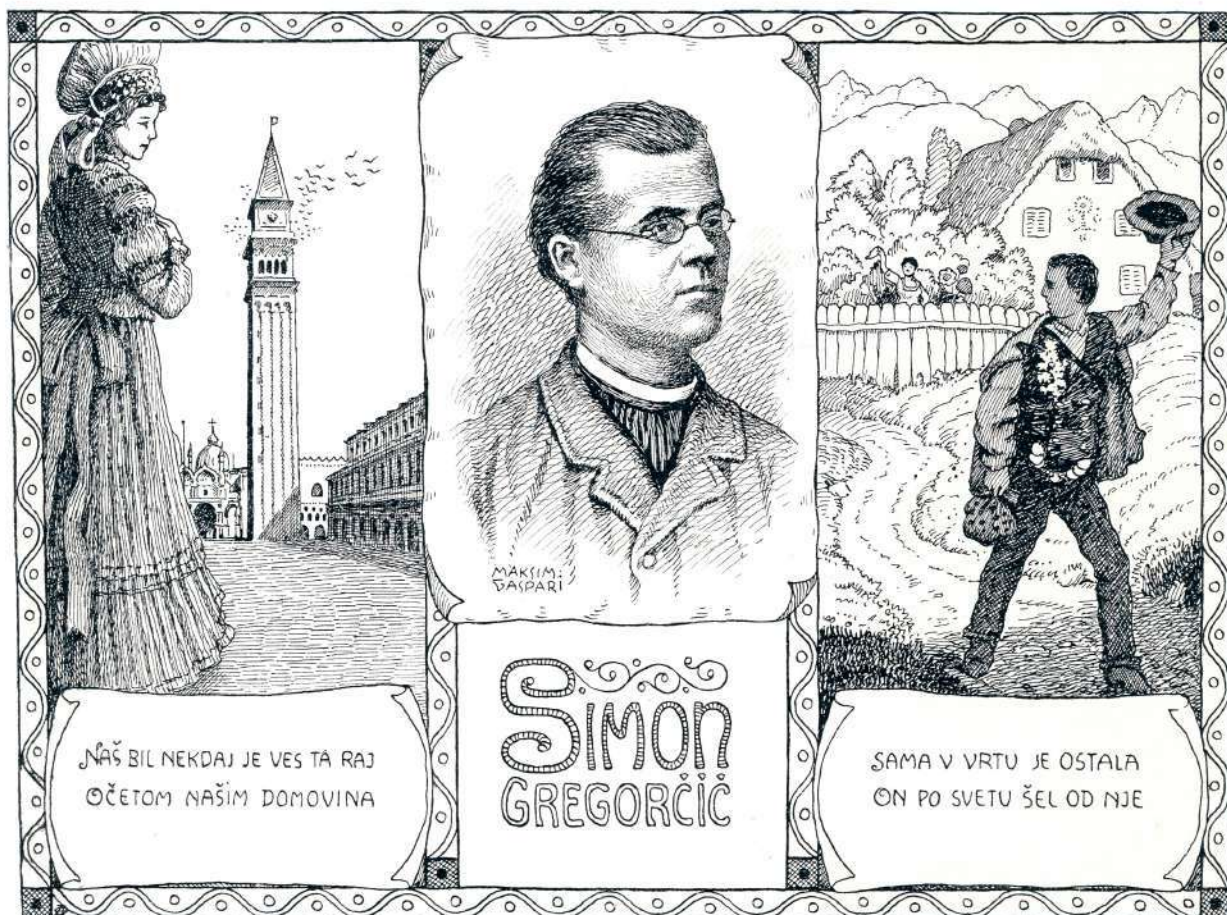
se vendar enkrat odpro oči domovini, da spozna svojo krivico in svoj dolg . . . Da bi hotela le nekoliko tega dolga poplačati v gotovini! — Koliko sem storil jaz za Podlom, in kaj stori Podlom za mene!“ Inako se mu je storilo, ko je videl, da se obrača vse drugač, nego si je bil on mislil. — Prepričan namreč, da je domovina moralno zavezana zanj in za njegove potrebe skrbeti, ji je tudi prepuščal drage volje to skrb; izgovarjal in pridržaval si je k večjemu pravico kritike. Zdaj pa so zabavljali drugi; on pa naj bi skrbel, kakor je opominjala sestra, sam, da postane koristen ud človeške družbe. Kakor če bi bil sedaj škodljiv! — Užaljen niti piti ni hotel več pri Berusu, ampak k Mraku je zahajal, kjer so ga sprejemali prijazno, ker so se nadejali, da bo kaj povedal. A kaj se je brigal Konrad za budalosti, ki so zanimale Mrakove! In ko ga je nekoč naravnost vprašala Julka, če bo res vzela sestra Berusa, je odgovoril slabovoljen: „Jaz nič ne vem in tudi ne verjamem, ker se mi zdi preneumna.“

Mrakovi niso ne pritrdili, ne ugovarjali. Zakaj skrbi polne misli so se jim obračale na drugo stran. Berusov lovski tovariš Racman namreč jih je bil vznemiril, ko je pripovedoval, da živi Berus kar zaprt v svoji sobi, da ne govori z nikomer, se ne briga ne za pse, ne za zajce in ne pije skoraj nič.

„To je slabo znamenje,“ je dejal mož, „verjemite meni! Človeška narava je takšna, da ne pripušča naglih izprememb; polagoma se mora preongaviti, če je že treba. Najboljše pa je, če ostanemo, kakor smo se privadili. Tak hrust kakor Berus mora piti; kdor mu vzame pijačo, ga umori. No in vidite! Prej se je redil, da se je bilo bati, da ga zalije mast; zdaj je shujšal, da ga je sama kost in koža. Končala ga bo žeja, in hujše smrti ni.“

(Dalje.)

Rodoljubje na deželi.

Povest. — Spisal dr. Fr Detela.

(Dalje.)

VII.

Hace in murče sta dremala pred vrati Berusove sobe in čakala, kdaj da se odpro. Kadar sta začula gospodarjev korak, sta leno vzdignila oči, zmignila z repom, vstajala počasi, se zlecala, naveličana takšnega pasjega življenja, in zopet legla in zadremala; soba se ni odprla, gospodarja ni bilo. Kakor bi bil odmrli vsemu svetu, tako je hodil Berus s sklonjeno glavo, posedal, kadil, potrt, brez jasnih misli. Julčkovih igrač je imel polno mizo, in kadar je sedel, jih je ogledoval in razstavljal nežno in rahlo, da bi se mu smejal, kdor bi ne vedel, kako mu je pri srcu, kdor bi ne videl, kako stiska mož oči, da bi zatrl vsiljive solze. Cel teden ni govoril z nikomur in ni zapustil hiše, kjer si ga nihče ni upal ugovoriti. Nekega ranejšega jutra pa, ko so drugi še spali, se je odpravil na mali grob, kjer so gnili sveži vencji z zamazanimi

napisi. Vrnil se je na videz miren; poznala se mu je žalost; jeze, ki so se je domači in Mrakovi tako bali, ni kazal obraz. Opoldne je prisedel k Bogomiru in se začel z njim prijazno razgovarjati o gospodarstvu, o šoli, o vremenu; sinka Julčka nista vzela v misel. Ko so bili pa odšli gostje, je podaril Ernestu Julčkovo uro, Anici vse njegove igrače in namignil Danici, da je pripravljen posoditi večjo vsoto Konradu, da bi izvršil šolanje. Zahvalila se mu je, češ, da tudi ona že lahko pomaga bratu, kadar odide.

Da je bila Megličeva družina navdušena za blagega moža, je naravno. Mati je bila srečna, ker se ji je zdelo, da razume njegovo darežljivost, in čakala je hrepeneče, kdaj da zasnubi njeno hčerko, in Konrad se je zadovoljen jezil, da je sestra ali tako nerodna ali tako samopašna, da misli samo nase.

„Velik čas bo našel majhne ljudi,“ je dejal večkrat pomenljivo; pri večerji je deklamoval s finim

zanosom in izrazitim poudarkom Prešernovo „Zarjavelo devico“ in zavračeval temeljito nespoštljivo ugovarjanje sestre Danice, da bi Prešernova slava ne bila nič manjša, če bi tudi ne bil zložil te pesmi. „Tako tarna samica, ki nima pod milim Bogom nič dela,“ je dejala sestra. „Mi, dragi bratec, pa moramo uveljaviti pravilo sv. Pavla, da kdor ne dela, naj tudi ne je, in odpraviti vse nepotrebne izjeme.“

S to mirnostjo pa je le prikriovala Danica burni nemir svojega srca in zadrego, v katero so jo spravljale Berusove dobrote in usluge. A čimbolj je skrivala svoj strah in svoje slutnje, tembolj so jo težile in begale.

Še bolj pa so se razburili Mrakovi, ko so zapazili, da nosi stara Megličevka obleko rajne Berusove soproge, in bridko so potožili dr. Osatu, da nekaterim ljudem ni sveta nobena reč, noben spomin. „To ni lepo in ni lepo, naj reče kdo, kar hoče,“ je dejala Mrakovka.

„Lepo ali ne lepo; nekaj gotovo pomeni,“ je menil Osat in ji bistro pogledal v sive oči.

Kaj da pomeni, tega tudi Osat ni vedel, a s pomenljivim molčanjem je branil videz, da ve. Toda kakor ne zadostuje resnemu človeku videz dobrote ali videz modrosti, tako je izkušal tudi Osat priti tej zadevi do dna, brez ozira na Mrake, ki so samo opazovali, z nekako slastno muko opazovali, kako da se bliža nevarnost, a se zavedali, da je ne morejo preprečiti.

Osat pa je poiskal večerno družbo pri Berusu; in ko je ostal za mizo sam z adjunktom in davkarjem, je začel skrivnostno razkladati, da nosi Megličevka že obleke rajne Berusovke.

Hladna ravnodušnost, s katero sta sprejela sopivca važno novico, je zbolela Osata, po pravici, ker je bila grdo hlinjena. Zbudila je namreč novica začudenje obema gospodoma, hkrati pa in še bolj hudobne misli in zloben naklep. Mesto primerne zavzemanja sta si stisnila oba pod mizo roko, zmignila z rameni in z žaljivo topostjo zrla predse. Po dolgem molku je dejal adjunkt, da ni to nič čudnega, ko je vendar zadeva že tako daleč in vse že takorekoč dogovorjeno.

„Torej res?“

„Če bi res ne bilo, pa šteklati ni treba, pravijo naši kmetje,“ je potrdil davkar.

„Torej se je odločila kljub toliki razliki v letih?“

„Preklet hudič, kakšni razliki? On jih ima petdeset, ona pa najmanj svojih petinštirideset.“

„Danica, petinštirideset! Kaj Vam pride na misel, gopod davkar!“

„Kdo pa govori o Danici!“ je zavračal adjunkt. „O njeni materi govorimo, gospod doktor, o stari Megličevki.“

„Ah, tako!“ se je začudil Osat. „To mi je novo.“ „Novo in neverjetno, gospod doktor,“ je dejal adjunkt in pritisnil kazalec na usta, ker je vstopila Danica.

Osat je bil na jasnem; zakaj da nosi Megličevka tako lepo in tako starokrojno obleko, to je vedel zdaj vobče; rad bi bil pa zvedel še podrobnosti. A tovariša nista hotela govoriti, češ, da je stvar tajna, morebiti samo domnevanje, in da bi bil Berus hud, če bi se kaj raztrosilo med svet.

Drugega dne je že dokazoval Osat v zaupnem razgovoru Mrakovim, da je ta nova namera Berusova mnogo pametnejša, ker ni nobene razlike več, ne v letih, ne v izobrazbi, in štiri otroke mož kar priženi.

„Za božjo voljo!“ je vzdihnila Mrakovka, ko je bila sama s soprogom. „Kako hitro je pozabil Julčka! Prej je hotel skoprneti, zdaj že raja; včeraj sedmina, danes svatba. Vdovci so pa res vsi norci.“

„Če jemljejo vdove brez denarja, s toliko družino,“ je dodal pohlevno Mrak.

„Ah, kaj vdove! Za nas je vse eno, ali vzame Berus staro ali mlado. Oh, ti nesreča! Ta ženitev bo moja smrt. Megličevi nam kopljejo živim jamo.“

„Saj niso Megličevi nič krivi,“ je zagovarjal nedolžne ljudi mož. „Nevest dobi Berus, kolikor hoče.“

„Ker so ženske vse neumne.“

Mrak je zmignil z rameni. Njemu se ni zdelo neumno, če hoče katera vzeti Berusa; in kakor si on nikoli ni štel v posebno modrost, da je dobil svojo ženo, tako tudi nje ni smatral za neumno zaradi tega, ker je vzela njega. Sploh je že presedalo njemu vse to razburjevanje, in najrajši bi se bil na lep način zopet sprijaznil z bratom, naj že vzame ta potem kogar hoče. Žena pa si je gnala vse bolj k srcu in nikakor se ni hotela vdati, dokler je brlelo količkaj upanja, da osramoti nakane zavistnih nasprotnikov. Naj se zgodi nesreča; a po njeni krivdi, tako da bi si ona mogla kaj očitati, se ne bo zgodila.

Megličeva vdova je bila dobrodušna ženska, ki ni ne želela, ne storila nikomur nič hudega. Goreče je ljubila vse svoje otroke in nad vse rada bi bila doživela, da postane Danica samostojna gospodinja na Berusovem domu. S premoženjem je pač kakor z zdravjem; kdor ga ima, se ga komaj zaveda; kdor ga nima, ga pogreši in zna ceniti; in Megličeva gospa ga je znala ceniti. Natihem je gojila v srcu prijetne nade; nazunaj je ostala ponižna, da ne bi zbudila zavisti, ki se vname huje proti siromaku nego proti bogatinu. Berač zavida beraču, pravi Homer, in pevec pevcu; naravno, oba živita ob milosti. Saj se je zamerila žena kljub vsej ponižnosti premnogim, ker jim je na prijazna vprašanja, kako in kaj, odgovarjala po pravici, da nič ne ve. „Ve že,“ so dejale ženske,

„toda povedati noče.“ Sovražnost Mrakovih je vendar njo manj bolela nego hčerko, ker si jo je razlagala ugodno in imela za nekako dobro znamenje; zato jo je tudi lažje vračala z ljubeznivostjo. Kadar jo je merila Mrakovka s strupenim pogledom in čakala njenega pozdrava, da bi ga prezrla, se ji je ona prijazno nasmehljala in poklonila, in to ni bila zgolj hinavščina; človek se večkrat sam ne zaveda prav svojih čuvstev.

Čudno pa je vznemirilo vdovo, ko jo pokliče Mrakovka nekega jutra skrivnostno k sebi in jo vpraša s tresočim glasom, zakaj da prizadeva ona takšno žalost njim, ki so ji storili že toliko dobrega.

„Kakšno žalost, gospa?“ je vprašala vdova. „Jaz Vas ne razumem.“

„Če ne razumete, Vam bom poslovenila. — Da se Berus ženi, to veste.“

„Jaz? — Nič.“

„To je hudo. Toda možu se ne zameri toliko, če je bedak; ampak Vi, Vi, ki ste v mojih letih in imate vse polno odraslih otrok, da ste Vi tako nespametni, da Vi še mislite na možiteve, to presega vse meje.“

„Kdo Vam je pa to natvezel, gospa?“

„Torej pamet, pamet, na stara leta!“ — Tedaj pa je posilil Megličevko smeh, da so ji zalile solze oči in ni mogla izpregovoriti dolgo nobene besede.

„Berus se bo krohotal dva dni, če mu to povem,“ se je smejala in krčevito sklepala roke.

„Ne, ni treba praviti, gospa,“ je branila ona, ko je bila nekoliko pomislila. „Naj ostane med nama. Saj jaz tudi nisem mogla verjeti te neumnosti. Toda saj veste: ljudje vse skvasijo, in siromak, kdor verjame. Posedite malo; bova pili kupico kuhanega vina.“

Mrakovka je bila na to stran potolažena in mirna. Sklenila je zopet in še trdneje, da se ne zmeni več za nobene besede, in oponesla možu, da toliko verjame Osatu.

„Adjunkt ga je potegnil ali pa davkar,“ je razlagal Mrak. „Midva se pa takoj prenačljiva. Ravnajva s pametjo!“

„Zdaj vsaj veva, pri čem da sva,“ je dejala ona. „Megličevka ne bo govorila; se ni treba bati. Da bi le Berus kaj pustil k sebi! Izkušaj ti zopet, da se sprijaznimo.“

Kakor pa je bil vznemiril dr. Osat s svojim poročilom Mrakove, tako je bil razveselil Radičevo gospo. Še tisti dan je ustavila Berusa na cesti, mu izrazila najprej še enkrat svoje sožalje in pohvalila potem njegov sklep, da ne ostane samec.

Berus jo je pogledal začuden: „Prej, gospa, ste me karali; zdaj me pa hvalite?“

„Seveda, gospod Berus. Prej nisem vedela, kako pametno, da ste izbirali. Torej čestitam prav iz srca. Takšna nevesta je za Vaša leta.“

„Kakšna pa vendar? Jaz bi jo rad poznal, vsaj preden jo vzamem.“

„O, Vi jo dobro poznate,“ mu je namežiknila in požugala s prstom.

„Ne, gospa. Če Vam rečem. Menda vendar niste Vi?“ je pomežknil in požugal s prstom tudi on, tako porogljivo, da se je hitro poslovila.

Doma pa se ni jezil Berus nič, ampak debelo smešno pripovedoval Megličevki in Danici, kako da se je zarotila gospa Radičeva, da mu ne bo dala miru, dokler se ne oženi.

Danici se je zdelo, da sluti pomen in namen takšnega govorjenja, in nekako osramočeno se je čutila, kadar jo je obšla misel, da ne bo mogla povrniti Berusovih dobrot tako, kakor morda on pričakuje. Mati pa ji je začela dajati dobre svete. „Preoblastna si,“ je dejala, „in nehvaležna našemu dobrotniku. Ali čakaš, da ti razdere nevoščljivost, kar ti je namenila sreča?“ Pripovedovala ji je, v kakšnem strahu da so bili Mrakovi, gotovo ne brez tehtnega razloga. Podobno je govoril brat Ernest. Od nje so pričakovali vsi sreče zase, pripravljeni, na njo zvrniti krivdo, če bi njim ne šlo po volji.

V čudnem nemiru so potekali Danici težki dnevi. Ogibala se je svojih ljudi, da ji ne bi prigovarjali, ogibala se Berusa, v strahu, da izpregovori odločilno besedo. Saj ni še vedela nobenega odgovora in tudi razmišljati ni hotela in ne sklepati o tako važni zadevi, kakor zameže neodločni ljudje, kadar jih zasači nevarnost.

A mežanje ne prepreči in ne zadrži nevarnosti, ki nas prestraši, nepripravljene, še huje. Vsa se je zgenila Danica, ko je začula, sama v sobi, pred vrati okorne korake. Umekniti se je bilo prepozno. Vstopil je Berus, sedel k mizi, si podprl glavo in izpregovoril z nekako čudnim, neznanim glasom, kakor sam v zadregi, da ji ima nekaj važnega povedati. Kri je izginila Danici iz lic, ko se je plaha obrnila in čakala. Mož je začel opisovati nebratovsko ravnanje brata in svakinje, ki sta plašila Julčka z mačeho, ko on še mislil ni na drugo ženitev; kako je zakrivil Pavel prezgodnjo smrt ubogega sina, kako gleda lakomnost iz vsega dejanja in nehanja. „Dedovati hočejo in moje smrti čakajo,“ je sklenil. „Jaz bom pa zmešal račun tej lakoti. — Najbolj se boje sorodniki, da se ne bi jaz zopet oženil; a jaz se bom nalašč, njim na jezo. In do tebe se obrnem najprej, Danica, ki si tudi trpela pod tem lakomnim strahom, in ti ponudim svojo roko. Da te bom imel rad in da se ti bo dobro godilo pri meni, na to ti dam moško besedo, kakor tudi, da se ne boš kesala po moji smrti. To sem ti hotel povedati; ti pa premisli in se odloči, kakor ti drago, brez vsake zamere! Ne pravi pa nikomur, kar sem ti povedal, kakor bom molčal jaz.“

Stisnil ji je roko in šel; ona pa je jecljala nekaj o hvaležnosti in čislanju in spoštovanju in bi mu bila najrajša poljubila roko in ga prosila, naj ne govori takih besedi, ampak ostane, kar ji je bil doslej, do-brotnik, varuh, oče.

Kakor osamelega potnika gladni volkovi, tako so obsle deklico burne skrbi, ki jih je bila s silo od-ganjala toliko časa. Dalje se ni mogla slepiti; odložiti se je dala pač še odločitev, mučno preudarjanje ne več. Vsak hip se je zamislila Danica kljub nujnemu delu, presliševala besede drugih, pozabljala svojih in iskala na vseh koncih in krajih izhoda iz stiske. Kakor verige so jo težile prejete dobrote in ovirale prosto pot, ki je držala na eno stran v nehvaležnost, na drugo v nesrečo. Dasi jo je obsipal gospodar z uslugami, vendar ji tudi najpohlevnejša želja še nikdar ni bila postavila pred oči takšnega ženina. Živeti za one, ki so ji bili pod solncem najdražji, to ji je bila postala sčasoma lahka dolžnost; zdaj jo je začela zopet težiti, huje, mučneje. Kakor v polusnu je pre-živela prve dni, iskala samote, strepetala, kadar jo je premotil znani glas, in pogovarjala v težkih mislih silnega upnika, ki jo je terjal za težki dolg.

„Kaj si tako bleda? Ali si bolna?“ je popraše-vala mati; in gostje so se ozirali sočutno in rado-vedno in sumljivo. To je čutila Danica; slutila je tajne misli in se sramovala kakor postavljena na raz-gled. Zdelo se ji je, da bi ji sklep, kakršen koli, ne prizadel toliko trpljenja, kolikor ji ga prizadeva oma-hovanje in preudarjanje; in vendar se ni mogla od-ločiti. Manj pa se je bala odbiti mogočnega snubca nego razžaliti blagega dobrotnika. On bi njej gotovo ne zameril ničesar; ona pa bi se kesala svoje pre-vzetnosti in nehvaležnosti, ki sprejema hkrati in po-zablja dobrote. Ali bi mogla še kaj vzeti iz roke, ki jo žaljivo zavrača, ker je nima za enakovredno? Kaj pa je ona, da se tako povzdiguje! Kdo pa še mara za njo razen njega, ki bi si lahko izbral bogato in lepo nevesto, a je vprašal najprej njo in dal njej na voljo, da postane brez truda, brez svojih zaslug prva gospodinja v vasi. Kolik ugled, koliko prilike pod-pirati svojce, in koliko prijetnejše deliti dobrote nego jih prejemati, vezati druge ljudi nase nego nositi tuje vezi! Kolika sladkost izvira samo iz zavesti, da se ni treba bati od dne do dne, da nam je zlobna za-vist vsakdanji kruh! Oh, težka borba za kruh, ko uravnava brezsrčni denar tako spretno socialne raz-mere, da ostane širokim plastem siromakov ravno toliko njih pridelka, da ne poginejo, ampak da znašajo naprej, kakor samo ob sebi umevno, v tuje shrambe sadove svojega truda, hvaležni za borno življenje gospodu denarju, ki ga proslavljajo, stoječ ponižno s klobuki v rokah, kadar jim leti izpod koles njegove kočije blato v obraz!

Vso moč, ves čar denarja je poznala Danica. In vendar je bila težka odločitev. Nepobitnim dokazom hladnega razuma se je upirala, ne da bi ji bilo treba navajati posebnih razlogov, gorka mladost. Srečen, kogar vleče srce na pot, ki jo kaže razum! Grozna pa je borba teh velesil, in ubogo življenje, ki je pustošita in razdirata in ne odjenjata, dokler ni uni-čena ena nasprotnica ali ne konča obupnega boja blede smrti.

V Danici se je vzdignila in pobunila vsa narava proti starikavemu razumu, ki je dotle samozadovoljen mirno vladal njeno življenje in se tudi zdaj nikakor ni hotel podati. Pogovarjal, opominjal, svaril je to-varišico, ki si je mašila ušesa, češ, da ni sreče zunaj človeka, ampak v zadovoljnem srcu, da prinese pač sreča denar, a ne denar sreče, ki je obračala pogled drugam in primerjala dobrega, priporočnega Berusa tako pristransko in tako prepričljivo z nekim drugim, da se ne ve, kaj bi se bilo zgodilo, če bi bil tudi Bogomir zaprl tisti čas uho razumu in poslušal Mra-kovo mamo. Oh, zakaj nima Bogomir denarja! si je mislila poluzavedno Danica. Odgovor je pač lehak. Bogomir dobi brez težave nevesto, če hoče, tudi denarno, če je pameten; ubogi Berus ne bi dobil brez denarja nobene. Danici, ki ni razumela te modre uravnave, je pretresala telesno zdravje duševna borba.

Dr. Osat je bil ogorčen, ko mu je očital adjunkt Bregar, zakaj da ga je on s staro obleko rajne Be-rusovke zavedel v najneumnejšo zmoto. „Sreča, da nisem še raztrosil oslarije,“ je dejal adjunkt, „in Vi bi bili krivi. — Nevesta je Danica.“

Drugi so pritrjevali in modrovali skrivnostno, da je tudi Berus ves izpremenjen in zamišljen in da se odteguje družbi.

„Lep je vendar zakonski stan,“ je vzdihnil adjunkt, ko je vstopila Danica, in milo pogledal Osata.

„E, gospod adjunkt,“ je dejal Osat, „vsakemu tudi ne prežene neumnih misli.“

„Ampak življenje podaljša, pravijo zdravniki,“ je pripomnila davkarjeva gospa.

„To se samo zakonskim tako zdi,“ je popravil soprog, „zgolj videz. — Prav pa je, da vzame bogat ženin revno nevesto in narobe, da se zravnavajo so-cialne razmere in ne leti denar na kup.“

Bogomir je molčal in se nasmehoval v zadregi zdaj sem, zdaj tja modrim besedam, ki so ga bolele, ker se mu je zdelo, da bole Danico. A ta jih niti razumela ni v mrzlični razburjenosti, ker se je pa ne-hote tudi nasmehnila njemu, je nekoliko pomislil mla-denič in začel obračati razgovor nase, kakor vsak slabovoljen človek. Zazdelo se mu je, da se nalašč, zaradi njega, govori tako brezobzirno o srčnih za-devah. Užaljen je zapustil družbo, in drugega večera so ga čakali zaman.

A mladim ljudem je hitro dolgčas. Tudi Bogomir ni mogel ostajati sam; pregnati si je moral neprijetna čuvstva, in na misel mu je prišla zopet Mrakova hiša in lepi večeri prvih časov. Bolela ga je sovražnost, ki je ni bil zakrivil sam, in hrepenel je po prijaznih obrazih. Premišljeval je ravno, ali naj bi se toliko ponižal, da bi storil prvi korak k sprjaznjenju, ko ga je srečala Julka. Srečno naključje! si je mislil Bogomir in pozdravil tako prijazno, da ga je ona ustavila in mu oponesla ljubeznivo, zakaj da nič ne pride v vas; ona da mu ima povedati toliko novega. Bogomir jo je moral spremiti, in Mrakovi so ga sprejeli tako prijazno ali pa še pristrčneje, nego če bi se ne bilo nič zgodilo med njimi. Kako radi bi mu bili tudi oni že zdavnaj prišli naproti, če bi jim ne bil šepetal ponos, da bi priznali s tem svojo krivdo! Mrakovka ga je takoj zopet vzela v svoje materinsko varstvo in mu potožila, koliko praznih govoric, da raztrosijo tiste večerne družbe, ki se brigajo za ves svet, samo za svoje zadeve ne; koliko razporov da nastane iz nepotrebnih besed, in kako da je gola laž, da se ženi Berus; drugi ga ženijo, ki imajo premalo svojih skrbi; on pa da še ne misli ne na tako neumnost; to da ve ona za gotovo. Gorlo so božale materinske besede Bogomira, ki mu ni bilo tolikanj do tega, da bi se oženil sam tja v en dan; samo da bi se Danica ne omožila s kom drugim, samo tega ne!

„Ampak našega dohtarja preveč vlečete pri Berusu,“ je dejal Mrak, ki je hotel počastiti ljubega gosta s posebno zaupljivostjo. „Enkrat mu natvezete, da bo vzel brat Danico, enkrat, da vzame Megličevko. To je vse skup pet krav za en groš. Siromak pa verjame vse in raznaša po hišah, da bi poštarici lahko zalegel za postiljona.“

Vstopil je dr. Osat, z mračnim čelom, nejevoljen. O čemer se je družba razgovarjala, to je on razmišljeval; kar so oni slutili, to je on vedel, namreč da so ga bili ničemurni mladiči res grdo potegnili. To pa zaboli moža, ki se ima za modrega, bolj ko navadnega človeka; zakaj pri njem je razdalja med vzvišenim in smešnim mnogo večja, tedaj padec po zakonu enakomerno pospešenega gibanja iz tolike višine hujši. A kaj padec sam ob sebi! Če pademo skrivaj, čutimo pač telesno bolečino; duh ostane miren; kdor pa pade javno, ne čuti tolikanj te bolečine, ker gre za čast, ampak najprej se ozre, če ni kdo videl, potem se hitro pobere in se zasmeje, kakor da bi se ne bilo nič zgodilo. Takšnega se je delal Osat, ko je izkušal popraviti, kar so bili zagrešili takorekoč drugi. Po spretnem ovinku je obrnil pogovor na Berusove zadeve, tako da sta Bogomira takoj pomenljivo sunila Mrak s kolenom, Mrakovka s komolcem. Dasi pa Osat ni bil zapazil tega sporazumevanja,

mu je bilo vendar ljubo, da se je začel mladi učitelj rajši zabavati z Julko. Takšnim mladim ljudem je namreč vsak razgovor med seboj zabava, ker iščejo in najdejo za vsako besedo kaj posebnega, kaj zanimivega in duhovitega, simbolizem nespametne mladosti, ki se ji zdi ves svet nekako neskončno namigavanje in cikanje na ljubezen.

Osata pa je jezilo, da nista hotela prav poprijeti stara dva Mraka. Kadar je obrnil on na levo, sta se ognila na desno in narobe. Čutil je Osat, da jima ni všeč govorjenje, in slutil, zakaj da ne. A zakaj ne bi on govoril resnice naravnost, brez ozira, ali je komu ljubo ali ne!

„Torej Berus se je vendar izpremisllil,“ je dejal moško, se naslonil nazaj na stol in otresel z mezinem pepel s smotke; „vzel bo vendar Danico.“

„To ni nič novega, gospod doktor,“ je zmignil Mrak hudobno z rameni. „To ve že vsa vas.“

„Jaz sem slišala,“ je pristavila gospodinja in pogledala nedolžno gostu v obraz, „ne vem pa ne, če je res, da sta šla k notarju pisma delat.“

„Prav ima,“ je dejal Mrak in iztočil Osatu vino v kozarec. „Še eno četrtniko, gospod doktor? — Za pijačo starina, za ženitev mladina!“

„Mi mu privoščimo vso srečo,“ je pripovedovala gospodinja. „Saj smo si najbližji sorodniki. Martin je tako dober, da zasluži takšno srečo.“

„Kot svakinja mi je najljubša Danica,“ je dejal Mrak in mignil s steklenico Julki, da naj prinese še eno četrtniko.

Osat je bil nekoliko osupel; zakaj kolikor je on poznal ljudi, in poznal jih je dobro, ni bilo pričakovati tolike dobrodušnosti. Iskal je razlogov nenavadnemu vedenju in se umiril slednjč z edino pametno mislijo, da sta se pač vdala dobra sorodnika, ko sta uvidela, da je vsak upor zaman; običajna človeška čednost.

Toliko hvale pa se še nikoli ni pelo Berusu kakor ta dan pri Mraku, kjer je bilo prav vse veselo in zadovoljno. Bogomir, ki se je čutil v družbi Daničini tako ponižnega, se je radoval, ko je govoril z Julko, svojega moškega ponosa; zdelo se mu je celo, da niso nezacelive njegove srčne rane. Osat je opazoval zadovoljen, da ni trpel njegov ugled nič. Mrakova dva pa sta se smejala v sporazumljivih mislih, da je Osata zopet kdo potegnil.

„Nobene besede verjeti temu človeku!“ je dejal Mrak, ko sta ostala z ženo sama. „Po mojih mislih brat še nikoli mislil ni na ženitev; ampak midva, midva sama bi mu bila kmalu vdehnila to neumnost. Zdaj se pa pisano gledamo. Da, da, pisana mama!“

„No, in kaj zdaj?“ je prekinila očitanje soproga.

„Sprjazniti se zopet, kakor sem rekel. Jutri greva oba k njemu. Ampak ti ne prodajaj svojih sitnosti, in če ne moreš lepo pogledati Danice, zameži! Tam

nisi še ti gospodinja. Potrpi! Nepotrpežljivost trga sama zelena jabolka.“

Drugega dne na vse zgodaj je potrgala Mrakovka, kar je bilo zelenja in cvetja po loncih, poslala še po smrečja in zvila velik venec. Sama ga je nesla potem na Julčkovo gomilo in si pritiskala gredeč bel robec zdaj na eno, zdaj na drugo oko. Osnadžila je mali grob, položila zeleni venec tako, da ga je moral videti, kdor je stopil na pokopališče, in odstokala, kako zapuščen da je njen ljubček. Doma je pripravljala med tem Julka torto za ubogega strica.

Proti poldnevu, ko je bilo pričakovati, da je Berus sam doma, sta nastopila oba Mraka s precej slabo vestjo težko pot, ki jo je bila že naznanila torta.

Naprej pa se človek res vsekdar ali preveč veseli ali preveč boji. Vsa bojazen se je razpršila dobrima sorodnikoma takoj po prvih besedah; tako prijazno in mirno ju je sprejel Berus. Kar govoriti ni pustil o nesporazumljenju prešlih dni, in kar kosali so se vsi trije, kdo bo lepše slavil bratovsko ljubezen in zvestobo in sočutje in sladko vez prijateljstva. Berus je zatrjeval, ganjen, zdaj sem, zdaj tja, kako ni mogel verjeti ljudem, ki so mu opravljali brata in svakinjo, češ, da komaj čakata njegove smrti.

„Oh, kako hudobni so ljudje!“ je vzdihnila žena.

„In da preganjata in črtita vidva zato mojo natakario, ker se bojita, da jo bom jaz vzel v zakon.“

„Oh, Martin, tega pa že ne,“ je zastokala zopet svakinja. Tako so se sprijaznili in veselili vzajemne ljubezni. Mrak je objemal brata Berusa, ko se je bil napil njegovega semičana, in Mrakovka se je jokala od veselja in hvalila Danico, kakšen zgled da je vsem gospodinjam, in da le škoda, da je ona prerevna, Berus pa nekoliko prestar, ker to bi bil zakonski par, kakor se spodobi.

Dolgo so ostali skupaj, zbrani v ljubezni. Ko so se pa razhajali s težkim trudom in mnogimi besedami in je stopila Danica iz kuhinje v vežo, jo je objela Mrakovka. — „Oh, daj, da te poljubim, moja Danica!“ je dejala in pritisnila mokra usta na blede lice in ji stisnila srebrno krono v roko: „To-le imej za moj spomin!“

Odšla sta, in kolikor težje so bile noge, toliko lažje jima je bilo postalo srce.

Berus pa se ni mogel več držati; sesedel se je na stolu, rdeč in zabuhel od smeha, ki ga je lomil in iskal duška. Začudena sta mu skočila v naročje hace in murče in ga hitela lizati po tolstem obrazu, potem pa, ko se je zakrohotal mož, da je pokal in škripal stol pod njim, sta odskočila prestrašena in začela lajati in ga obskakovati.

„Danica,“ je govoril pretrgoma med krohotom Berus, „ti bi ju bila morala slišati. Ravnotako rada imata mene kakor tebe. On bo starejšina, kadar bo poroka, ona pa teta. Oh, ti smeh, ti!“ (Dalje.)

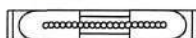
Jaz ljubim svojo dušno bol ...

Zložil Anton Medved.

Jaz ljubim svojo dušno bol
kot delež svoj od vekov dan,
kot tihi mrak, ki les in dol
ovija v mehke pajčolan.
Zvečer se ptica zgane kdaj
iz prvih sanj za hip samo —
in svetla rosa kane kdaj
z zibljive veje na zemljo ...

Jaz ljubim svojo dušno bol
izza minolih mladih let,
ko me je ljud bogat, ohol
preziral kot negodno smet.
Uhajal nisem mu na pot
in nisem ga na tihem klel,
v samotni sem se stisnil kot
in čudil se, zakaj je pel.

Jaz ljubim svojo dušno bol,
kot bi me dvigala nad svet,
in zdi se mi človeka pol,
kdor vedne radosti je vnet,
in zdi se mi, da nikdar ni
ugank življenja reševal,
kdor v sebi ni skoval moči,
ljubiti časih tudi — žal.

hipoteke! Preletel je Konrad v mislih vse hiše, kjer bi se dalo potrkati, in spoznal z bridkostjo, da tiste, ki bi hotele pomagati, ne bi mogle, one, ki bi mogle, pa ne bi hotele. Tako krivično je razdeljen denar na tem svetu. Droben žarek upanja mu je še sijal iz navdušenosti očeta Mraka. A kako hitro je ugasnil tudi ta!

Dobrotljiva narava, ki je oskrbela najslabšo stvarco v obrambo s čudovitim nagonom, je podelila krčmarjem nekaj fin čut, neko slutnjo, ki jih varuje škode. Kar nič še ni bil razkril Konrad v prijaznem razgovoru svojega srca, že se je oglasil krčmarski sluh in napotil Mraka, da je obrnil takoj drugam smer zabave. Začel je opisovati, brez vsake potrebe, brez zveze in uvoda, različne vrste pivcev, in kako da se robatih, ki zabavljajo čez jed in pijačo, kar nič ne boji. „Ampak kdor je tako-le sladak,“ je dejal, „komur je vse všeč, vino dobro in jed po ceni, tega sem takoj sit. Ali nima s čim plačati ali pa bo prosil na posodo.“

Konrad se je čudil finim slutnjam naših ljudi in opomnil, da je pil pri Berusu že boljše vino.

„Oh, kako se žrtvujejo za narod!“ je vzdihnil domov grede. „Nobenega groša ne dá, če mu ne nese goldinarja.“ Stiskale so se mu pesti, in ustnice so mrmrale razžaljive besede; zakaj zdelo se mu je, kakor da bi bil on domovina, ki so jo do golega oskubili brezsrčni izkoriščevalci. Še enkrat se je obrnil do Danice, jo prosil in rotil, navajal razlog za razlogom, vsak preišljen, utemeljen, neovržen; vse zaman.

„Za veselice nič,“ je dejala hladno. „Kadar pojdeš delat izpit, doboš podporo.“ Grozno! Ali je človek samo za izpite na tem svetu?

„Tako vračaš bratovsko ljubezen meni,“ je vzdihnil, „in trud materi, ki ti je preskrbela dobro službo! Sram te bodi!“

Razmišljena je poslušala sestra, ki je imela sama s seboj toliko opravka. Tekel je dan za dnevom, in ona se ni še odločila, ni vedela, kaj bi odgovorila. Nezavedno je pričakovala od Bog ve kod srečnega migljaja, rešilnega sveta v vedni razburjenosti, ko je zbudil vsak novi dan nemirne misli, ki so se prelivale z nočjo v nemirne sanje. Objemala je zvečer sestrico, kakor bi se hotela ločiti od nje, in poljubovala jo zjutraj, kakor bi se že dolgo ne bile videle. Zavest, da čaka Berus nestrpnost njene besede, da jo utegne zdajzdaj zopet in slednjič vprašati in da ona ne ve in ne ve odgovora, ji je krčilo ubogo srce. In zdaj naj poslušá Konrada! Njej je šlo za življenje, in on je govoril, kakšno obleko da bo nosila Milka. Sama milovanja vredna naj bi milovala njega! — In vendar je bil tudi Konrad milovanja vreden in potreben. Tudi on ni vedel, kaj

bi in kako bi; tudi on je begal okrog, in zdelo se mu je, kakor da bi bili prozorni postali njegovi žepi in zanimali ves svet. Tako čudno in sumljivo in žaljivo — zaupno ga je gledal, kdor ga je srečal.

V žalostne misli utopljen, je spremljal zvečer Milko od pevske vaje domov. Hodila sta počasi in po daljšem potu, da se še kaj pomenita.

„Tako razmišljeni ste nocoj,“ je dejala Milka in ga pogledala. „Kaj Vam je?“

„Nič posebnega,“ se je nasmehnil Konrad in molčal. Ona pa je veselo govorila o pevcih in pevkah in hvalila potrpežljivega Bogomira.

„Oh, če bi le toliko ne stale vse te prireditve!“ je vzdihnil mladenič.

„Oh, da, res,“ mu je pritrdila. „Prehitro se vrsté. Ljudje se bodo naveličali.“ Pogovor je zopet zastal. Nehote je prijel Konrad spremljevalko za roko. „Povejte vendar, kaj imate!“ ga je vprašala prijazno.

„Lažje bi povedal, česa da nimam,“ je dejal Konrad zamolklo. Odpraviteljica, ki ga ni razumela, mu je prigovarjala, da naj govori naravnost, ker mu rada ona pomore, kolikor je v njeni moči. Tedaj pa se je ujunačil mladenič, zlasti ker je bilo že temno in se ni videl njegov skrušeni obraz. Začel je razkrivati svoje rane, kako da pričakuje že dalje časa nekaj denarja in da je v silni zadregi zaradi tega izostanka, v dveh dneh pa gotovo rešen vsake stiske.

Grozno so vznemirile proseče besede mlado odpraviteljico, ki si je bila v svesti, da ne more ne pomagati, ne lepo se izgovoriti. Konrad pa ni videl prepadlega njenega obličja in prebledelih ustnic; silil je in prosil tako prisrčno in stiskal njeno roko, da se ni mogla več ustavljati, ne ugovarjati.

„Ali me počakate tukaj,“ je šepetala in vzdihnila vdano, „da prinesem iz pisarne? Ali pa stopite z menoj na dom!“

„Tukaj Vas počakam,“ je dejal Konrad razveseljen, „ker nočem, da bi vedela Vaša mama kaj o najinem razgovoru.“

Ni bilo treba dolgo stražiti pred hišo; kmalu je prihitela deklica zasopla in mu stisnila v roko bankovec.

„V dveh dneh Vam vrnem, a hvaležen Vam ostanem vse večne čase,“ je jecljal Konrad, ki bi jo bil poljubil v svoji navdušenosti, če bi ne bila zbežala. Potem pa je odkorakal ponosno k Mraku in tam je govoril stvarno, brez nepotrebne laskanja in hvalisanja, in plačal, kar je bil popil in pojedel, možko, s petdesetakom.

„A sem vendar dobil denar, Danica,“ je kazal doma sestri desetake. „Seveda, svoj rod ne pomaga rad.“

„Zdaj pa glej, kdaj da poplačaš dolg!“ ga je zavrnila.

„Moja skrb.“

Milka pa je ostala doma v groznem nemiru. Hodila je razburjena po pisarni in premišljevala, kaj se je bilo zgodilo, in se izkušala potolažiti in pomiriti z mislijo, da dobi že naslednjega dne svojo plačo in bo vrnila izposojeni uradni denar.

„Zakaj ne greš spat?“ jo je ogovorila mati iz postelje. „Pozno je že.“

„Ne morem še, mama, ne morem,“ je hitela, se vrgla na divan in si zakrila obraz. — A kmalu je zopet skočila pokoncu, si prižgala luč, odprla uradno knjigo, listala nekaj časa in jo zopet zaprla. „Oh, da bi bilo že jutri opoldne!“ je koprnela od bridkosti. „Nikdar več, nikdar več ne storim kaj takšnega.“ — Pogledala je na uro, ki se je nihala tako mučno počasi, tako porogljivo polagoma, tako žaljivo zložno. Jezila se je na Konrada in na sebe in na svojo slabost in se uverjala, da ni mogla ravnati drugače, ker vendar ni smela izdati sama svoje revščine mladenci, in da se izkaže kmalu ves njen strah prazen. — Ura je šla na enajst, in začul se je voz, ki je škripal po cesti. Zgenila se je Milka in skočila k oknu, če se ne pelje komisar. Počasi, kakor da bi jo nalašč plašila, so priškripala po vasi kola in škripala mimo pošte naprej. Prisiljeno se je nasmehnila odpraviteljica svoji boječnosti. „Spat pojdem,“ si je dejala in upihnila luč. „Tako preide najhitreje čas.“ Legla je, a zaspati ni mogla. Krč ji je stisnil srce, kakor bi jo hotel zadušiti; morala je zopet vstati. Zavila se je v ogrinjačo in slonela na divanu celo večnost, kakor se ji je zdelo, dasi ura še polnoči ni kazala. Stresla jo je mrzlica, ko ji je začela preplašena domišljija slikati grozne posledice njenega dejanja, kako pade v sramoto, izgubi sebi in materi vsakdanji kruh, naj si je tudi boren, in kakor živa pokopana bo živela do smrti. V nemiru in utrujenosti je zadremala; a prebudil jo je vsak udarec ure, vsako pokanje pohošja, da je plaho gledala po oknih, če se še ne dela dan. Neskončno dolga je bila noč, ker ji ni hotel nobene minute prikrajšati spanec, zaželjeni dobrotnik trpečemu človeku. Slednjič je zazvonil dan. Napravila se je skrbno in začela pospravljati po sobi, da se raztrese.

„Kaj pa počenjaš?“ se je začudila mati. „Ali je že dan?“

„Ne še. Le spi, mama! Jaz pojdem k prvi maši.“ Po prstih je šla iz stanovanja, zaprla oprezno vrata in se ozirala pod hladnim, temnim nebom po mirnem selu in vlekla na ušesa, če ni od nikoder slišati nobenega voza. Goreče je hotela moliti in prositi rešitve iz grozne stiske; a kolikorkrat je zbrala misli, jih je razgnal in razpršil na vse strani burni nemir.

Nepomirjena se je vrnila domov, kjer je mati pripravljala zajtrk.

„Čudno bleda si danes,“ jo je pozdravila mati in ji pogledala sočutno v oči, ki jih je umikala Milka. „Gotovo si se prehladila. Lezi malo v posteljo, da ti skuham čaja.“

„Ne, ne, mama. Spati nisem mogla,“ se je izgovarjala, „ker mi je tako težko pri srcu, kakor bi se bližala kakšna nesreča.“

„To je influenza. Le meni verjemi! Poslušaj me in lezi!“

A Milka je ni poslušala. Začela je nekaj računati in seštevati številke, ki so ji migljale pred očmi, izginjale in se zopet prikazovale. Hitro je še pogledala skozi okno po cesti na obe strani in začela pripravljati pošto. Vsakih pet minut se je ozrla na uro, ki je šla tiho kakor skrivnostna neustavna sila brez usmiljenja mirno svojo pot, kakor se nam bliža smrt.

Začeli so prihajati ljudje, ki so zahtevali to in ono in se čudili, če je Milka čez nekaj časa zopet vprašala tega in onega, česa da želi.

„Hvala Bogu! Še pol ure,“ si je oddehnila, zopet sama.

Po vasi doli pa je peljal v ličnem koleslju sam poštar Šepce gospoda v uradniški obleki s sabljo ob strani.

Strepetala je Milka, ko je začula ropot, in vsa kri ji je zginila z lic, ko je zagledala gospoda Šepca voz in na vozu komisarja. „Oh, moj Bog!“ je vzkliknila, bleda kakor zid, in skočila k materi v kuhinjo. „Mama, mama, komisar je prišel. Pomagaj, pomagaj! Meni manjka petdeset kron. Konradu sem jih posodila.“

„Oh, ubožica!“ se je prestrašila mati, ki je grozno razumela vso nesrečo in hitela iz hiše skozi spodnja vrata, da bi prinesla še o pravem času pomoči in rešitve ubogi hčerki.

Šepce je že vozil naprej proti Berusu; komisar si je pred vrati še zapenjal suknjo in popravljaval ovratnico; mati poštno odpraviteljico pa je tekla, kakor ji je veleval neki notranji glas, naravnost k dr. Osatu, v trdni nadi, da se ju on usmili.

Ni je varala nada; in ko je odhitela na dom z denarjem, je zapustil tudi Osat, prestrašen, svoje stanovanje in se obrnil proti sodišču, da bi se dogovorila s sodnikom, kako bi se dal pogovoriti, če bi bilo treba, poštni komisar in rešiti odpraviteljico.

Bliskoma pa se je raznesla po vasi novica, da ni vse v redu na pošti in da je omedlela odpraviteljica, ko je vstopil komisar. Splošno je bilo milovanje, ker so ljudje radi imeli gospodično, in marsikak samorašč modrijan je menil, da je denar hudič in da je boljše z gnojem imeti opravka, ker se manj prime. Šepce je pa razlagal Berusu vse nadloge in

težave pošarskega stanu in neizmerno odgovornost na vse strani.

„Stvar je taka, ljubi moj Berus,“ je dejal. „Komisar Wiemetall je strog in natančen kakor sam hudiman. Iztakne ti vsako malenkost. Da se pa pri tako neizmernem prometu semtertja pripeti kaj malega, ali je to čudno? Razumeš. Za odpraviteljico ni veliko upanja, naj ga prosi zanjo, kdor hoče. Služba je služba. Ampak razumeš? če nima komisar izmed tiste trume, ki čaka leta in leta na kakšno službo, nobene posebne priporočene, se bo dalo morda še govoriti ž njim; drugač pa ni milosti. Gospodična bo morala iti.“

Nad Danico pa je priletel obupan in razburjen brat Konrad.

„Jaz sem kriv,“ je kričal, „jaz sem kriv, da izgubi Milka službo. Jaz sem jo zavedel, da mi je posodila denar. Kaj hočem storiti, za božjo voljo! In ti si kriva, ker mi nisi hotela pomagati. Ti nisi imela srca za svojega brata. Tebi ostane na vesti vsa nesreča. Ti si neusmiljena, brezsrčna sestra, ti si pehnila s svojo sebičnostjo v pogubo mene in ubogo Milko.“

Dirjal je zopet iz hiše, po vasi, sam ni vedel kam. Toliko burnih čustev mu je razdevalo srce. Zdaj mu je prišla na misel svoja krivda, zdaj nesreča in sramota uboge žrtve. Hitel je proti potoku, da bi skočil, kakor se mu je nejasno dozdevalo, v globino. Toda, dokler je voda mrzla, so te vrste samomori redki; poleti je drugač, ko utone marsikak nesrečnik, ki je šel pač s tem namenom v vodo, a se potem zaman izkušal rešiti.

Konrad se je izpremisllil, ko je zagledal kalno valovje, in nekako proti volji se mu je ohladil vroči obup in potrti moški ponos.

Po cesti pa so prihajali uradniki s poštnim komisarjem in živahno obravnavali dnevni dogodek. Videti so bili slabe volje.

„Jako obžalujem,“ je dejal gospod Wiemetall v najvišji nemščini, „a pomagati se ne dá.“

„Potem pa kar pred porotnike in na vislice!“ je dejal pikro sodnik. „To bo utrdilo pravost nižjih slojev, ki si bodo mislili, kaj da se šele zgodi onim, ki poneverijo tisoče.“

„Pomirite se, gospod sodnik,“ se je branil komisar. „Ne bo treba ne porotnikov, ne vislic. Škoda je poravnana, in vse drugo se bo uredilo mirnim, disciplinarnim potom. Zapisnik je sestavljen in podpisan. — Gospoda, po opravi zabava! Jaz sem se ustavil pri Berusu. Če imate, gospodje, isto pot, mi bo družba dobro došla.“

„Jaz grem k Mraku,“ je dejal adjunkt.

„Jaz tudi,“ so pritegnili drugi in se začeli poslavljati.

Sam je šel komisar k Berusu, vsi drugi k Mraku. Tem je prihitel naproti Konrad, nesrečen, razburjen.

„Ali je kaj pomoči, gospodje, ali je kaj upanja?“ jih je ustavil. Oni pa so ga mrko gledali; nihče ni odgovoril, nihče odzdravil. „Oh, ves sem obupan,“ je ternal Konrad. „Torej nobene nade? Tudi zame ne? Meni ni več živeti. Jaz se ustrelim.“

„Preklet hudič,“ je dejal davkar, „poprej bi se bili.“

„Ali veste, kaj je zdaj vaša prekleta dolžnost, mladenič?“ je dejal Osat, namrščil čelo ter povzdignil obraz in glas, ki je rezal kakor v jeklo in granit globoko preišljene besede. „Kako boste popravili nesrečo, ki ste jo zakrivili s svojo lahkomišelnostjo? Kako, Vas vprašam, boste rešili nedolžno žrtvo svoje samopašnosti?“

Ta resni opomin je postavil samosvestnega mladeniča na mah iz samomornih višin na realna tla.

„To je moja stvar,“ je dejal, „gospodična Milka je moja nevesta, gospod doktor.“

„To vzamemo mi tukaj na znanje,“ je dejal rezko Osat. „Jaz Vam priskrbim pomočkov, da zvršite svoje šolanje. Ampak začnite enkrat učiti sebe, ko ste že toliko časa učili druge. Zadolžnico, ki mi jo boste podpisali, bom dal jaz gospodu sodniku, da jo raztrga na dan poroke. Ako pa ne ostanete mož beseda, mi boste povrnili glavnico z obrestmi.“

„In jaz Vas bom,“ je dejal adjunkt, „v tem slučaju lastnoročno vrgel iz vsake poštene družbe.“

„In jaz bom pomagal lastnoročno,“ je dejal davkar in potrdil besedo s krepkim medmetom.

Vsega potrtega je peljal Osat Konrada k Črnetovim, kjer sta našla mnogo žalosti, mnogo solza, a nobenega oponosa, kar je seglo mladeniču do srca in ga popolnoma razorožilo.

Med lepimi Osatovimi opomini namreč, ki jih je moral potrpežljivo poslušati vso pot, se je bil temeljito pripravil na vsak možen očitek. Kako more kdo njega dolžiti! Če bi bil on vedel ali tudi samo slutil, kako da stojé stvari, bi se bil kam drugam zatekel; toliko veljave ima še vedno.

Pripravljeno orožje je obrnil tedaj proti drugemu nasprotniku, preverjen, da je lakomne sestre skopuštvu edino zakrivilo vso nesrečo. Kako bi bilo njemu katerikrat padlo v glavo prositi na posodo ubogo odpraviteljico, če bi mu bila pomogla sestra! Tako nespameten vendar ni, da bi nadlegoval tujce, če bi se mogel količkaj zanesti na svojce.

„Kaj ne, zdaj si sita!“ je očital sestri doma, ko je spravljal skup svoje reči, da odrine še ta dan proti Dunaju; zakaj tla so gorela pod njim. „Zdaj je potolažena tvoja lakomnost, ko si spravila ob

kruh nedolžno revu. In vendar si dobro vedela iz svoje izkušnje, kako hudo je, če nima človek ne hrane, ne prenočišča; in tedve nimata sedaj ne stanovanja, ne kruha. Nas so se usmili dobri ljudje, ti se nisi usmilila sirot.“ Ni ji podal roke, ko se je odpeljal; tako ga je bilo prevzelo hrepenenje odložiti svoje breme na tuje rame.

In v polni teži je začutila to breme Danica. A pretresle je niso toliko besede bratove kolikor usoda Črnetovih. Kar je bila sama doživela, ji je sililo z novo močjo v spomin in ji stavilo pred oči mater, ki je vzgojila v pomanjkanju in pritrgovanju svojega otroka, in hčerko, ki se je trudila vso mladost, da si pribori košček kruha. In zdaj uničeno oboje življenje, po krivdi bratovi in morda nekoliko tudi po njeni! Zaman se je zagovarjala, da je ravnala po svoji vesti; ugovarjala je zavest, da bi bila gotovo pomagala bratu, ako bi bila slutila takšno nesrečo. Tudi njo je zadevala bratova krivda, bratova sramota. To so ji dokazovale objokane oči in potrto srce ljube matere, ko je objemala za slovo svojega sina. Tudi brat Ernest je molčal in temno gledal, in vsa zbegana je pogledovala Anica zdaj nesrečno mater, zdaj mračni obraz bratov in žalostno sestro. Vsa teža rodbinskih nadlog se je bila nagnila na ubogo Danico, pošibila njeno moč in zlomila ponos, ki je kljuboval toliko časa sovražnemu navalu.

Kar je zakrivila nekoliko morda sebičnost, je moralo popraviti zatajenje svoje osebnosti, udušenje samoljubnega čuvstva. Sklep je bil storjen, in Danica, ki se je bila odvadila premišljevat o slučajnih in možnih posledicah, kadar je kaj ukrenila, je počakala le še toliko časa, da so se ji posušile solze. Obrisala si je oči in poiskala Berusa.

Ta je sedel v svoji sobi in držal nogo gorko na mehki pručici. Začudil se je, ko je vstopila Danica, in slutil, da mu ima povedati nekaj važnega.

„Kaj bo dobrega, Danica?“ je vprašal prijazno, kolikor mu je pripustilo ščipanje v nogi. „Ali si že kaj ukrenila?“

„Da,“ je dejala tiho.

„No, in kako? Ne silim te nič. Prijatelja ostaneva tako ali tako.“

„Vzela Vas bom.“

„Prav,“ je dejal in ji podal roko. „Vikati me torej ni treba več.“

„Polagoma se bom privadila. Častila Vas bom pa vedno, ker ste tako dobri. Samo nekaj bi Vas prosila.“

„Kaj prosila!“ se je razjezil mož. „Ti ukaži! Temu se moraš že privaditi.“ Ona pa je začela govoriti o veliki nesreči Črnetovih, ki bodo najbrž kmalu brez strehe, in prosila, če bi smeli odpraviteljica in njena mati ostati pri njih, dokler bi se jima ne posrečilo dobiti drugega kruha.

„Ti si gospodinja,“ je dejal Berus. „Kar ukreneš ti, potrdim jaz znanprej.“ Pomenila sta se, kdaj da bi napravila poroko, ki naj bi se zvršila kar kmalu. „Jutri naj pride notar,“ je dejal mož, „ki bo naredil pisma za poroko in tudi oporoko. Ti boš razvidela ob svojem času, Danica, da bo prav za tebe.“

„Oh, ne govorite tako!“ ga je prekinila. „Saj Vam želim jaz dolgega in srečnega življenja kakor sama sebi.“

Berus ji je podaril zlatnino in srebrnino svoje prve žene. Oh, kako je ogledovala mati z žarečimi očmi bleščeče uhane in zapestnice, pasove in verižice! Vse je pretehtala v roki in precenila v srcu.

„Vidiš, ljuba hčerka,“ ji je dejala razveseljena in jo objela, „da ni nesreče brez sreče? Konrad je poslušal preveč samege sebe; ti si pa poslušala mene; zato boš srečna na tem svetu.“

Mati je sedla za mizo in pisala Konradu veselo poročilo, da ga nekoliko potolaži v bridkosti in da ga pomiri zopet z dobro sestro, ki mu je za majhno razžaljenje napravila veliko veselje. Vsa rodbina se je ponašala z Danico.

Drugi dan je prišel notar pisma delat, in v živahnih gručah so se prepirale ženske po vasi, katera da je vse to najprva slutila in vedela.

Pri Mraku je Osat, tiho zadovoljen, ne z Berusovo ali Daničino srečo ali celo Mrakovimi neprilikami, ampak sam s seboj in s svojo znanostjo, poslušal, gledal in molčal. — A molčal je tudi gospodar, in celo gospodinja je bila sklenila, da ne izpregovori o tej zadevi nobene besede, in se je res dolgo držala svojega sklepa. Osat pa je vedel, da se takšni sklepi že napol zlomljeni rodé; zatorej je tiho čakal in poslušal. V družbi ujezi takšno ravnanje vsakega človeka, in tudi Osatu se je bilo že večkrat posrečilo razjariti s poslušanjem in molčanjem mnogo potrpežljivejše ljudi.

„Ha!“ je prelomila sklep in molk Mrakovka, „ko sem se možila jaz, nisem nikomur nič prikrivala. Jaz sem se ponašala z ženinom, ženin z menoj, in možko sva hodila skupaj. Poglejte pa enkrat tadvajenina gleda sem, nevesta tja, in če stopica ona po tej strani ceste, koraca on po drugi. — Ampak značajni so ljudje po naši vasi, to se mora reči. Prej je vse vprek opravljalo Danico; zdaj se ji že klanjajo in ližejo. Človeku se gnusi.“

„Pa pravijo,“ je pritrdil Osat, „da ženitev šele razveže opravljive jezike. Na ljudi se res ni zanesiti.“

„Čisto nič. Ampak imenitne copate bo nosil svak. Jaz mu kupim za svatbo še interfat.“

Osat je zmignil z ramami. „Zunaj zakona se bore za enakopravnost ženske, v zakonu pa možki,“ je dejal, se poslovil in šel h gospe Radičevi.

Iz Loga je prihajala gospa Črnetova, in komaj se je še ognil Osat, da se nista srečala. Žalostnih in nesrečnih ljudi namreč on ni rad videl, ker so mu budili neprijetna čustva, ki motijo trezno sodbo. To posebnost je pripisoval mehkoji svojega srca, in v tem mnenju ga je prav posebno potrdila ta dan gospa Radičeva, ko je hvalila z vso prisrčnostjo njegovo dobrotljivost, o kateri je bila toliko lepega povedala uboga gospa Črnetova.

„Tudi Vašega dobrega srca še čaka sreča,“ je sklenila.

„Želja po sreči korenini pač v vsakem človeškem srcu,“ je dejal Osat.

„A želja sama, gospod doktor, ne velja nič. Za srečo se treba potruditi.“

„Truditi se more človek le tedaj, če mu sije kaj upanja. Dokazite mi, milostiva, da je dosežna sreča, in takoj sežem po njej!“ — Kakor Mrakovka Bogomiru tako ljubeznivo je govorila gospa Radičeva Osatu na srce; a dočim se je žalostil Bogomir, ker je le predobro razumel svojo pomočnico, se je Osat veselil, ker svoje ni razumel. Zdelo se mu je, da je govorila zadosti razločno, a ker je želel natančnejših pojasnil v svoji samoljubnosti, je molčal in poslušal, metoda, ki se je bila izponesla pri Mraku.

Zunaj se je oglasila Betka in prekinila razgovor.

„Jaz mislim, gospod doktor, da se razumeva,“ je stisnila gospa roko Osatu.

„Jaz si laskam, da se,“ je dejal Osat in se ponosen in zadovoljen vrnil proti svojemu domu.

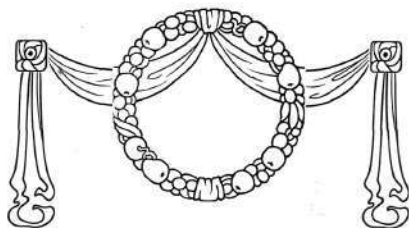
Zadovoljen pa ni bil zaradi kakoršnekoli istinitine sreče; izviralo je to prijetno čustvo iz treznega premisleka, ki je skrbno deval na vago v eno torilo razloge za, v drugo razloge proti svoji srčni zadevi. In ko se je nagibalo zdaj eno torilce, zdaj drugo, da da ni prav vedelo, v katerem da počiva pravzaprav sreča, si je mel gospod doktor roke v prijetni zavesti, da seže lahko ali sem ali tja. Možnost sreče, ki mu je bila takorekoč na ponudbo, ta mu je budila ponosno zadovoljnost. Tako je skupuhu bogastvo pri srcu, ne zaradi užitka, ampak zaradi možnosti uživanja; tako se srečno zadovoljujejo prav mnogi poštenjaki z laskavo mislijo, kaj vse bi lahko storili, če bi hoteli; boje pa se, da ne bi z dejanjem trpela

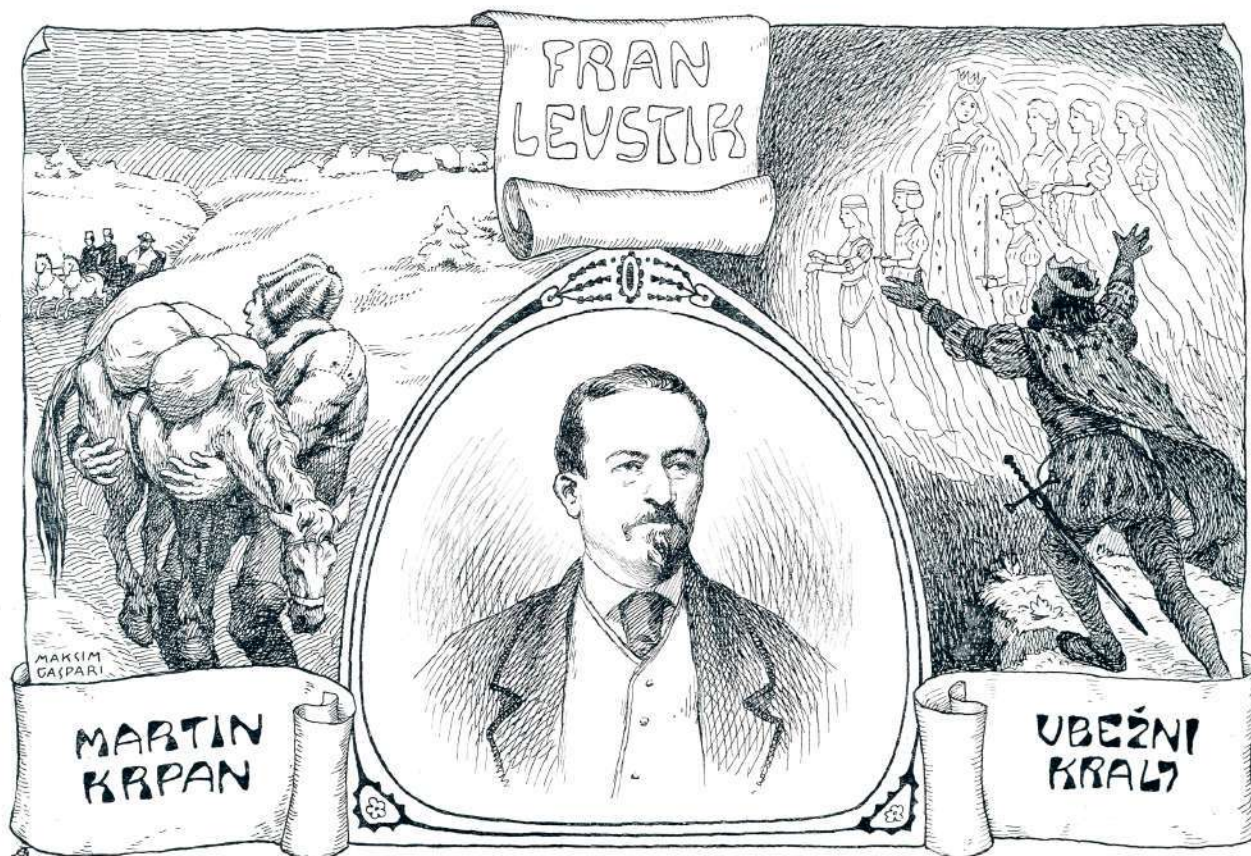
zadovoljnost; zakaj možnost kakoršnegakoli dejanja je neizmerno večja od dejanja samega, zato je tudi ona samozavest tolikanj prijetnejša nego delo, ki, še tako uspešno, vendar nikoli popolnoma ne zadovolji srčnih zahtev.

A tudi to tiho zadovoljnost je pregnalo kmalu spoznanje, da se bo treba naposled vendar odločiti. To pa je bila Osatu sitnost; zakaj kakor kmet krta z motiko, tako je čakal v njegovem srcu vedno trezen premislek, kdaj da se bo zgenilo kakšno nežnejše čustvo. Malo je tedaj upanja, da bi gospod doktor še prijadral v zakonski pristan, in naravnejše je, da se ženijo in može bolj mladi ljudje, ki niso še prišli k pameti.

Na materino pismo je odgovoril Konrad, da ga veseli, da so dobili Črnetovi zavetje pri Berusu in da je Danico vendar enkrat srečala pamet; hkrati je vprašal, kaj da je z veselico. Zahvalne besede ni izrekel nobene; naši ljudje namreč radi skrivajo takšna čustva, in zlasti se hvaležnost tako redko kdaj pokaže na dan, da bi površen opazovalec sodil, da je sploh ne čutijo. Skrivajo pa jo iz boječnosti, ker se zdi hvaležnost nekaka podložnica dobrotljivosti, a podložnega, zavisnega se noče kazati nihče. Ko se je napravljval Ajant na boj s Hektorjem, je tudi velel tovarišem najprej, da naj molijo zanj natihem, da ne bodo slišali sovražniki. A zavedel se je hitro te boječnosti in pristavil: „Ali pa tudi na glas, ker se ne bojim nikogar nič.“ Mi pa nismo takšni junaki, in iz strahu izvira mnogo dozdevne nehvaležnosti, kakor mnogo navidezne ponižnosti.

Kaj da je z veselico? je vprašal Konrad. Dasi se je bil odpeljal on, ki je bil duša vseh priprav in dasi ni bilo po žalostnih dogodkih nobenega posebnega zanimanja več in bi bili najrajši odpovedali vsi sodelavci, se je slavnost vendar priredila, kakor bomo slišali. A to je zasluga edino gospoda Mraka. On je bil namreč že klal v ta namen in je poročal odboru, ki se je začel kujati, da je že toliko in toliko napekel, napražil, nacvrl in da odločno pričakuje narodne slavnosti, ali pa naj odbor poplača in po- užije, kar je pripravljenega. Odbor se je odločil za prireditev. (Dalje.)

Rodoljubje na deželi.

Povest. — Spisal dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

IX.

Za svatbo so se delale velike priprave, ker je hotel Berus nekoliko pobahati, nekoliko ponagajati tistim, ki se niso navduševali za njegovo zvezo. Črnetova gospa in Milka sta šivali poročno obleko in tiho pre-mišljevali svojo nesrečo; nevestina mati je sestavljala zadovoljna spored pojedini, katere naj bi se spominjali Podlomci leta in leta, in Danico so obiskovale tovarišice in jo objemale v sočutni nadi, da pride tudi nanje vrsta. Berus pa je radosten prebiral neznanih pisalcev ali pisalk pisma, ki so mu črnili nevesto, in zadovoljen sklepal iz nepodpisane zavisti, kako srečna da se zdi ljudem Danica. Prvo pismo ji je tudi pokazal; a ker jo je užalilo, je pošiljal naslednja Mrakovim, da naj bero in se vesele z njim.

„Neumna si, Danica,“ je dejal, „da si k srcu ženeš to hudobijo. Ali ne veš, kaj je vzrok? V oltar bi te postavili ti ljudje, v oltar, če bi se razdrla

ženitev.“ Danica je omenila, da pojde k Mrakovim vabit, ker bi rada imela Julko za družico.

„Kakor hočeš,“ je odgovoril mož. „A čim bolj boš hodila za njimi, tem manj bodo marali zate.“

Popoldne, ko so bili odšli stalni gostje in ni bilo pričakovati drugih, se je odpravila Danica z materjo. Mrakova gostilnica je bila videti prazna; pred vrati na solncu je ležal sultan in zastavljal vhod. Ženski sta ga poskušali odgnati; a pes se ni genil; samo zgornjo ustnico je nekoliko privzdignil, da so se pokazali beli zobje. Danica je klicala Julko; a nihče se ni oglasil, in mučno je bilo stati pred hišo. K sreči je prišel po stopnicah dr. Osat, ki je brcnil lenega psa, da se je nerad in z renčanjem zravnal pokoncu in si poiskal drugje ležišča.

„Naš pes, gospodična Danica,“ se je klanjal Osat, „je narobe Cerberus. Cerberus je na oni svet pušcal duše, nazaj ne; naš sultan pa ne razume obrtnih koristi nič. — Gospa Mrakova, Danica je prišla vabit.“

Mrakovka, ki je dremala v sobi, se je začela čuditi: „Zakaj pa Berusa ni? On nam je vendar bližji. Brat je le brat.“

„Nemara pride tudi Berus sam,“ je dejala Danica in sklepala na tihem, da ga bo še poskusila pregovoriti.

„Ah, nemara!“ je dejala Mrakovka. „Kaj pa je vzrok, da ne mara?“

Osat je začel posredovati in je zagotavljal Danico, da prideta na svatbo gotovo oba Mraka in Julka da bo družica.

„Tega še ne vem,“ se je branila žena. „To bo odločil moj mož, in brez njega ne obljubim jaz nič.“

„Kaj pa Vi, gospodična, ali boste prišli z ženinom na našo veselico? Ali nas bosta počastila?“

„Oh, gotovo prideva,“ je dejala Danica.

„Dobro, gospodična,“ je pohvalil Osat. „Za Mrakovo gospo se tudi ni treba nič bati; še plesala bo na Vaši svatbi. Kako Vas ima pa tudi rada! Po mojem mnenju pa ni zadosti, če se sorodniki radi imajo samo v srcu; treba je to tudi javno pokazati, na veselje prijateljem in na jezo nasprotnikom. — Pri Vas ste danes, gospodična, že otvorili kegljišče?“

„Da, gospod doktor, in pričakujemo tudi Vas.“

„Krčmarica si pa res dobra, Danica,“ je rekla Mrakovka. „V tuje krčme hodiš gostov vabit.“

Megličevi sta se poslovili, in Osat ju je spremil do vrat; potem pa se je vrnil k Mrakovi gospe nadaljevat razpravo o ljubezni med sorodniki, ki je ne samo naraven zakon, ampak tudi koristna na obe strani.

„Oh, saj imam rada Danico,“ se je zagovarjala gospa.

„Ampak, gospa, da kaže človek na zunaj komu ljubezen, ki je ne čuti v srcu, to se dogodi prav pogostoma in je umevno; a da ima kdo koga rad, dela se pa, kakor da bi ne maral zanj, to je tako navihano in prefrigano ravnanje, da ga navaden človek ne razume. Kaj mislite, koliko časa bo še živel Berus?“

„Oh, zastran mene naj živi, kolikor časa hoče!“

„Krščanska želja, ki se ne bo uresničila. Jaz mu prisojam kvečjemu poldrugo leto. Takšnega svaka bi jaz ne žalil.“

„Kdo ga je pa žalil vendar, gospod doktor!“

„Njega? Nihče. Ali pa menite, da ne bo povedala nevesta, kako prijazno in ljubeznivo, naravnost pristrčno da je bila sprejeta?“

„Kaj pa še hočem! Poklekala vendar ne bom pred njo.“

„Jaz se bojim, da se nevesta zdaj-le joče, ženin pa kolnie. Seveda, kdor ima sam denar, temu se ni treba tolikaj brigati za premožne sorodnike; navadno pa smo bogatim ljudem radi sorodni, in v poldrugem

letu je Danica bogata sorodnica. In kako je napredna! Kegljjišče otvorjeno, jed in pijača izborna, postrežba točna. Gotovo je že vsa družba doli. Zdravnik, mislim, nekoliko mešetari med adjunktom in lekarnarjem.“

„Oh, kaj pa! Kako pa! In koliko smo mi že dali izkupiti zdravniku in lekarnarju! Tako se vračuje.“

„Da, res. Iz same jeze človek ne bi hotel več zboleti. Za bolnike ne kaže dobro, če se bratita zdravnik in lekarnar, kakor je za kmeta boljše, če sta sodnik in notar razprta. — Zdaj pa moram na kegljišče. Iskren pozdrav bom izročil gospodu svaku in bodoči svakinji.“ —

„Oh, kako je težak!“ je vzdihnila Mrakova gospa, ko je bila sama in si je nerada priznavala, da je bilo očitanje opravičeno. Skoraj kesala se je, da ni sprejela Danice prijazneje, da ni zadosti prikrija srčnih misli. Zakaj res, malokatero srce je tako lepo, da bi se smelo golo pokazati. A kdo je dal Osatu pravico očitanja! Tako je pač. Ker je bila ona nezadovoljna sama s seboj, se je hudovala na Osata, ki ni zagrešil drugega, nego da je govoril resnico. Resnicoljubnim ljudem se vsem tako godi. Osat pa, ki je bil zadovoljen takrat kolikor toliko sam s seboj, je bil tudi kolikor toliko z drugimi ljudmi.

„Ah, tri neveste skupaj,“ je pozdravil veselo družbo na Berusovem kegljišču. Z lekarnarjevimi namreč je bila prišla tudi gospodična Betka, da bi se poravnalo nesporazumljenje z Berusom, in z Betko in Miro je kegljala tudi Danica; imenitno; vse je veljalo, naj je padla krogla, kakor je hotela, naj se je zadela kamorsibodi, samo da se je srečno privalila do cilja, ali pa če tudi ne; samo da je padel keglj, magari od strahu ali smeha. Gospodje pa niso bili novinci, in Berus je podiral vrste, da je letelo iverje od kegljev. Predlagal je bil, da bi se kegljalo za velike vsote, in stisnil Danici šop desetakov v roko; a gostje so se uprli, češ, da razburja visoka igra strasti, in ker je bil Berus predober kegljač. A izkazoval se je le, kadar je bil z Danico pri isti stranki; kadar sta si bila nasprotna, se mu je kazilo. Tako postrežljivih ženinov nista imeli ne Betka, ne Mira.

Dr. Osatu pa je bilo toliko do resnice, da se je rajši zameril vsemu svetu, ko da bi bil molčal. Dasi ni samo slutil, ampak vedel, da bo Berus hud, če pove, kako je bila sprejeta pri Mraku Danica, in da mu bo zamerila Danica sama, vendar je sklenil govoriti, mučenec resničnosti, ki bi se lahko primerjal s Sokratom. Saj se je tudi Sokrat prikupoval svojim rojakom s tem, da jim je dokazoval, da nič ne vedo. Da bi bili vročekrvni Atenci tudi Osata obsodili na smrt zaradi njegove sitnosti, kakor so

Sokrata, ni treba praviti; v Podlomu so ga samo v mislih in željah iz vsake družbe parkrat vun vrgli; toliko je napredovala javna mravnost in strpljivost.

Od dr. Osata je tedaj zahtevala resnicoljubnost, da je vprašal Berusa, če ve, kako so sprejeli Danico pri Mraku.

„Oh, prav prijazna je bila Mrakova mama,“ je segla vmes Danica, „in napol mi je že obljubila, da mi pošlje Julko za družico.“

„Da, napol,“ je dejal Osat; „jaz sem bil priča. Najprej je zabranil Danici vhod sultan, ki je ležal pred vrati. Zunaj ji je kazal pes zobe, znotraj pa —“

„Da ustrelim to mrho, to sem že sklenil,“ je vzkipel Berus.

„Jaz ne vem,“ je dejal adjunkt, „zakaj da ne odpravi Mrak tega psa. Kazen je že plačal zanj.“

„Niti v hišo ne bi bila prišla gospodična Danica,“ je nadaljeval Osat, „če bi ne bil prišel jaz na pomoč. A kdo bi se ne potegnil za tako zalo nevesto! Kaj, Berus?“

„Ali Vam je všeč, gospod doktor? Zakaj se pa Vi ozirate le bolj po priletnih?“ Kakor bi bil vseh devet podrl, tak šum je zbudil Berus s temi besedami.

„Ah, ah, ah, nekaj novega,“ se je glasilo od vseh strani in čestitalo osuplemu doktorju, ki se mu je zdela Berusova odkritosrčnost precej kmetska. Ozirov pač nikoli ni puščati v nemar. Saj celo, kadar prosimo koga, da naj nam odkritosrčno in brez ovinkov pove svoje mnenje, pričakujemo potrebne ozirnosti.

Osat je pustil kegljanje, sedel zase in si prižgal smotko. Da ga je takoj obkolil lepši spol, mu je bilo veliko zadoščenje, ki ga pa ni kazal. Takisto veseli pa so bili gospodje, da so kegljali sedaj brez ozira na dame in keglje.

„Nekaj se mi je dozdevalo, gospod doktor,“ je dejala lekarnarjeva gospa; „a sama sebi nisem prav verjela. A prav iz srca me veseli, če je resnica. Zdaj boste šele spoznali, kaj je prijetno življenje.“

„Preden se človek odloči, milostiva,“ se je branil Osat, „mora postaviti natančno bilanco izgube in dobička. Sploh pa zadeva ni še dozorela, in pazite, gospa, kaj da govorite! Tukaj je gospodična Betka in poslušaj, doma bo pa povedala.“

Mučen molk je nastal pri teh besedah, in gospa je zardela, v zavesti, da je zašla predaleč in da ji utegne zameriti gospa Radičeva. Hotela se je le nekoliko pošaliti z doktorjem, ker ni nihče dvomil, da gospa ne mara zanj.

Vsa družbica pa se je zavzela, ko je Betka vesela odgovorila, da bo njo in mamico prav pristrčno veselilo, če se ta nada uresniči. To je bil konec zanimivih razgovorov in živahne zabave. Gostje so se kmalu poslovili, in Osat je ostal sam.

KERUB

† FR. DÖBNIKAR

„Lejte si,“ je dejala gospa lekarnarjeva zamišljena, ko sta bila odšla gospod Strnad in Betka, „kako rada nastane iz šale resnica! Norčevali smo se z gospodom doktorjem, ker smo mislili, da hodi zaman za gospo Radičevo. Zdaj jo je pa došel.“

„Ker ga je počakala,“ je dodal soprog.

„Vendar ni bil on tako neumen,“ je opomnil adjunkt.

„Ali pa ona ne tako pametna,“ je menila Mira. Tako zavida človeku človek največkrat le dozdevno srečo.

„Ali ste izgubili pri kegljanju, gospod Strnad, da ste tako malobesedni?“ je vprašala Betka med potom slabovoljnega spremljevalca.

„Oh, ni besede vredno,“ je bil odgovor. „Torej, mama, posredovalka zakonskih zvez, se je srečno sama ujela v mrežo.“

„Kako to?“ se je čudila Betka. Strnad pa je molčal, ker ga je jezilo neumestno čudenje; saj je vendar ona sama v družbi potrdila to, kar se je zdelo njemu le predpustna šala. — „Te mreže še niste razložili, gospod Strnad,“ je dejala čez nekaj časa Betka, tudi ozlovoljena. „Kakor bi govorili keltski.“

„To boste vendar prej znali Vi. Kdaj pa se napravi svatba?“

„Čigava?“

„Osatova vendar.“

„Oh, mama bi jo rajša videla danes ko jutri.“

„A kdo zadržuje, da se ji ne izpolni v starosti svatovska želja?“

„Mislim, da Osat, ki se vedno približuje, a ne reče odločilne besede. Mama ju spravlja vedno skupaj, ker bi rada preskrbela nesrečno gospo.“

„Ah, o kateri gospe pa vendar govorite, gospodična.“

„O kateri gospe?“ se je zavzela Betka. „Vendar o gospe Črnetovi.“

Strnad se je oddehnil, vesel, da ga ni še predaletč zavedel krivi sled. Ljubeznivo se je pokoril vso ostalo pot za prejšnje grehe, in ker Betka ni bila zamerljiva, sta prišla oba židane volje v Log.

Dr. Osat pa je bil ponosen na zavistno zanimanje, ki je je budil po Podlomu. In ko je bil po temeljitem preudarjanju sklenil, da si izboljša stan, bi bil tudi srečen, ako bi ga ne bilo mučilo novo premissljevanje, na kak način namreč da naj si vzgoji družico za življenje, ali s podvojeno ljubeznivostjo ali z navidezno nebrižnostjo.

Sicer imata obe metodi svoje vrline in svoje nedostatke, toda boljša in pametnejša se je zdela Osatu druga. Žensk ni razvajati, si je dejal, in bodoča soproga se ne nauči nikoli prezgodaj in nikoli preveč reda in potrpežljivosti; razvajena ženska pa

ugaja bolj drugim nego svojemu soprogu, ki svoje razvade že še prenaša, a dvojnega bremena ne zmore. Sklenil je torej z zunanjo hladnostjo pokoriti žar svojega srca, kakor se deva šampanjec na led, preden se pije, in začel se je izogibati gospe Radičeve v zviti nadi, da ga bo sprejela čez nekaj časa tem ljubezniveje ali da pride celo sama za — njim.

In res ga je kmalu pogrešila gospa in začela popraševati po njem in ga vabiti. Osat se je izgovarjal z obilnim delom, a da pride, kakor hitro bode utegnil. Gospa je bila užaljena, ker se je bala, da ji izpodleti naklep. Osat pa, ki se tega ni bal, je bil vesel in čakal, kdaj da pride za njim. In res ga je ustavila na potu, ga prijazno oštela in mu rahlo oponesla, zakaj da jo tako zanemarja.

„A kaj naju ljudje tako gledajo?“ je prekinila pomenek, ko je zapazila, da pozdravljajo ljudje preprijazno in se muzajo preveč domače. Zardela je, se pogledala po obleki, se prijela za klobuk in si pogladila goste lase. Osat se je muzal njej in ljudem.

„To je popolnoma naravno, milostiva gospa,“ je dejal. „Če se dva pisano gledata, se ne čudi nihče; vsak pa osupne, če vidi, da se imata rada.“ — Spremil je gospo do doma, ne iz ljubeznivosti, ampak da si je spotoma ogledal njive, travnike in živino. Začel se je namreč zanimati za poljedelstvo in živinorejo, in zaradi tega so dobile tudi večerne zabave pri Mraku drugo lice. Poprej je govoril Osat, in drugi so zehali, zdaj je govoril Mrak, in Osat je poslušal.

„Posestvo je čedno; toda gospodarja ni, in ženska je ženska,“ je dejal mož, kadar ni bilo žene zraven; oba skupaj pa sta obžalovala, da izgubita dolgoletnega gosta, in hkrati čestitala. „Ampak Betko boste prej omožili, gospod doktor?“

„To je vse v redu,“ je dejal Osat. „V nedeljo bodo oklicani Betka in sodnik in Berus z Danico.“

„No, potem bomo pa volili Vas za poslanca, gospod doktor.“

„Za državni zbor — razumete, gospod Mrak? — bi človek že še kandidiral, ker pride v velike razmere in se mu odpre široko obzorje, ampak v to domačo siromašnost, v deželni zbor — se ne izplača.“

„Po pet goldinarjev je res majhna,“ je pritrdil Mrak.

Prihodnjo nedeljo sta se res oklicala oba para, in iz cerkve gredoč so godrnjale ženske, da se je tako nerazločno povedalo, koliko da je star Berus.

A starost se ne ceni po letih. Moško je pripeljal Berus mlado nevesto na veselico k Mraku. Zlati obeski so mu veselo bingljali na težki verižici in debeli prstani so škrtali, ko so mu prijateljsko stiskali roke mnogobrojni prijatelji in znanci.

Kako se je vršil spored imenitne veselice, so že opisale natančno, dasi nekoliko laskavo, novine. Vendar se je o teh poročilih potem v pismu po pravici pritožil Konrad, da bi se bilo spodobilo navesti tudi ime onega, ki se je največ trudil za prireditve, in da tako zapostavljanje mladih delavnih moči ne bo obrodilo dobrega sadu za narod.

Po uradnem delu se je vnela prosta zabava. Godci so zaigrali poskočnico, in dvorana se je napolnila s plesalci in plesalkami. V drugi sobi je bilo najglasnejše omizje, kjer je sedel Berus, ki je zabaval družbo po svoje, da so se mu smejali moški naglas, ženske pritajeno, brat in svakinja s težkim naporom. Zdajpazdaj je stopil žareč od veselja na prag in vnel godce in plesalce. Danica je sedela poleg davkarjeve gospe, razmišljena, ker se je borila z neprijetnimi mislimi, ki so ji silile v glavo, in hvaležna, da ji ni bilo treba zabavati zgovorne sosedinje. Berus ji je prigovarjal, da naj si poišče plesalca, in mladi gospodje so jo vabili; a ona se je branila in se izgovarjala, da se ne spodobijo nevesti. Zraven Berusa je sedel Bogomir, malobeseden, ker se je kesal, da se je bil dal pregovoriti. Pred prosto zabavo je bil hotel oditi; a Berus ga je bil zadržal, ga posadil za mizo in mu zastavil izhod.

„Jaz sam ne vem, zakaj imam tega gospoda tako rad,“ je vpil in nalival Bogomiru. „Dva človeka sta mi najljubša na svetu, odkar mi je vzel Bog Julčka, Danica in gospod učitelj, dva zlata srčka. — Ampak pijte vendar, gospod učitelj! Kakšen fant pa ste, ker ne pijete in ne plešete? Vaši godci godejo imenitno in so Vam res na čast. Nekateri sitneži so zabavljali, čemu to in zakaj to. Zdaj je pa vse zadovoljno in Vam mora hvalo vedeti. Na Vaše zdravje!“

Bogomiru je bilo pri srcu, kakor da bi se vsa glasna družba veselila njegove žalosti, in ga silila, da se je veseli tudi sam.

„Vi ste se tudi prišli veseliti?“ ga je pozdravila Danica, kakor da bi mu očitala brezobzirnost, in umeknila mu je svetlo oko, da se mu je zdelo, kakor bi se bila utrnila zvezda. Prokleta modrost, ki si mi zadavila srce! si je grizel Bogomir ustnice, preverjen, da bi z veseljem trpel vse težave trdega življenja, samo da bi bil dosegel, kar je bil zamudil. Oh, kaj da je zdravje, kaj sreča, spoznamo šele takrat, kadar je zdravje izgubljeno, sreča zamujena. In sedaj ta godba, to vriskanje, ta ples! Kakor bi se mu uprli lastni učenci in ga zasmehovali in dražili, tako so mu doneli na uho razposajeni zvoki in vmes je žarel obraz Berusov in nasproti, tako blizu in tako daleč, je gledela Danica, ki se mu je videla žalostna, nesrečna, po njegovi krivdi.

Dim in prah in sopara se je vzdigala in legala po prostorih, da so medlele svetiljke in godli godci kakor za prosojnim zastorom; krik plesalcev in smeh plesalk je prediral splošni šum in hrup in omotično ozračje. Bogomira, ki je bil parkrat sklenil vstati izza mize in se iztrgati družbi, a vedno obsedel, se je lotila čudna razjarjenost, da je začel ostro zavračati umestne in neumestne šale, s kakršnimi se je dražila družba. Berus pa ga je objel čez rame in kričal, zakaj da ne pleše: „Poglejte, kako se dolgočasi Danica! Peljite jo na plesišče v mojem imenu! Jaz vem, da bi ona rada plesala; toda zaradi mene noče, ker se jaz ne morem zasukati. Jaz pa ji privoščim veselje, in tudi potlej je ne bom zapiral, ko mi postane ljuba ženka, sedaj pa je dekle in prosta, in nihče ji nima nič ukazovati. Torej pokoncu!“

Bogomir je vstal, Danica pa se je vznemirjena branila, češ, da pač ne more plesati z Bogomiro, ko je drugim odrekla.

„Gola pretveza,“ se je hudoval Berus. „Vse gospe in gospodične plešejo, samo moja nevesta da bi sedela, bogme, ne!“

Zdrhtela in prebledela je Danica, ko jo je prijel plesalec, godci pa so zaigrali z novo vnemo, ko so zagledali na plesišču svojega vodja in mlado gospodinjjo. Z združenimi močmi so izkušale trobenta in piščal in klarinet udušiti trezne misli, oglušiti pametne besede, dobrodušni bas pa se je rogal in smejal nespetnemu vrvenju kakor modrijan, ki pozna človeško življenje in odpušča sproti vsako budalost.

„Dosti je. Hvala!“ je šepetala Danica, ko sta prihajala s plesalcem zopet do praga, kjer je stal Berus in jima ploskal.

„Ne!“ je dejal Bogomir s stisnjenimi zobmi in jo trdno držal za roko. „Poslušati me morate in zvedeti morate, kako sem jaz nesrečen, kak siromak. In Vi ste nesrečni. Nikar ne tajite, Danica! Prosim Vas, kakor le more kdo prositi, in pokleknil bi pred Vas: ne vzemite Berusa, ne vzemite ga! Usmilite se mene, ki hočem trpeti in delati za Vas. Živ človek Vas ne bo imel tako rad.“

„Prepozno,“ je dehnila Danica in se mu izvila iz rok.

„Vidiš, Danica, kako lepo te je pobarval ples?“ se je razveselil Berus, ko je bila prisedla. „Zdaj pa čašo gorkega čaja, da se ne prehladiš!“

Bogomiru pa se je vrtelo v glavi, da je komaj vedel, kaj da govori, in komaj vedel, kaj da počenja, ko je hitel razoglav na prosto v mrzlo noč. Hladni veter, ki ga je zunaj objel in pretresel, mu je posušil potno čelo in iztreznil omamljene misli, da je žalosten spoznal, kako daleč da je zašel. Jezil se je na Berusa, ki ga je bil spravil na ta grozni ples, na svojo razbeljeno kri, ki mu je bila popalila

možgane, in burna želja, prositi odpuščanja razžaljeno deklico, ga je gnala nazaj v trumno dvorano.

„He, kako ste blede!“ ga je pozdravil Berus. „Tukaj moj punč! Izvrnite ga, da se ogrejete!“

Bogomir se je oziral po prvi, po drugi sobi; njegova plesalka je bila izginila. Njega pa se je prijemala nekaka omotica; temno se mu je delalo pred očmi, in dušil ga je težki vzduh. Kmalu se je poslovil in se opotekal proti domu, da so se mu dobrodušno muzali fantje, ki so oglarili okrog hiše.

Danica pa je klečala v svoji spalnici ob postelji in jokala, da je drhtela postelja od njenega ihtenja. Prebudila se je Anica, ki se je tiho splazila z ležišča, objela sestro in jo skrbno izpraševala, kaj da ji je.

„Oh, Anica,“ je dejala nesrečna deklica, „ti ne boš nikdar spoznala, kako rada te imam jaz.“ In stisnili sta se skupaj in jokali obe iz sestrške ljubezni, ki je brez usmiljenja zahtevala trdega dejanskega dokaza. Ko je zopet zadremala sestra, jo je nesla Danica nazaj v posteljo in sedla poleg nje in premišljevala svoj žalostni položaj. Očitala si je nezvestobo proti ženinu, nehvaležnost proti dobrotniku in se opravičevala z nesrečnim plesanjem, h kateremu je bila prisiljena, in preudarjala v mučni stiski, ali bo mogla izpolniti besedo, ki jo je dala prehitro. Oh, kako premišljena je bila, kadar se je brigala za svoj denar, kako brezskrbna, ko je vrgla svojo srečo na vago! Kako lahko bi bila obvarovala sebe bridkosti, dobrotnika sramote! Ah, ne obetati in potem odreči, ne sprejemati darov in v zahvalo prelomiti obljube! Koliko boljša je prva zamera od zadnje! In zdaj te priprave in vabila in oklic! Oh, kje je rešitev!

Ko se je bila nekoliko pomirila Danica, si je začela izdelovati načrt, kako da bi, ne da bi sama naravnost umeknila besede, pripravila ženina na druge misli, da bi se začel sam kesati in bi se potem v prijaznosti razdrl ves dogovor. Kako neizrečeno je ljubil Berus svojega Julčka! Zdaj pa je skoraj popolnoma splahnela mila podoba ljubega edinca v očetovem srcu. A če bi oživel zopet ta spomin in raznetil staro ljubezen, bi morda ne ostalo prostora za nobeno drugo čustvo. Med tem ko je preudarjala, kako bi se to napeljalo, jo je premagalo spanje, ki je nadaljevalo mučno borbo med čustvi in mislimi, razumom in naravo.

Visoko je plavalo solnce drugega dne, ko je utrujena vstala Danica. Toliko je bila pomirjena, da je zopet čula v srcu glas dolžnosti do rodbine, glas zadolžene hvaležnosti. Ako mi izpodleti naklep, si je mislila vdano, ostanem zvesta obljubi in bom bolj v strahu držala neposlušna čustva. A še je migljala zvezda upanja šibki ladji, ki se je borila s srditim valovjem.

Vesel je pozdravil svojo nevesto Berus in ji ljubeznivo očital, zakaj da je vstala tako zgodaj, ker ima še zaspane oči. Ona pa je pripovedovala, kako so jo mučile težke sanje in da se ji je sanjalo o Julčku, ki je revček tako zapuščen na pokopališču.

„Jaz moram vendar iti pogledat na grob,“ je dejala, in solza srčne žalosti ji je zalesketala v očeh.

„Jaz grem s teboj,“ je dejal Berus in vzel klobuk, in hace in murče sta že zadovoljna kazala pot.

Nasproti se jima je pripeljal dr. Poljak. „Kam pa?“ ju je pozdravljaj in ustavljal konja. „Ali gresta k izpraševanju?“

„Kam pa ti navsezgodaj?“ je odzdravil Berus.

„Noter doli na Ovsišče se peljem. Fantini so se nekaj zravšali. — Pri Mraku ste pa tudi hudo rojili snoči. Učitelja si mi pregrel in prehladil. Davi sem bil že pri njem. Malo je zmešan, in pljučnica se napoveduje.“

„Oh, saj ni skoraj nič plesal in nič pil,“ se je prestrašil Berus.

„Takšni ljudje najprej iztaknejo. Danica je tudi vsa prepadla. Zdrava in dobro opravita!“

Zdravnik je pognal konja, Berus pa je zavil proti šoli vprašat, kako da je učitelju. Danica je hitela sama na pokopališče, prosit Julčka, naj ji pomaga. Ko je prikorakal mož in začel pripovedovati, kako huda mrzlica da trese Bogomira, je imela ona že zbrane misli in jela vneto govoriti o rajnem sinku in oživljati mile spomine, da si je brisal Berus oči.

„Oh, in kako se je bal revček pisane mame!“ je dejala Danica, in polile so jo solze.

„Ker so mu natvezli toliko neumnih pravljic ti Mraki,“ se je razjezil Berus, „moj zvesti brat in ljubezniva svakinja.“ Vsa druga čustva, nego jih je hotela zbuditi Danica, so bruhnila na dan, in čim nežneje se je spominjala ona rajnega ljubljénčka, tem huje je rohnal mož nad vsemi, ki so bili zakrivilo po njegovem mnenju prerano smrt. Kar tresel se je od jeze, ko se je vračal z Danico domov.

Doma pa sta planila hace in murče srdita na dvorišče, kjer je grizel Mrakov sultan debelo kost, bodisi, da je bil porabil priliko, ko sta bila njegova nasprotnika z doma, ali pa se ju ni več bal.

„France, vzemi vile in zastavi sultanu pot!“ je ukazal razjarjeni mož in sopihal v sobo po puško.

Sultan se ni veliko brigal za napadnika, ki sta bevskala vanj, vendar se je počasi umikal in molklo renčal; grdo pa je pogledal hlapca, ki ga je z vilami zopet obrnil na dvorišče. Gubančila se mu je koža na debelem vratu, da mu je štrlela dlaka kakor ščet.

„Prokleta zverina!“ je prikrel Berus z nabito puško, napel petelina in meril. Kakor s krvjo so se

zalile psu debele oči in zažarele v groznem blesku, zgostil se je ves trup, ko so se napele mišice in se pokazali beli zobje izpod zavihanih ustnic.

Puška je počila in s strašnim tuljenjem je skočil pes, ranjen in razdivjan, na strelca, ga podrl na tla in se mu zagrizel v ramo. Berus je zgrabil zver za kosmati vrat, jo davil in tiščal od sebe, hlapec je priskočil z vilami na pomoč; a pes ni popustil, dokler se ni zvalil hropeč s svoje žrtve in se iztegnil v krvi.

Kar je bilo ljudi v hiši, je bilo prihitelo na vpitje. Spravili so po koncu gospodarja, ki se je tresel od jeze in bolečine. Danica mu je skrbno ob-

vezala veliko rano, ki mu jo je bil zadal pes, in hlapec je napregel, da pripelje zdravnika. Podpirati so morali ranjenca, da je prilezel v spalnico, kjer se je zgrudil v posteljo. Obšla ga je velika slabost, in čutil je, da mu ni ustavljena kri, ki je prepojila obvezo in prikapala po razgaljenem ramenu. Velel je, da naj gredo po gospoda, in preden se je vrnil zdravnik, je izkrvavel, kakor je slutil, ko je šepetal, da bo kmalu videl svojega Julčka, ko je podal Danici roko v slovo in se ji dobrovoljno nasmejal. Ona pa je jokala ob njegovi postelji skrušena, ker si je očitala brezsrdnost in nehvaležnost, nevredno tako dobrotljive ljubezni. (Konec.)

Ognjene barve.

Zložil Tonej Jelenič.

Kakor solnce.

Kakor v solncu v srcu mladem
kri ognjena se preliva,
vžiga v njem se moč in plamen
in ljubezen živa,
v njem iskrena božja zarja
dan razkriva.

In vztrepeče na azurju
mlade sreče pot ognjena,
in zahoče srce vroče
kvišku do plamena,
in zakrili k nebu roke
moč jeklena.

To je radost, kakor solnce
vsa brez sence, brez bridkosti!
Z njo nam praznikuje duša
v edenski prostosti,
z njo ovenčal močni Bog je
hip mladosti.

Slutnja.

Vije vihra bič,
pletèn iz bridkih strel,
da v usodni čas
bo čez azur zapel
in čez mládost.

Plakal svet tedaj
skrivaj bo v mračno noč,
vir solzá zalil
bo srca, vzdihujoč
po rajskih dneh.

Jeremija stal
bo sklonjen na grobeh,
zadnjič bič bo pal.
In takrat v težkih dneh
umrè mladost.

Božji vrt.

Skozi rdečo gotsko rožo zarja
v jutru pada na blesteči mozaik
in na kelih mašniku nad glavo
in na sveti žrtvenik.

Z zarjo siplje tajna milost božja
v verna srca, kakor rosa v božji raj,
da odpro se mlade rajske rože
zvesto k Bogu vekomaj.

Iz nedolžnih kelihov do neba
vroči vonj dehti, molitve večni dar,
in z veseljem božjim svoje rože
z žrtvenika zre Vrtnar.

Rodoljubje na deželi.

Povest. — Spisal dr. Fr. Detela.

(Konec.)

Ko so se bili vrnili od pogreba mnogobrojni sorodniki, prijatelji in znanci Berusovi in se je natančno zvedelo, da je zapustil pokojnik premoženje nevesti Danici, so bili pač hude volje žalujoči ostali.

„Ha, lahko joče Danica, ker je toliko podedovala,“ so dejale ženice Mrakovki.

„Kako bi šele jokala, če bi ne bila nič podedovala!“ so menile druge, ki so privoščile mnogo bolj iz srca Mrakovim, kar se je bilo dogodilo, nego Danici. Osat pa, ki je takoj dušeslovno razkrojil vsak pojav človeškega čuvstvovanja, se je čudil, zakaj da se ne jočejo Mrakovi, ki bi imeli več povoda; nje je zadel vendar dvojen udarec; izgubili so ljubega brata in lepo premoženje, dočim je udarec, ki je zadel Danico, precej olajšan.

„Oh, gospod doktor, ali res mislite, da joka Berusovka za možem?“ se je hudovala krčmarica. „Same hinavske solze.“

„Po videzu ni soditi,“ je ugovarjal Osat. „Če bi se jokali Vi, bi ljudje najbrž tudi tako sodili; jaz pa bi vedel, da Vam sega žalost res do srca.“

„Jaz se ne znam hliniti,“ je zagotavljala žena. Osat pa je zmignil z rameni in menil, da ima tudi žalost raznovrstne povode.

„Vse preučeno zame,“ ga je ustavila ona. Zato je začel Osat poljudno, a nič manj temeljito dokazovati, da se ne dá z nikako pritožbo ovreči oporoka, ki jo je bil spisal notar in podpisal sam pokojnik. Tedaj pa je poklical Mrak ženo iz sobe in jo oštel, kaj da posluša tega človeka, ki je sicer jezičen in dohtar, a ne jezični dohtar, in jezičnega dohtarja da treba vprašati.

„Jaz se popeljem takoj v Ljubljano,“ je dejal, „da dobim ali dobrega sveta ali dobrega zastopnika.“

„Skupaj greva,“ je zastokala ona, ki se je bala, da bo mož sam premalo in preslabo opravil.

Odpeljala sta se skrivaj, da niti Julka ni vedela, kam da gresta. V Ljubljani sta vprašala dobrega pri-

jatelja, kateri odvetnik da bi bil najbolj pretkan; in do tega sta se obrnila. A ko sta mu bila odkrila svoje srce in razodela bridko svojo žalost, sta dobila za par goldinarjev isti dobri svet, ki jima ga je bil dal dr. Osat brezplačno in nenaprošen, namreč, da bi bila vsaka pritožba zaman. Ko sta plačala, sta se pomirila in potolažila kakor človek, ki sicer sam dobro ve, kaj da koristi in kaj škoduje njegovemu zdravju, a se ne meni za svojo znanost, dokler mu je ne potrdita zdravnik in lekarnar.

Toda ni nesreče brez sreče. Mrakov Rudolf je bil takrat zopet napletel nekaj v gimnaziji, da se mu je namignilo, da naj ostavi rajši takorekoč prostovoljno zavod. To se je zdelo roditeljema kakor slučaj, ki ni slučaj. Rudolf je bil namreč brhek fant, prijatelj Megličevih otrok in Danici vrstnik; za duhovski stan pa ni čutil posebnega poklica. Kar s seboj sta ga vzela roditelja, ko sta se bila tiho med seboj nekaj pomenila; in zvečer je že v Podlomu izpraševal in preizkušal dr. Osat dijaka o srednješolskih predmetih.

Rudolf je odgovarjal od konca tako, da se je pomilovalno smehljajal dr. Osat in je pripomnila mati, da je bila stara šola vendar boljša. Ko se je bil pa Rudolf, ki mu je že odnekaj presedalo izpraševanje, naveličal odgovarjanja, je začel izpraševati sam.

„Kaj pa hočete, gospod doktor?“ je dejal. „Homerja smo brali skoraj dve leti, največjega pesnika, kakor pravijo. Ali pa veste Vi, kje in kdaj da je bil rojen?“

„To se ve vendar o vsakem pastirju,“ je dejal oče Mrak, vesel sinove odločnosti.

„No, vidite, gospod doktor,“ je prestregel Rudolf Osatov ugovor. „Homer morebiti še živel ni nikoli. In takih bajk smo se morali učiti. Škoda časa. Gimnazija je popolnoma nazadnjaški zavod, zaostal za sto let. Kdo se briga dandanes za latinščino ali grščino ali keltščino!“ Kakor ploha so lile besede iz Rudolfovih ust.

Osat sicer ni bil premagan, vendar pa zelo hud; zakaj, kadar je hotel kaj ugovoriti, mu je segel v besedo Rudolf in pobijal z latinščino in grščino vred njiju zagovornika z nič manj tehtnimi razlogi, nego so se brali, ko so obravnavale novine preustroj gimnazijskega pouka. Mati je s tiho zloradostjo gledala Osata, ki ga je tako grdo zdeloval bistroumni sin, in si mislila, da se je nekaj pa le naučil Rudolf poolah.

„Oddaleč se drugačna vidi gimnazija,“ je povzel Rudolf, ko je videl, da se trudi Osat priboriti si posluš, „jaz jo poznam odblizu. Da bi bil jaz posebno pobožen, tega ne trdim; ampak v enega Boga verujem. Kar je res, je res. Koliko bogov smo pa šteli v latinščini in grščini! Povejte, gospod doktor!“

„Vi tega niste razumeli,“ se je smehljajal prezirljivo Osat.

„Kar na kope smo jih šteli. Jupiter, potem Zevs; ki ga niti dva profesorja nista izgovarjala enako; Nemci so rekli Cajs in Cojs, Slovenci Cevs in Zevs.“

„In kako ste izgovarjali Vi, gospod Rudolf?“ je vprašal Osat s perečim sarkazmom.

„Jaz? Jaz sem rekel pri Nemcu Zevs, pri Slovincu Cojs.“

„Da ste se obema prikupili.“

„Nič prikupil; ampak izgovarjal sem pri Nemcu s Slovincem, pri Slovincu z Nemcem. Naj se pogovorita sama, ker meni je to preneumno. — Koliko pa smo imeli še drugih bogov! Apolon, Venera, Merkur.“

„Za božjo voljo, ali ni to malikovalstvo!“ se je zgražala mati, ki je hvalo vedela, da je izstopil Rudolf iz tega nevarnega zavoda. Ves bi se bil pohujšal.

„Kaj pa drugega! Toliko bogov in neumnih, Vam pravim, neumnih, da kar tulijo,“ je nadaljeval Rudolf.

„No, prosim,“ je posegel vmes Osat, da bi se potegnil proti temu Valjahunu za lepo boginjo Živo, za Črte, za bogove nad oblaki.

„No, kaj?“ ga je ustavil Rudolf. „Ali ni bil njih najvišji in prvi bog taka klama, da se je izpremenil v bika?“

„To pa vendar ne,“ se je zavzela mati.

„V bika, Vam povem. No, gospod doktor, govorite! Ali je res ali ne?“

„Res je pač; toda —“

„Nič toda. Odgovorite naravnost, kakor sem jaz vprašal naravnost! Brez ovinkov! Aut-aut.“

Aut-aut je napravil na vse poslušalce razen Osata velik učinek, kakor vsaka tujka, ki se oglasi o pravem času.

„Saj je že priznal in pritrnil gospod doktor,“ je pomagala mati sinu.

„No, vidite! In če so bili bogovi takšni v starih časih, kaj šele ljudje! Modrih so šteli tudi samo sedem, ne več, ne manj.“

Osat je imel seveda svoje misli o Rudolfovi učenosti; toda kaj, ker jih ni mogel razodeti in objaviti! Vesel je bil, ko je Rudolf vendar enkrat končal s popolno obsodbo starih jezikov, a hkrati se je kesal, da se je sploh spustil z njim v znanstveno razpravo.

Rudolf pa si je hotel enkrat za vselej priboriti s te strani mir.

Toda tako hitro se mu ni posrečila ta nakana. Osat se namreč ni smatral za premaganega: po pravici; zakaj dokler se kdo bori, še ni premagan. In še parkrat je šel v boj gospod doktor in še parkrat

se je kesal; zakaj videz poraza je bil vedno na njegovi strani, in to je bilo posebno neprijetno, če sta poslušala tudi adjunkt in davkar, ki sta se tembolj smejala Rudolfovim čenčam, čim manj je bilo logike vmes, in čim bolj je zavračal prešerni fant fino ironijo gospoda doktorja, ki je niti razumel ni, s šalami in dovtipi, ki niso bili pravzaprav niti šale, niti dovtipi. Tako se umiče povsod modrost brezobzirnosti, in ta pridobiva vedno več tal, ker je bolj demokratska; modrost pa je rada ohola frakarica.

V takih bojih je preživel Rudolf prvi čas v Podlomu. Ko pa je preteklo nekaj mesecev in sta menila Mraka, da se Danica niti ne sili več z žalovanjem, sta stisnila sinku vsak posebej par petakov v roko, da bo mogel dati za vino pri Berusu.

Rudolf je takoj razumel dobre namene svojih staršev, in ni mu bilo treba dvakrat velevati. Saj je bila tudi Berusova gostilnica najimennitnejša. Osat je občudoval gospodinjo, kako spretno da je rešila pravno stran svojega dedovanja; Megličevi so imeli vedno v mislih „našo Danico“, in z Dunaja je pošiljal Konrad čimdalje ljubeznivejša pisma sestri, ki se je veselila, da je izvršil ljubi brat že par izpitov, da si dopisujeta z Milko in da hoče popraviti krivico, ki jo je bil storil njeni prijateljici.

Komaj si je bila tako uredila Danica nove razmere, se je prikazal na obzoru prijatelj in sošolec Rudolf, ki se je očitno ponašal, da ima najstarejšo pravico do nje, ker sta se že odnekdaj rada imela.

Za gostilnico je bil ta prijatelj in sošolec velika pridobitev, ker je imel denar in pripeljal precej žejnih tovarišev. Tudi kot zet, oziroma svak, bi bil materi in Ernestu zelo všeč, zlasti ker je Konrad pisal svoji sestri, da bi se s to zvezo najlepše poravnal razpor z Mrakovimi. Toda Danica je pritegnila glede Rudolfa dr. Osatu, da je fant premlad in prenese preveč pijače. Zaraditega se je sicer prijazno tikala z njim in nosila pridno na mizo, gorka njegova čustva pa je spretno hladila z mrzlimi obkladki svojih besedi. Dr. Osatu, ki je ljubil bistroumnost sploh, posebej pa privoščil Rudolfu nekoliko pokore za šolske grehe, so na moč ugajale te pršne kopeli; samo na glas bi ne bi bil smel izražati svoje zadovoljnosti. S tem se je močno zameril Rudolfu, ki ga je izrinil polagoma iz Berusove družbe. To je bilo za gostilnico seveda zgolj idealna škoda; zakaj gmotno poravnati si je štel Rudolf v častno dolžnost. Učiteljev pa sploh ni maral mladenič, tudi Bogomira ne, tem manj, ker ni trpela Danica, da bi mu bil zabavljaj. Kakor neka temna slutnja ga je gnala proti njemu, in ker ga ni mogel izpodrinuti pri Berusu, ga je začel izpodrivati pri godcih. Godci so sploh uporno, po premembah hlepeče ljudstvo, in Rudolf je podlomske kmalu tako navdušil zase, da

so se uprli Bogomiru in izročili vodstvo radodarnejšemu vodniku Rudolfu, ki jih je vodil v krčmo. Rahločutni ljudje so se kmalu pohujševali, da se glasi godba iz hiše, iz katere so komaj odnesli gospodarja.

Bogomira pa se je sploh držala nesreča. Dan po veselici, ko je ležal bolan, sta prišla v šolo okrajni glavar in šolski nadzornik; in da sta bila nejevoljna, je naravno; zakaj pravilno bi si smel učitelj nakopati bolezen samo v šoli.

Ko je bil Bogomir iz nevarnosti, se ga je lotilo premišljevanje, kakšen pomen da ima zanj Berusova smrt; in ko je ozdravel, je zvedel od nadučitelja, ki mu je bil prišel srečo voščiti, da bo najbrž premeščen v kak drug kraj; ne da bi se s tem hotelo reči, da je zagrešil kaj kaznivega, dasi oškoduje učitelj, ki si nakoplje bolezen na plesu, ne samo svoje zdravje, ampak tudi šolski pouk in učiteljski ugled; ampak v Podlomu da ni miru, ni sloge, odkar učiteljuje ondi Bogomir; kar seveda ni neposredno njegova krivda; vendar pa mora priti obča blaginja v poštev, in Bogomir si bo v drugem kraju v prid obrnil izkušnje, ki jih je nabral v Podlomu.

Drobne je obžaloval, da izgubi vrlega tovariša, in namignil, da najbrž tudi on ne ostane več dolgo v Podlomu.

To skrivnost je razložil Bogomiru dr. Poljak, ki je pravil, da postane Drobne okrajni šolski nadzornik; zakaj kot učitelj in kot pisatelj da je na dobrem glasu; okrajni glavar ga je na moč hvalil; posebno pa da se je prikupil s samosvestnim nastopom in imenitno napitnico gospe okrajnega glavarja. „On sicer ne zna mnogo,“ je dejal, „a kar zna, to zna temeljito in korenito, naprej in nazaj, ponoči in podnevi. On je kakor naš hribovec, ki hodi vedno eno pot, po črti A-B in ne zajde nikoli in se smeje onim, ki lazijo na Triglav, v smrtno nevarnost, težavna pota, brez prave koristi.“

Navsezadnje je prišel v Podlom Rudolf, ki je prevzel Bogomiru godce in razširjal vesti, da je on slab učitelj, da dobiva ukor za ukorom in bo kmalu pobral šila in kopita.

Kakor Osatu tako je bil tudi Bogomiru zoprna fant, in oba sta nekako čudno sklepala, da bi tudi Danici ne smel ugajati. Seveda, če mi sami ne maramo za kakšnega človeka, zahtevamo, da naj tudi drugi ne marajo zanj. Bogomiru se je zdela tudi nehvaležnost, kar so počeli godci, ki so mu sporočili brez ovinkov, da jim nima nič več ukazovati, ker niso njegovi šolski otroci. Takih stvari se mora človek navaditi. Bogomirova preobčutljivost je bila morda posledica bolezni.

Mrakovega Rudolfa nastop po gostilnah je netil v Bogomirovem in Osatovem srcu hrepenenje po

mirnem družinskem življenju. Gospe Radičeve ljubeznivost je sijajno prestala trdo poskušajo, Betka je bila omožena; gospod adjunkt se je bil zaročil z Miro. „Iz strahu,“ je dejal dr. Osatu, „da ne postanem kot samec v starosti tudi tako pust.“ Tako je osameval Osat, in ker ga je zapuščala moška družba, je začel misliti na žensko. In če se hoče ženiti že tak fant kakor Rudolf, ki ni nič in nima nič in ne zna nič, ki ni zvršil niti srednje šole, ali naj on, akademično izobražen mož, gleda od strani! Rudolfovo mater je bil tudi opozoril Osat, kako nespametno da snubi Rudolf s svojim vsiljivim hru-pom.

„Danica je pametno dekle,“ je dejal, „in ne mara za take neumnosti. Sploh se vpraša, če ji je všeč tak mlad snubec.“

„O, saj se stara od dne do dne,“ je ugovarjala mati.

„Med modrim, moškim ženinom namreč, ki ga je izgubila, in tem dečkom je prevelika razlika. Vsako primerjanje rajnega Berusa z Rudolfom je sinku na škodo. To Vam jaz povem.“

„Kolikor pa jaz vem, se je še malo nevest pritožilo, da bi bili ženini premladi.“

„Potem tudi on ne sme preveč kazati, da leta samo za denarjem, samo za doto. S tem se ne pri-kupi noben snubec.“

„Rudolf in Danica sta se kot otroka skupaj igrala in rada se imata od mladih nog.“

„Jaz sem vas svaril v tem oziru, ko je bil Berus še živ. Ne kazati, da pride denar količkaj v poštev! Če bi me bili Vi poslušali takrat, ne bilo bi Vam treba me zdaj poslušati.“

„Oh, koliko sem Vas že poslušala, gospod doktor!“ je sklenila žena. „Ampak kaj sem jaz slišala! Ali je res, da misli gospa Radičeva izročiti posestvo zetu in hčerki?“

Osat je osupnil. Zvest svojim načelom, sicer ni pokazal, da bi mu bilo količkaj za denar; a ker si je lepo družinsko življenje predstavljal, vedno le v belem gradiču, se je morala stvar dognati.

Ljubeznivo je sprejela Radičeva gospa starega prijatelja, ki je, kmalu pomirjen zastran posestva, začel tožariti o svoji osamelosti, hrepeneti na glas po ljubem družinskem življenju in jo spominjati njenih obljub. Gospa se je razveselila kakor ribič, ki se mu je posrečilo prekaniti zvito ščuko, in mu živo slikala prijetnosti življenja v družbi z blago-srčno, fino izobraženo gospo, ki mu bo hvaležna vse življenje.

„Hvaležen bom tudi jaz,“ je dejal ganjen Osat oprjel za roko, „ako me ne zavrne.“

„Tega se ni bati,“ je dejala gospa in mu stisnila roko. „Samo par trenutkov, prosim, gospod doktor,

in slišali boste iz njenih ust zatrdilo svoje sreče. Takoj jo pokličem.“

„Koga?“

„Nevesto.“

„Čigavo nevesto?“

„Kako se znate šaliti, gospod doktor? Človek nikoli ne ve, ali govorite zares ali za šalo. Vašo nevesto vendar.“

„In katera naj bi bila ta?“ je vprašal Osat z zategnjenim glasom v neprijetni slutnji in zadrževal gospo.

„Gospod doktor, jaz Vas ne razumem. Ali nisva imela vedno gospe Črnetove v mislih?“

„Gospe Črnetove?“ je govoril počasi in s po-udarkom Osat in vstajal. „To je pomota, milostiva gospa.“

Gospa je prebledela, zardela in molčala v za-dregi, kakor je molčal, nekoliko užaljen, Osat.

„Ah, brez zamere, gospod doktor,“ je prekinila gospa mučno molčanje. „Vidi se, da sva se motila oba. Škoda!“

Osat je šel, ne potrj in ponižan kakor kak ne-srečno zaljubljen mladenič, ampak kakor mož, po-nosen in tih. Tako se spodobi junaku; pesnikom pa, ki opevajo svoj pogum in se rote, da jih ne bo upognila usoda, človek težko verjame.

Najbolj bi ugajalo zdaj-le milostivi gospe, si je mislil Osat in prižigal smotko, če bi šel jaz od nje naravnost v vodo ali se obesil s koškom v roki. — Ampak kar ugaja njej, ne ugaja meni. Premišljeval je, kaj bi storil, da bi njej ne ugajalo; in obšle so ga maščevalne misli. Oženil se bom vendar, nalašč, si je dejal in se veselil na tihem, kako se bo jezila gospa.

A kar naplete maščevalnost, se rado ponesreči.

„Daj no! Pobrigaj se no za Danico!“ je prigo-varjal kaplan Janez Bogomiru. „Rudolf te vendar ne sme izpodriniti.“

„Pri godcih me je že,“ se je bridko nasmehnil Bogomir. „Učenci me imajo radi, dokler ne dobe iz-pustnice, in umetnost gre za pijačo.“

„Prijatelj, ti razlogi ne spadajo k stvari. Poskusi vsaj svojo srečo! Zameril se ne boš in v najslabšem slučaju ne izgubiš nič.“

Bogomir je premišljeval, kaj bi storil, ali naj bi poslušal prijateljev svet ali ne; sklepal je tako in sklepal drugače in lomil sklep za sklepom kakor zimski mraz suhe veje. Vsak dan je kosil ali tudi večerjal pri Berusu; a čim prijaznejša je bila Danica, tem malosrčnejši Bogomir; zakaj kadar je hotel izpre-govoriti moško besedo, so mu padle v glavo šolske nezgode ali uporna godba ali Rudolfovo zabavljanje in mu gnale kri v lica, da se mu je nasmejala Da-nica in ga nagajivo gledala. On pa je pobesil oči,

ker ga je bolel ta smeh, ki ga je krivo razumel. Začel se je smešiti sam in pripovedovati šaljivo svoje nadloge in težave; a poznalo se mu je na glasu, da mu ne gre od srca šala. Danica ga je tolažila, da ga čislajo vsi pametni ljudje in kako da ga je že hvalil in zagovarjal ta in oni. To mu je tako dobro delo, da se je že parkrat kesal, da ni porabil ugodne prilike, čudak, ki so ga pri izvoljenki najbolj plašile tiste vrline, ki navadne snubce vlečejo najbolj, lepota in bogastvo. Domišljeval si je, da bi imel on več poguma, če bi bila Danica manj brhka in premožna; z veseljem pa je vendar zapazil, da za Rudolfa tudi ona nič kaj ne mara.

A med tem, ko se je oddaljevala nevarnost na eni strani, se je bližala na drugi.

S kakšnim sklepom da je bil zapustil dr. Osat Radičevo gospo, smo slišali. Za nevesto si je bil izbral Danico, ki sicer ni bila tako izobražena kakor Radičeva gospa, a bi se dala še izobraziti, ker je bila mlada; škoda, da ni imela še mature! Gradiča ni imela, vendar pa lepo hišo, lepo posestvo, ki bi se, umno obdelovano, obrestovalo še bolje. Da mu je prišla ravno Danica na misel, tega se je Osat posebno veselil; zakaj tako se bo znosil ne samo nad blago Radičevo gospo, ki jo je nosil toliko časa v svojem srcu, ampak tudi nad gospodom Rudolfom, ki mu je bil obležal v želodcu. Izpodbiti tega puhloglavca, ki se je predrznil ugovarjati njemu in ugovarjati tako neumno, kakor je znal le Rudolf, se mu je zdela največja slast. Primerjal se je Osat tudi na tihem z Berusom, ki si ga je bila Danica prvega izvolila, in primera je bila zadovoljiva in je govorila zanj; z Rudolfom se meriti se mu je zdelo odveč in sramotno. Ta snubitev je bila pa tudi v tem oziru prijetnejša, ker ni bilo treba nobenega sladkanja in prizadevanja, nobenih priprav in slovesnosti, kakršne presedajo vsakemu razsodnemu človeku. To bi bila zveza razuma s pametjo, Apolona z Minervo, če bi se oziralo pri onem bolj na dušne, pri tej bolj na telesne vrline. Čudno, da ravno tadja bogova razuma in pameti nista živela v zakonu; Minerva ni marala za moške, in Apolon se je pretolkel kot samec kakoržekoli. Globoki pomen tega mitološkega dejanstva je nekoliko plašil Osata; a spomin na gospo Radičevo in na predrznega Rudolfa je zahteval zaščeneja.

Dobro znamenje se je zdelo Osatu, da ni imela Danica drugih gostov, ko je prišel on. Prinesla mu je četrtinko vina in na prijazno povabilo prisedla. Razredbo svoje snubitve si je bil osnoval gospod doktor tako, da bi najprej izpodnesel Rudolfa, potem pridobil Danico za zakon sploh in naposled za zvezo z njim. To so bile glavne poteze, podrobnosti naj bi določala prilika.

„Govori se,“ je začel, „da hočete Vi, gospodična, v zakon vzeti Rudolfa.“

„Res?“ se je Danica hinavsko zavzela.

„Ampak Vi ne poznate Rudolfa tako, kakor ga poznam jaz.“

„O pač; saj sva skupaj hodila v šolo.“

„On je izkažen dijak.“

„In jaz izkažena dijakinja,“ se je nasmehnila Danica. „Izkažen je dijak le tedaj, če noče prijeti, ko je izstopil iz šole, za nobeno delo. Česar pa se je naučil in kar zna, mu vendar povsod prav pride.“

„A on se ni ničesar naučil in ne zna nič. To vem jaz, ki sem ga preizkusil. Iz šole je izstopil radovoljno prisiljen.“ Osat je nekoliko počakal, da bi Danica premislila in precenila ta lepi oksimoron „radovoljno prisiljen“, ki se mu je bil izborno posrečil in bi moral silovito učinkovati. „Radovoljno prisiljen,“ je ponovil Osat; „zakaj če bi ne bil šel, bi mu bili pomagali, in v takem slučaju je radovoljen izstop usluga dijaku in učitelju. In za kakšno delo je še prijel Rudolf dosedaj? Ves njegov opravke je, da hodi kakor pustni norec z godci po vasi. — Rimskemu poveljniku Gaju Duilliju, ali kakor ga drugi in po mojem mnenju pravilneje imenujejo, Duelliju je bilo podelilo starešinstvo pravico, da ga je smel, kadar se je vračal ponoči od kake pojedine domov, spremljati poleg baklonosca še godec, ki je piskal pred njim na klarinet. To pravico je dobil slavni mož v zahvalo za veliko pomorsko zmago pri Milah, l. 260. pr. Kr. Zatorej mu je tudi vsak pravičen človek iz srca privoščil to godbo in to zabavo. Kakšne zasluge pa ima Rudolf, da vlačí kar po deset godcev s seboj, in kdo je njemu dal to pravico? Ne podnevi, ne ponoči ni miru v Podlomu in ljudje se ogorčeni povprašujejo, čemu da imamo župana. Tak snubec Vam vendar ne more ugajati.“

„Ni še nič snubil, gospod doktor,“ je dejala Danica. „To poveste lahko vsakemu, ki ga ženi z menoj.“

„Ampak tako posestvo vendar ne more ostati brez gospodarja!“

„Tudi meni se tako zdi. Ali veste morda Vi za kakšnega pripravnega ženina?“ se je nasmehnila Danica, ki jo je močno zabavala gospoda doktorja skrbljivost. Pogledala ga je po strani tako preprosto in ljubko, da je Osat, razveseljen, takoj spoznal ugodni čas. Začel je razkladati Danici, ki se je vedno bolj zavzemala, svoje gmotne razmere, ponesel se je s svojo socialno stopnjo, poudaril akademično izobrazbo in naštel svoje naslove.

A v življenju se zgodi prav rado to, česar nihče ne pričakuje in kar bi se zdelo, v povesti opisano, popolnoma neverjetno, neutemeljeno in nenaravno. Zato zbudi tudi vsak pisatelj, ki nam zatrjuje, da

pripoveduje resnično zgodbo, pri vseh bralcih opravičen sum in dvom in miganje z ramami, kakor prijatelj, ki pravi, da ne laže. Kdor pa se briga samo za resnico, brez stranskih namenov, temu je malo mar, ali mu verjamejo ljudje ali ne.

Torej, naj se zdi komu verjetno ali neverjetno, istina je, da Danica ni zgrabila z obema rokama za roko, ki jo je ponujal dr. Osat. Ni je genila ne učenost, ne odlična socialna stopnja, ne naslovi. Med tem ko je čakal Osat, nekoliko osupel, pričakovanega odgovora, mu je pletla Danica ličen košek iz samega obžalovanja, da ni vredna takšnega moža in da ga ne bi mogla osrečiti, kakor on zasluži, da je ona pravzaprav kmetica, on gospod. Osatu se je zdelo, da je že parkrat slišal take neslane besede. Kakor če bi zaslužil on kakšno prav posebno srečo ali ne bil zadosti demokrata! Nekoliko krivično je sodil gospod doktor, seveda, ker je bil sam prizadet. Danica je ravnala popolnoma po svojem značaju. Kakor je ni bila potrta nesreča, tako se ni prevzela v sreči in ni hlepela po naslovih in časteh.

„Jaz želim samo Vaše sreče,“ je dejal Osat mehko.

„In jaz tudi Vaše, gospod doktor. Zatorej mi ne smete zameriti.“

„Samo tega ignoranta, tega Rudolfa ne vzemite!“

„Prav nič še nisem mislila nanj,“ ga je pomirila Danica in ločila sta se kot prijatelja, kakor se spodobi možu tako bistrega uma in deklici tako dobrega srca.

In to dobro srce je čakalo nekoga drugega, ki je imel tudi tako dobro srce, a tako malo poguma. Seveda, pogum imeti ni težko, če ima kdo denar ali srečo, ali če je lahkomišeln; drugač pri srcu pa je pametnemu človeku v nesreči, v stiski, ko se boji občutljiva duša svetlobe in hrupa.

Bogomir se je bil zagrizel v svoje nezgode, jih pretiraval in iskal vedno novih vzrokov in povodov svoji žalosti. Kruto se je razveselil, ko se je spomnil, da plačuje pri Berusu za hrano nekaj manj ko adjunkt Bregar. Zakaj on manj? Ali je njegova hrana slabša? Ali gre njemu manj v slast? Ali ni to poniževalno, da se mu deli nekaka miloščina? In ko je ležal bolan, je skrbela zanj Berusovka kakor za otroka. Sramota! Tega poniževanja mora biti enkrat konec. „Jaz sem najmanj tako dober kot učitelj kakor on kot adjunkt,“ si je dejal. „Zakaj naj bi imel on tako prednost! Zakaj naj bi ta Danica, ki je sama učiteljskega rodu, oh! onega tako odlikovala in mene zapostavljala! Njenih milodarov ne potrebujem jaz nič.“ Ta razjarjenost je segla tako daleč, da se ni zadovoljila s sklepom, da hoče odzdaj zanaprej plačevati isto toliko kolikor gospod adjunkt, ali pa še več, da, še več; ampak za mizo je sedel Bogomir,

zgrabil jezen pero in začel računati, koliko da je že dozdej premalo plačal. Naračunal je bil precejšnjo vsoto, in hladilo je njegovo jezo nekoliko zavistno in zavratno dejanstvo, da ni imel toliko denarja pri rokah. Toda takoj ko potegne plačo, se mora oddolžiti in naj tudi strada, da, strada in lakote pogine. Tako zdravju škodljiva je jeza in žalost; in kadar pride človek iz ravnotežja, se lovi za vsako bilko in vidi v vsakem sklepu rešitev.

Srdito je vrgel Bogomir nase vrhnjo suknjo in hitel h kosilu. Da so bile jedi dobro pripravljene, za to sta nam porok Danica in njena mati; da pa niso mogle prav tekni Bogomiru, to bi mu bil lahko razložil dr. Poljak. Sogostje so si razlagali njegovo molčečnost po svoje; on pa je čakal, da odidejo.

Kakor nalašč je prisledla potem Danica in ga vprašala prijazno, kako se mu godi in če je zadovoljen s hrano.

„Jaz imam resno besedo govoriti z Vami,“ je dejal Bogomir molko, ne da bi jo pogledal.

„Vendar enkrat!“ si je mislila Danica in ga zvedavo pogledala. On pa je vprašal, koliko da plačuje gospod adjunkt za isto hrano kakor on.

„Čemu to vprašanje?“ se je začudila ona.

„Zato,“ je dejal Bogomir trdo, „ker ne maram jaz prejemati miloščine od nikogar in najmanj od Vas. In če mi ne boste Vi zanaprej računili isto toliko, si poiščem druge hrane.“ Danica ga je osupla pogovarjala, da ni ona določila hranarine, ampak rajni Berus, v zahvalo, ker je lepo ravnal z njegovim sinom.

„Dobro,“ je dejal Bogomir, še vedno hude volje. „Toda Berus je mrtev in mrtva njegova določba.“

„Kakor Vam drago,“ je dejala Danica mirno, ker jo je začela zabavati čudna jeza. „Ali so se zvišale plače učiteljem? Jaz nisem nič brala. Ampak če ne de Vam nič, da plačujete nekoliko več, meni tudi ne. Denar se vedno rabi, in ljubše mi je, da ga nosite meni ko drugam. Prijatelja ostaneva vendar še?“ Pogledala ga je tako poredno, da ni vedel, ali naj bi se jezil ali smejal; ponudila mu je celo roko, kar se mu je zdelo porogljivo in predrzno. A kaj je mogel storiti! Kaj bi mogel storiti kdorkoli, in naj bi bil še tako hud, v takem slučaju! Bogomir je nekoliko pomišljeval in se nekoliko obotavljal, preden ji je segel v roko; a stisnil je ni. Pokazal je hkrati svoj takt in svoj ponos.

„Kot prijatelja Vas torej vprašam,“ je nadaljevala Danica, „za dober svet. Meni se ponujata dva snubca, eden mlad in norčav, drugi pameten, ampak star. Če bi ju mogla tako prestvariti, da bi postal prvi tako razumen, kakor je mlad, bi ne bila v zadregi. Kaj pravite Vi?“ — To pa se je zdelo Bogomiru višek predrznosti.

„Da Vi, ki veste, kaj se je bilo zgodilo, stavite meni tako vprašanje,“ je začel očitati v zamolkli jezi, „to je žaljivo, neodpustno, brezsrčno. Kaj sem Vam storil, da se tako neusmiljeno norca delate iz mene!“ Še nikoli ni bil tako zgovoren Bogomir. Danici je bilo žal, da ga je bila razdražila, in začela ga je miriti.

„Nikar se vendar ne jezite!“ je dejala. „Da sem Vas vprašala, je znak zaupanja. Niti svoje matere nisem vprašala in ne bratov, samo Vas, in Vi mi tako zamerjate. Kakšen zakonski mož pa boste Vi enkrat! In golo resnico sem Vam povedala: samo dva snubca imam; drug nihče ne mara zame.“ Pogledala ga je tako ljubeznivo, da bi se mu bilo zasmejala srce, če bi ne bil gledal srepo v mizo in čakal nepotrpežljiv, kdaj da bo mogel nadaljevati očitaje. A besedo je imela ona in ni je dala iz rok, dokler mu ni izpršala vse vesti.

„Toda kaj bi poslušala jaz, kar narekuje Vam krivična strast! — Ali poznate to pisanje?“ Izvlekla je list, ki ga je bil pisal Bogomir. „Ali se še spominjate svojih obljub? Pisali ste tako, govorite pa tako. Ali ostanete mož beseda?“

Bogomir je prebledel in zardel in pogledal v prijazne oči, če se mu ne rogajo. „Oh, odpusti mi, Danica!“ je dejal tiho in jo prijel za roko.

„Ampak poboljšati se mi moraš, ljubi moj Bogomir,“ se mu je smejala, „ker mladega in pametnega ženina si jaz želim.“

Tisti večer sta adjunkt Bregar in učitelj Bogomir dolgo sedela v Berusovi krčmi, se objemala in milo prepevala, kakor da bi jemala slovo od mladosti.

Niti Megličevim, niti Mrakovim ni ugajal novi ženin; a z Danico se ni dalo govoriti, ker je menila, da ga vzame samo zase. Dr. Osat je premišljeval, ali naj bi bil razžaljen, da je njega, starega, izku-

šenega doktorja izpodrinil tako mlad in neizkušen učitelj zadnjega plačilnega razreda, ali naj bi se veselil, da je tako grdo pogorel Rudolf, ki je bil ne samo mlad in neizkušen, ampak vrhu tega še domišljav. Rudolf pa je prenašal poraz precej ravnodušno, najbrž sad občevanja z dr. Osatom. Celo čestital je Danici, ko se je bil nekoliko napil. Bogomiru pa je čestital še pristrčneje nadučitelj, ki je hkrati hudo zabavljaj na šolska oblastva, iz česar je sklepal Bogomir, da ne postane še okrajni šolski nadzornik.

Tiste dni je povabil Konrad svojce na svojo promocijo, zlasti svojo nevestico Milko. Megličevi so plavali v veselju. „Človek ni izgubljen, dokler se hoče poboljšati,“ je modroval dr. Osat in nakazal Konradu petdeset kron v zahvalo za vabilo. Rudolfu pa ni hotel oče nobenega krajcarja več nakazati in uprli so se godci zdaj njemu. Podlomci pa so šele zdaj prav spoznali, kak izboren učitelj da je Bogomir in kako radi da ga imajo vsi. Za premeščenje ni bilo nobenega povoda več.

Tako je nastal popoln mir v Podlomu šele, ko se je bil oženil Bogomir. Dr. Osat, mož stojnega enakotežja, je ostal sam sebi enak, zadovoljen s svojo učenostjo in vesel svojega ugleda. Celo adjunkt Bregar je postal po poroki, kakor se že prigodi, mnogo vljudnejši proti njemu. Brigal pa se je gospod doktor še vedno za vse svoje ljudi in za vsakega posebej, drugače nego oni, ki se navdušujejo za ves narod skupaj, da se jim ni treba zmeniti za posameznika, ki je potreben.

Zato je tudi zatožil Osat Danici Ernesta, da hodi preveč z Rudolfom, ki ga bo pohujšal. Danica je poklicala takoj brata na odgovor; ta pa se je izgovarjal, nekoliko zbežan in zardel, da ne zahaja k Mraku pravzaprav zaradi Rudolfa, ampak zaradi Julke, ki ga ne bo pohujšala.

Srednja pot.

Zložil Ant. Medved.

Krepost na sredi. Zlata sreda,
kako proslavlja te zemljan!
A kdo po sredi mirno stopa,
in koga ne zanaša v stran?

Jaz iščem bližnjice do smotra,
čeprav se sam po njej peham,
jaz ne preslavljam srednje poti,
ne vprašam kod, jaz vprašam — kam.

